

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

X. ÉVFOLYAM.

1895. január.

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Felhívás.

Az egységes alapon nyugvó nemzeti műveltség igen fontos tényezője a tanítóképzés; mert tagadhatatlan, hogy a népiskolák szellemének egységét leginkább a tanítóképző-intézetek működése teremtheti meg és biztosíthatja. Nemcsak a népoktatás intenzív fejlődése, színvonalának emelkedése, hanem az a valóság is, hogy állami életünk egyik alapköve a tanítóképzés, teszük feltétlenül szükségessé ezen ügynek helyes alapon nyugvó szervezetét.

Ebben az irányban igen sok a teendő, mert nincs oktatási intézmény Magyarországon, a melynek szervezete, berendezése és működése oly szerfölött különböző volna, mint éppen a tanítóképző-intézeteké. Ugyanis míg a tanítóképző-intézetek egy része önálló, addig más része régi szervezetek maradványaképen középiskolák vagy papnevelő intézetek függeléke; az évfolyamok száma egyiknél négy, másiknál három; vannak osztott és osztatlan elemi gyakorlóiskolával ellátott képzőink, s vannak olyanok, a melyeknek gyakorlóiskolájuk egyáltalán nincs is; a különféle jellegű tanítóképzőknél, sőt néha még az ugyanazon jellegűeknél is különböző a felvétel, a képesítés módja, a terv, a gyakorlati képzésnél való eljárás; egységes felügyeletünk nincs; de igen eltérő a tanári karok szervezete, a tanárok alkalmazása és fizetése; a tanítóképző tanárok képzéséről és képesítéséről, a mi pedig leginkább biztosítaná a képzők egységes működését, országos intézkedés eddig nem történt; végre, a mi legfontosabb, *különböző a képzők tanítási nyelve s működésöknek alapszelleme*, a mely nem ritkán, sajnos, nemzetietlen. Sok veszély csirája rejlik e zilált és fejtelten viszonyokban s ha

a művelődés terén haladni, ha nemzetileg megerősödni akarunk, minden erővel oda kell hatnunk, hogy a magyarországi tanítóképzés, a tanítóképző-intézeteket fentartó hatóságok szerzett jogainak tiszteletben tartásával, *egységes alapon* reformáltassék.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete a tanítóképzés fejlesztése céljából alakult; de a legközelebbi feladataul tekinti a fent kifejtett cél megvalósítása érdekében munkálkodni. E mellett tanúskodik a hat évi fennállása alatt kifejtett egész tevékenysége s főleg az utolsó évek munkája. Azonban habár az egyesület a tanítóképző tanárok tetemes részét valláskülönbség nélkül magában foglalja, mindazáltal a kitűzött nagy és nehéz feladathoz képest erői csekélyek. Ezért fordulunk bizalommal a jelen felhívásunkban mindazokhoz, a kik pályájoknál, helyzetöknél fogva minket támogatni, munkánkat előmozdítani hivatottak.

Első sorban számítunk minden hazafiasan érző *tanítóképző tanárra* s hiszszük, hogy azok, a kik eddig közönnyel nézték az egyesületnek sok nehézséggel küzdő, hazafias munkáját; immár elérkezettnek találják az időt az egyesületbe való lépésre s a többivel karöltve haladásra. Reméljük azt is, hogy a *magyar tanítóság* is kartársi bizalommal fog velünk kezét, tudva azt, hogy a magyar népoktatás országos felvirágzása, a magyar tanítóság szellemi és anyagi előhaladása a tanítóképző-intézetek általános sikeres működésétől függ. Különösen fontosnak tartjuk, hogy a *tanítóegyesületek, testületek*, a melyek munkája nem egyéb, mint a tanítóképzés folytatása és betetőzése, belépjenek egyesületünkbe s a közös munkában részt vevén, a természetes kapcsolatot a tanítóképző tanárok országos testülete és a néptanítóság működése között létesítsék és fentartsák. Reméljük azt is, hogy a *tanfelügyelők* legnagyobb részének eddig nem mutatkozó érdeklődése is fel fog támadni egyesületünk iránt s ők, a kiknek kezébe van letéve a tanítóképzők működésének ellenőrzése, az egyesületbe való lépésekkel is fogják bizonyítani a tanítóképzés fejlesztésére irányuló önzetlen törekvéseiket. Kérjük végre a *népoktatás minden barátját*, hogy támogassák törekvéseinket az egyesületbe lépés s a velünk együtt való munkálkodás által.

Valamint egész népoktatásunk, úgy tanítóképzésünk is nevezetes átalakulás előtt áll s lehet, az újítás munkájában nehéz idők s kemény megpróbáltatások várnak egyesületünkre is; de

adjon erőt és bölcseséget a tudat, hogy nemes czélért nemes eszközökkel fáradunk s hogy valamennyien együtt vagyunk, kik egyet akarunk!

A tagsági jelentkezések **Nagy László** titkárhoz (Budapest, József körút 85.) intézendők s a tagsági díjak pedig **Komáromy Lajos** pénztárhoz (Budapest, Aradi utca 64.) küldendők.

Évi tagsági díj **4 frt** (félévi részletekben is fizethető), a melyért a tagok az egyesület havi közlönyét, a **Magyar Tanítóképzőt**, kapják.

Budapest, 1895. január 2.

A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya nevében:

Péterfy Sándor,

e'nök,

Nagy László,

titkár.

Huszonöt év története.¹

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Ennek az intézetnek története — a mely ma ünnepli meg fönnállásának 25. évfordulóját — egy fényes névhez fűződik, a melyet kiejteni is dicsőség: Br. Eötvös Józseféhez, a humanizmus nagy apostolához. Ő teremtette meg ezt az intézetet, az ő vezérlő szelleme irányította első lépéseit, az ő égi részének áldása kísérte eddigi útján.

Az intézet léte az 1868. népoktatási törvényben gyökerezik, abban a törvényben, a melynek megalkotóját áldani fogja a halás nemzet az idők végtelen teljéig, a mely hosszú évtizedek részint hibás, részint kényszerű mulasztását hozta helyre. Már 1848-ban, első minisztersége idejében, meg akarja alkotni br. Eötvös a népoktatási törvényt, mert nem ismer a minden irányba kiható nemzeti törekvések közt sürgősebbet, fontosabbat, mint hogy e törekvéseket az iskola közvetítésével átplántálja a nép szívébe, mert csak akkor érzi azokat biztosítottaknak, ha ország-szerzte erős, egységes érzületből fakadnak. E szándékában azonban meggátolja őt gyászos önvédelmi harcunk, a melynek lezajlása után hosszú évekig tétlenségre vagyunk kárhoytatva. Vegre út a szabadulás órája, a nemzet fölébred dermedtségéből, létrejön a kiegyezés, megalkotják a legsürgősebb közjogi törvényeket, s alig hogy ez alaptörvények megvannak, br. Eötvös József — Magyarországnak újra vallás- és közoktatásügyi minisztere — nemes ambícióját most is e törvény lehetőleg helyes megalkotása foglalkoztatja.

Szerencsés végzet, mely abban a korban adta őt nekünk, a melyben a nemzet jövőjét biztosítandó alkotásokra volt szükség, abban a korban,

¹ A budai állami tanítóképző intézet 25 éves fönnállásának ünnepén tartott fölolvasás.

a melyben ez ügyek iránt lelkesedést kellett teremteni. Ki értett volna ehhez jobban, mint ő, szeretetével az egész emberiséget átölelő, kiváltságokat nem ismerő szellem. S valóban, az az általános lelkesedés, a melylyel a nemzetnek minden elfogúlatlan, előítéletektől ment tagja fogadta az általa az országgyűléshez a népiskolai közoktatás tárgyában benyújtott törvényjavaslatot, bizonyítja azt, hogy mennyire közóhajtottá vált népoktatásunk ügyének rendezése. Mindenki magáévá teszi Eötvösnek azt a fölfogását, hogy a nemzet jövője tisztán kulturái kérdés, hogy a nép műveltségén nyugszik az államhatalom, s hogy azokon az okokon kívül, a melyek minden államban fontossá teszik a népnevelést, az alkotmányos országokban van még egy nagy ok, a mely a népoktatást az állam kötelességévé teszi: az a tény, hogy az ilyen államban befolyást gyakorol a nép az állam vezetésére s ennél fogva a nép műveltsége közvetve befolyással van az állam kormányzatára. Csak művelt ember lehet igazán szabad ember, a ki törvénybiztosította jogaival élni tud. Az egyetlen mód, — úgymond, — a melylyel a nép erkölcsi nevelésére hatni lehet, a népoktatásban keresendő. «Valamint az Isten a teremtést a világossággal kezdé, úgy az, a ki szépet akar teremteni (s vajjon, a kik azon fáradsnak, hogy e népchaosból egy nemzet legyen, nem azt akarják-e?) adjon neki világosságot mindenekelőtt, a többi magától jön.» (Gondolatok.) Ez a fölfogás magyarázza meg, hogy Eötvös a népoktatásnak törvény által való rendezését sorrendre nézve eléje teszi a középiskolák és felső oktatás ügyeinek. A nemzeti kultúrát szimbolikusán egy piramishoz hasonlítja, a melynek széles alapon kell nyugodnia, hogy szilárd állása legyen; e széles, szilárd alap a népműveltség, a közműveltség. A közműveltség terjesztését, s erre a népoktatási intézetek fölállítását, jórészt az állam kötelességeinek ismeri. Bölcs előrelátással nem követeli azonban azt a jogot, hogy a népnevelésről kizárólag az állam gondoskodjék, mintegy monopoliumot gyakoroljon a nevelés terén, hanem meghagyja sértetlenül a szülők jogát gyermekeik nevelésében, nem csorbítja az egyházak jogát sem, a mennyiben részt ad nekik az iskolák föntartása által a föladatban ezentúl is, a mit eddig úgyszólván kizárólagosan ők teljesítettek. Mint maga is mondja, a törvényjavaslatot a legtágabb és legteljesebb tan-szabadság elvére alapította, nemcsak a létező felekezeti iskolákat ismeri el, hanem teljes szabadságot ad új népoktatási intézetek fölállítására minden felekezetnek.

A népoktatási törvény, mely 1868. decz. 5-én nyert szentesítést, kimondja az általános, a kötelező iskoláztatást s ezáltal mintegy rákényszeríti a népet, hogy a műveltség áldásaiból kivehesse a maga részét, a minek a szükségét mindeddig nem érezte, mert nem ismerte.

Ez a törvény egyenlő fokú népoktatási intézeteket jelöl ki a leányok és fiúk számára, megveti a nőnevelésnek szélesebb körű, teljesebben a kor szellemének megfelelő alapját, abból az elvből indulva ki, hogy a fiúk és leányok nevelése és oktatása közt nem fokozati, hanem csak milyenségi lehet az eltérés. A nőnevelést Eötvös elsőrangú és elsőrendű szükségletnek ismeri, egyetért a nagy Széchenyivel, ki így szól a magyar nőkhöz: «Ti vagytok a polgári erény s a nemzet őrangyalai, mert ti vontok minden körül bájrt és életet. Ti emeltek egekbe

a port s halhatatlanságra a halandót». Azért vár a nőneveléstől oly sokat, mert a leányoknak nemzeti szellemben való nevelésével látja biztosíthatónak a haza egységét, a nemzeti közszellem megerősödését. A nőnevelést nagyrészt a nők kezébe kívánja letenni; kifejezésre juttatja a fölfogást a törvényben is, a mely tanítónőképző-intézetek föllállítását rendeli el.

Sok nehézség, a körülményekkel való megalkuvás, sok engedmény, sok lemondás után létrejön a törvény. Szinte lázas sietséggel indul meg a végrehajtás megindításával járó töménytelen munka. Egymásután állítják föl az állami népoktatási intézeteket, a melyek — mint megannyi példánykép — versenyre serkentik a többi iskolafentartó hatóságokat is; mindenütt iparkodás, haladás mutatja az úttörő nyomát. Ennek a lelkesülés tüzetől megacézolózott munkaerőnek szemtanúi voltak a kor munkásai, de az elért eredményből mi is meg tudjuk becsülni. Csak az nem gyönyörködhetett a sikerekben, a kinek köszönhetjük. Nem telt bele 3 év sem, — miniszteri tárczájának átvétele óta, — hogy megszűnt dobogni az a nagy szív, annyi emberszeretet forrása Tudta ő, hogy munkája csak a kezdet kezdete, egy kicsinyke mag csupán, a melynek nagy, terebélyes fává növekedését szemlélni, virágai-ban gyönyörködni és gyümölcseit élvezni más nemzedékek áldása és büszkesége lesz. Tudta, hisz maga is mondja az 1870. évi miniszteri jelentésben a népnevelésről szólva, hogy: «Valamint a jövőt tekintve soha nem lehetünk túlzók követeléseinkben, úgy szükséges, hogy a mi törekvéseink pillanatnyi sikerét illeti — szerények legyünk várakozásainkban. Az általános műveltségi állapotoknak rögtöni, vagy néhány év alatti átváltoztatása túlterjed még a nemzet hatalmának körén is. Oly növény az, mely csak folytonos ápolás mellett tenyészhetik, oly ügy, melynél a siker inkább tevékenységünk folytonosságától és következetességétől, mint azon hévtől függ, melylyel azt megkezdjük». S mégis. — maga is szeretett volna az ígéret földjéig eljutni velünk, a melyet — mint egykor Mózes az ő népének — csak messziről mutathatott meg, kijelölván a megalkotott törvénynyel haladásunk irányát. S noha hálánk nagy a Gondviselés iránt, hogy e gazdag szellemmel ajándékozott meg bennünket, négis békétlenséggel érezzük, hogy korán vesztettük el.

* * *

Néhány hónappal az 1868. törvény életbe lépte után 1869. őszén 4 állami tanítóképzőt és 1 tanítónőképzőt nyit meg br. Fötvös. E tanítónőképző intézet a budai. Jóval megelőzőleg, előrelátóan gondoskodik a képzőkhöz alkalmas tanárok megnyeréséről és kiképzéséről. Már 1868-ban 5, 1869-ben 24, 1870-ben 22 tanárjelöltet küld ki államsegélylyel Németország és Schweiz kitűnőbb képzőibe kiképeztetésük végett. E dolgot halasztást nem tűrőnek állítja, mert az egybeállított statisztikai adatok a gyermekek iskoláztatásáról nagyon szomorú képet tárnak föl; az iskolaköteleseknek 47⁰/₁₀-a jár csak iskolába s körülbelül 10000 tanítóra van szükség, hogy az összes iskolakötelesek oktatása lehetővé váljék.

1869 december 15-dike az a nap, a melyen intézetünk, az ország legelső állami tanítónőképzője, az esemény fontosságához mért külső díszszel, az akkor már a népoktatási törvény értelmében kinevezett igazgató-tanács jelenlétében megnyitott. A mai nap a megnyitás 25. évfordulója, nemcsak ennek az intézetnek, hanem az egész tanítónőképzésnek, a nemzeti nőnevelésnek, az egész tanítónői intézménynek ünnepe, mert innentől kezdődik úgyszólván ez intézmény léte, e nap emlékéhez fűződnek összes sikerei.

E sikernek titkát két név magyarázza meg: br. Eötvösé, ki az intézményt megteremtette, és Zirzen Jankáé, a ki életrevalóvá nevelte.

Br. Eötvösnek éles szeme fölismerte Zirzen Jankában az ő nőnevelési és tanítóképzésre vonatkozó eszméinek legalkalmasabb bizományosát, ki azokat biztos, erős kézzel fogja érvényre, sőt diadalra juttatni. A nagy-lelkű, jó ember szerencséje most is vele van, a mikor Zirzen Jankát állítja az első tanítónőképző élére, őt bizván meg az 1869. nov. 19-én kelt kinevezési okmánynyal ennek az intézetnek igazgatásával, szervezésével. Az intézetre való fölügyelet jogát — a kir. tanfelügyelőség és az igazgatótanács törvénybiztosította jogkörének csorbitása nélkül — közvetlenül magának tartja fenn. E ténykedésével is a tanítói hivatásnak általa elismert és különösen a Néptanítók Lapja első számában közölt, a néptanítókhöz intézett szövegében remekül kifejtett fontosságát tünteti föl. Szellemi irányójává lesz az első tanítónőképzőnek, közvetlenül akarja az általa alkotott törvény szellemét, intenczióit tolmácsolni az innét kikerülő tanítóknak.

Nem fáradt bele, hogy részletes útmutatásokat ne adjon saját maga és ne adasson lelkes táborokra által a kezdet nehézségeivel küzdő, alkalmas anyag. és alkalmas eszközök nélkül szűkölködő igazgatónőnek. És nagy-lelkű gondja az intézetre nézve nem pazarlása lelki kincseinek, mert ott van az a lelkes, fáradságot és akadályt nem ismerő igazgató, ki e kincsek, e tanácsok és útbaigazítások minden morzsáját fölfogja és értékesíti, ott van Zirzen Janka.

Zirzen Janka, ki saját érdekeit elmellőzve, szakadatlanul az intézet fölemelésén, fölvirágoztatásán munkál, és a már eddigi 26 éves nevelői gyakorlat alatt szerzett tapasztalatait fölhasználva neveli a rabizott kis sereget. Neveli őket pályajuk iránt való nagy, szinte rajongó lelkesezésre, s a mellett nem lankad, nem veszít hivatása szeretetéből ő maga semmit. Sőt a kezdet sikerei s a jövő reményei egyre ösztönzik tevékeny szellemét, hogy megállapodást ne ismerjen, hogy mindig előre, magasabbra törjön s vigye magával azokat, a kiktől a kishitűség, vagy a közöny idegen.

Zirzen Janka törekvéseiben buzgó támogatókra talál, a kik az ügyön olyan szeretettel csüggenek, mint ő maga; az igazgatótanács tagjaiban, a melynek tagjai: Zichy Antal, a főváros akkori tanfelügyelője, dr. Ballagi Mór, dr. Hunfalvy János, dr. Peregrieny Elek, dr. Bellaágh József, Léderer Ábrahám, kik közül ez évfordulót csupán méltóságos Zichy Antal és Léderer Ábrahám érték meg. Az ő buzgalmukról és ügy-szeretetükről az intézet belső életének minden mozzanata egy-egy fényes tanúságtétel.

A főváros akkori kir. tanfelügyelője részint hivatalos ténykedésével mozdítja elő az intézet ügyeit, részint hivatalos látogatásai alkalmával buzdítja, lelkesíti a növendékeket a műveltséget biztosító eszközöknek fölhasználásra; pályakérdéseket tűz ki s az érdemes munkák jutalmazására jelentékeny pályadíjakat ajánl föl. A legnagyobb elismerés hangján emlékezik meg a tanítókról általában s az intézet tanári testületéről is, midőn hivataláról lemondva a magánéletbe vonúl. «Ha bármely emberbarát vagy érdemes hazafi előtt kalapot emelek, — úgy mond, — nincsen senki, a kit egy hivatásának élő, lelkes tanítónál többre becsülhetnék s a ki iránt magamat és a nagy közönséget hála és főleg anyagi elismerés dolgában mélyebben eladósodottnak rem érezhetném.»

Csodalhatjuk-e, ha Zirzen Janka vezetése és a lelkes tanügybarátok támogatása mellett az intézet fennállásának első éveiben biztos, és hozzátehetjük: helyes irányt vett, csodalhatjuk-e, hogy míg fölállításakor alig jelentkeztek tanulók föl vételre (mindössze 9, később az év folytán 17, összesen 26), már az első év végén országszerte ismert az intézet, tömegesen jelentkeznek növendékek, a kiket már mind fölvenni nem is lehet. Csodalhatjuk-e, hogy feléje fordult a közönség figyelme, bizalma, mikor maga a tanügyi kormány is kiváló érdeklődéssel kísérte az intézet fejlődését, életének minden momentumát. A közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak előkelő tagjai nagy számmal jelennek meg az intézet első tanévi vizsgálatán és biztosítottak látják az intézet fölállításhoz fűzött remény teljesedését. Meggyőződtek róla, hogy az a képző-intézeti szervezet, a mely a népoktatási törvényből sarjadt ki, egészében megfelelő. E szervezet szellemében történik az intézet vezetése tovább is.

A képzőintézet tanári testülete fölállítása évében az igazgatón kívül I rendes tanárból, I rendes tanítónőből, 3 hitoktatóból s I ének-és zenetanárból állott. E tanári testületnek egy tagja maradt a mai napig az intézet kötelékében, Molnár Leontin. A többi kinevezettek csak az első év végéig osztozkodtak a kezdet nehézségeiben. Az 1870/71. évben, az intézet életének második évében, gyakorló iskolát kap, a melyet már is látogatnak a II. éves növendékek oly célból, hogy a tanítási ügyességet a gyakorló iskola vezetőjének példájából és útmutatásából elsajátítsák.

Az 1871/2. évben három évfolyammá egészül ki az intézet; a III. osztály tanulói ez évben már rendszeresen kísérleteket tesznek a tanításban, a képző-intézettel kapcsolatban fölállított osztatlan, ekkor még 3 osztályú elemi gyakorló iskolában. Hogy pedig az oktatás gyakorlatát a városi viszonyoknak inkább megfelelő osztott iskolákban is észlelhessék, a III. éves növendékek a fővárosi nyilvános iskolákat is látogatják. Ismeretkörük bővítésére is nyílik alkalmuk, a mennyiben meglátogatják a fővárosban levő műgyűjteményeket, tudományos intézeteket, és meghallgatják helylyel-közzel az ő ismeretkörükbe vágó tudományos föl-olvasásokat is. Hozzászoknak a komoly foglalkozáshoz, egész életükre irányt nyerhetnek munkálkodásukhoz. Ezek a fő irányelvek ma is a tanuók nevelésében, gyakorlati kiképzésében.

A képző-intézet szervezete a lefolyt 25 év alatt sokféle, leginkább a szükség és a körülmények okozta változáson ment keresztül.

Az 1872/3. tanévben az elemi képzővel párhuzamban megnyílt intézetünkben a polgári tanítónőképző is. Nem kapott külön tanári testületet, óráinak nagy részét az elemi képző-intézet tanárai, azonkívül 3 óraadó tanár látta el. Ez intézet ilyen gyors felállítására részint az egyre-másra létesített polgári iskolák elláthatása, részint az a tapasztalat bírta a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urat, hogy a magánúton a polgári iskolai képesítő vizsgálatra jelentkező tanítónőjelöltek rendkívül csekély készültséget hoztak magukkal, úgy hogy kénytelen lenne nagyon alacsony mértéket alkalmazni a vizsgálatnál, ha a polgári iskolák számára tanítónőkhöz akarna jutni, a mit pedig az iskola és az intézmény kára nélkül nem tehet. Megnyílik tehát a polgári képző 9 növendékkel, a kik közül 5 a természettudományi mennyiség-tani, 4 a nyelvtudományi szakcsoportot választotta. A polgári képző második osztálya is megnyílván a következő évben, tanári kara is kibővül néhány óraadó tanárral, de még mindig nincs önálló, különvált tanári testülete.

Az 1875/6. év nagy eseményt jelez az intézet életében; változás áll be vezetésében és szervezetében ismét. Ez ideig fennállása első hat évében az intézet kifejlődött, megizmosodott, s az innét kikerült tanítónőkkel az intézmény a legtágabb körben bebizonyította életrevalóságát, úgyannyira, hogy még a miniszteri jelentésekben is kifejezésre jut az a széleskörű elismerés, a melylyel a tanítónők munkája, ügybuzgalma és hívatottsága országszerte találkozik. A hatodik év végén, 1875 őszén. Zirzen Jankát a Budapesten a VI. kerületben felállított második tanítónőképző élére állítja a közoktatásügyi kormány, elrendelve egyszersmind, hogy a polgári tanítónőképző is az ujonnan fölállított intézettel hozassék kapcsolatba s a budai intézet csupán az elemi tanítónőképzés szolgájon céljaira.

Az 1877. évben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter új rendelete folytán fölszólíttatnak az intézet növendékei, hogy a kik 3 évi tanulás után az elemi tanítónőképesítő-vizsgálaton kívül még a háziiparmunkából is külön vizsgálatot óhajtanak tenni, jelentkezzenek e külön tanfolyamban való részvételre. Nem egy külön tanítónőképző, hanem kizárólag az intézet növendékei számára egy külön kurzus létesül. Ez intézkedést a következő okok tették szükségessé: 1. Hazánknak nagyon sok, arra alkalmas vidékén nem dolgozik a föld népe szántó-földje művelésén és barmai gondozásán kívül semmit. Ez által tömérédek munkaerő marad kihasználatlanul, a mi nagy nemzetgazdasági veszteség. Ezen segítettő, meg akarja a miniszter ismertetni a tanítók közvetítésével a néppel a háziipart s a vele való foglalkozás hasznát. 2. Az elemi képzéssel akarja kapcsolatba hozni az ipartanítást, mert a kivitelben czélszerűbbnek találja ezt az eszközt, mint a külön iparmunka tanítók alkalmazását. 3. Mint a különböző kiállítások, a melyeken az intézet mint kiállító részt vett (u. m. 1873. bécsi nemzetközi, az 1876. párisi), meggyőzték az intéző köröket arról, hogy növendékeink tanítónői kiképeztetésük kára nélkül szakszerű és alapos készültséget sajátíthatnak el ezen ügyességekből is. A további tapasztalatok még inkább megerősítették az eddigieket, mert az intézet az 1878. székes-

fehérvári, 1881. budapesti nőipari s az 1885-ben tartott budapesti országos kiállításon kézimunkáival ismételt kitüntetésekben részesül.

Az ipari szakra való kiképzés ez idő óta folytonosan gyakorlatban van intézetünkben, csakhogy míg kezdetben a tanári testület minden tanulóval egyformán végezteni kívánta ezt a szakkurzust is, ma csak az elméleti tárgyakban erősebb, s a kézimunkában a mellett ügyes tanulóknak engedi meg az ebben való részvételt. A tanítási anyag is a lassanként szerzett tapasztalatok szerint változásokat szenvedett. Míg kezdetben ugyanis a gyakorlati kézimunkákban is megkivántatott mindaz, a mit a háziipari tanítónőképzők számára az 1877. évi 22678. sz. min. rendelettel kiadott tanterv megszab, ma már a kézimunkáknak csak azok a nemei taníttatnak, a melyek legpratikusabb értékűek, a melyek az intézetünkéből kikerülő s a legnagyobbbrészt városokban alkalmazott tanítónők számára elkerülhetetlenek, u. m. az elemi és polgári iskolai tanításban előforduló összes kézimunka-nemek, különösen fehérneű- és és felsőruha-szabás, kézi- és gépvarrás, fehér és színes hímzés.

Az elemi tanítóképzésre fordított idő tekintetében is nevezetes változás áll be az 1881/82. tanévvel. Már az 1872. évi miniszteri jelentés elegendőnek nyilvánítja a fölállított tanítóképzők számát, a mennyiben 1871-ben 19 állami és 40 felekezeti tanítóképző áll fenn, a melyek közül összesen 10 foglalkozik tanítónőképzéssel. Már e jelentés hangsúlyozza, hogy tanítóképzőknek nem annyira extenzív, mint intenzív fejlesztésére kell fektetni ezután a főszűlyt, és már ez időtől fogva minden törekvés e felfogás felé hajlik. A tanítónői pályára valóságos tódulás tapasztalható. Minden évben 100-on, sőt két éven át 200-on felül emelkedik a jelentkezők száma. Az intézet fennállásának első éveiben rendszerint 60 körül jár a fölvevett növendékek létszáma. Ennyi tanulónak oktatása és helyes irányú kiképzése ebben a szakiskolában lehetetlennek bizonyul s azért a létszám apasztása iránt évről-évre tétetnek lépések. mert a törekvés oda irányul, hogy a növendékek az évről-évre fokozódó kívánalmaknak megfelelőleg minél jobban, minél alaposabban legyenek kiképezhetők.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr részint e tódulás korlátozására, főleg azonban oly czélból, hogy az elméleti tárgyak tanítása behatóbb lehessen s végül, hogy a tanítás gyakorlatában fölügyelet, útbaigazítás és ellenőrzés mellett az eddiginél nagyobb jártasság megszerzésére legyen a jelölteknek alkalmuk, 1881/15369. sz. rendeletével 4 évfolyamúvá alakítja át az elemi tanítóképző intézeteket, megengedvén, hogy a képesítő vizsgálatot a jó készűltségű jelöltek a tanfolyam bevégeztével azonnal letehessék. A tanítóképzés emelését czélzó ez intézkedés örvendetes változás ez intézmény történetében. Az 1882/83. évtől kezdve tehát ennek az intézkedésnek következtében intézetünk is négy évi tanfolyammal bír. A tanítási anyag teljesen az 1881. évben kiadott miniszteri tanterv értelmében dolgoztatik föl.

Intézetünk szervezetének történetében még egy fontos mozzanat van, a melyet el nem hallgathatok, a nevelőnőképzővel való egyesítés.

Régen érzett társadalmi szükséglet, hogy művelt nevelőnőink legyenek. Sőt több ennél, egyúttal a nemzeti szellem, a nemzeti érzület,

a nemzeti összetartás érzetének, a hazafiságnak kérdése. Teleky Blanka grófnő, a lelkes honleány, ezelőtt csaknem 50 esztendővel meggyőzőn fejt ki a művelt magyar nevelőnők kiképzésének és alkalmazásának sürgős szükségét a Pesti Hirlap 1845. évfolyamában közzétett, híressé vált «Szózatban», a melyet a magyar főrendű nők nevelése ügyében írt. A Szózat lelkes hangja és eszméi tág körbe jutottak el; a nagy Széchenyi figyelmét is magára vonja az eszme, a ki magánkörben vita tárgyává is teszi a kérdést. A Szózat írója, hogy a magyar nevelőhiányon segítsen s a külföldi nevelőnők alkalmazását fölsilegessé tegye, arra gondol első sorban, hogy magyar nevelőnőket képezzen a főrangú családok számára, majd célja elérését rövidebb idő alatt óhajtván biztosítani, előkelő nevelő-intézetet nyit saját vezetése alatt a főrangú családok leányai számára. Az 1848-iki nagy események végét vetik ez intézetnek. A gyász, a borúlat évei nem alkalmasak a nemzeti törekvések előbbrevitelére; ez a kérdés is szunnyad, mint annyi más, a mi kulturánk fejlődését rohamosabbá tehetné volna.

Mikor a nap újra kisütött fölöttünk, a társadalmat annyi más lényegesebbnek látszó törekvés foglalkoztatta, hogy erre senki nem gondol, holott a társadalmat illetné meg első sorban a nevelő-képzésről való gondoskodás. Napról-napra új kedvezőnél-kedvezőbb ajánlatokkal fordúlnak a családok nevelőnkért az állami képző-intézetekhez; de nem elégíti ki őket az a tudás, az a műveltség, a mit az elméleti és gyakorlati tárgyakban a tanítónők képző-intézetekből magukkal visznek; zene- és idegennyelvi ismereteket is kívánnak a nevelőnőktől, a mit megszerezni a képző-intézetekben a megkívánt fokban nincs alkalmuk. S noha a vezető köröknek az a meggyőződésük, hogy a magyar nő nevelésében a magyar műveltség megszerzése az első és legfontosabb dolog, mégis kénytelenek az eddig még általánosabb fölfogáshoz alkalmazkodni, számolni a társadalomnak e követelményével. Ezek a tapasztalatok indítják a II. kerületi képző tanári testületét már 1877. tavaszán arra, hogy néhány, a nevelőnői pályára alkalmas növendék számára külön francia nyelvi és külön zenei tanfolyam szerveztessék. Még ugyanez évben, az 1877/8. tanév elején megengedi a közoktatásügyi m. kir. miniszter e külön tanfolyamot olyformán, hogy néhány megfelelő kvalifikációval bíró növendék a rendes tantárgyakon kívül a II. osztálytól kezdve a francziában és zenében külön oktatást nyerhesen. E tanfolyamra 11 növendéket vettek föl. Mivel azonban nem volt rendezve e tanfolyamnak a szervezete s ennél fogva a haladás a külön tárgyakban inkább a növendékek magánszorgalmára volt bízva, továbbá, hogy nyoma sem volt az elbocsajtó oklevelekben e külön kurzus végzésének, azonkívül a rendes, akkor még három éves tanítónők képzői tanfolyam elvégzése annyi terhet rótt az intézet tanulóira, hogy — mivel a melléktárgyakra nem marad elég idejük — alig tudnak számottevő eredményt fölmutatni, — mindez arra bírta a tanári testületet, hogy 1880-ban egy memorandumot terjesztszen az igazgatótanács által a közoktatásügyi m. kir. miniszterhez, a melyben a nevelőnői tanfolyam szervezetének főbb kérdései alaposan föl vannak tárva. E szervezet szerint az akkor még három éves tanfolyamot egy IV. év-

folyammal kellene megtoldani, a melyben, majdnem kizárólag csak a külön kurzus tárgyaival foglalkoznának a jelöltek. A kísérlet e szervezet értelmében megtörtént e tanfolyam fölállítására, de a gyakorlatban nem vált be és 1883-ban föl is hagytak vele. Megmaradt azonban ez időtől fogva az a gyakorlat, hogy a francia nyelvet mint rendkívüli tárgyat tanították a képző intézetben.

Az 1885—86. iskolaévben a VI. ker. áll. polg. tanítónőképző-intézet mellett önálló nevelőnőképző-intézetet létesít közoktatásügyünk akkori kitűnő vezére, Trefort miniszter. Ez időtől fogva 9 éven át annak az intézetnek kötelekében képeztek nevelőnőket nagy gonddal, de szükséglethez képest nem eléggé kielégítő eredménnyel. Az intézet külön szervezetet, külön tantervet és vizsgálati szabályzatot kapott ugyan, de nem volt különálló tanári testülete, s nem volt meg a szoros kapcsolata a volt egybekötött polgari képzővel. A célszerűségi szempontok kívánatosnak mutatják, hogy a polg. képzőtől választassék el a nevelőnőképző és a vele egyenlő fokozatú, szervesen összekapcsolható elemi tanítónőképzővel fűzessék egybe. 1893-ban (000. sz. min. rend.) kimondja gr. Csaky miniszter az egyesítés szükségét és főbb elveit, a VI. ker. és a II. ker. állami képzőintézetek tanári testületeinek közös tanácskozmányai alapján elkészül az egyesített két intézet szervezete, a következő főbb elvek szerint:

1. Az egyesített intézetbe fölvelt tanulók a tanítónőképzők számára kiadott miniszteri tantervben foglalt tantárgyakat — német nyelv és a zene kivételével — egyenlő mértékben, együtt tanulják.

2. A német nyelvet a többi tanulóktól különválasztva, külön tanterv szerint tanulják.

3. A francia nyelvet csupán a nevelőnőképző növendékei tanulják minden osztályban két-két csoportban, haladottságuk foka szerint. E kisebb csoportokban több alkalma van egy-egy tanulónak a nyelv gyakorlásra.

4. A zenét a nevelőnőképző kurzusra fölvelt növendékek külön, még pedig 4—6-onként kisebb csoportokban tanulják s mindennap legalább 1—1 órát fordítanak zenegyakorlatra.

5. A nevelőnőképző tanulói a tanfolyam végeztével rendes elemi iskolai oklevelet nyernek: ebben a külön kurzusban tanult tárgyakból való készültségük foka is fel lesz tüntetve.

6. A föl vétel alkalmával a nevelőnőképzőkbe lépő tanulóktól megkívántatik a német nyelv bírása és némi zencismeret, de kiterjed rájuk is a tanítónőképző-intézetbe lépő tanulókra vonatkozó szabályzat is.

Megemlítem még, hogy a tanári testületnek többször ismételt fölterjesztéseire 1887-ben megengedtetett, hogy az intézetnek e szakban legkiválóbb képzettségét szerzett tanulói a tornászat tanításából külön képesítő vizsgálatot tehessenek. Ez időtől fogva tanítványaink a torna-tanításra is külön képzést nyernek, gyakorlatilag is tanítanak tornát, az elméleti melléktárgyakban is nyernek oktatást.

Megemlítem továbbá, hogy min. rendelkezés következtében az 1885 évtől kezdve egy szakértő orvostól tanulják a III. és IV. évfolyamban az egészségtant és életmentést, a mely tárgyak a tornaképesítő vizsgálatnak a kiegészítő tárgyai.

Az intézettel kapcsolatos elemi gyakorló-iskola a 1870/71. évben egyszerre két osztálylyal nyílik meg egy tanító vezetése alatt; 5 év alatt kifejlődik 6 osztályú, osztatlan iskolává; 1884/5-ben négy osztályúvá lesz, mivel a polgári iskolák elvonják az V. és VI. osztálytól a tanulókat s e két osztály teljesen elnéptelenedik. A legutóbbi 3 évben újból kísérletek történnek az V. és VI. osztály föllállítására, de eredmény nélkül, mivel tanuló nem jelentkezik.

Az 1894/5. tanév elején gyakorló iskolánk szervezetében fontos változás történik. A gyakorló iskola megoszlik, két tanító vezetése alá kerül. A kik közül az egyik az I. és II. a másik a III. és IV. osztályt vezeti. Br. Eötvös Lóránd miniszter úr nagylelkű áldozatkészségéből intézetünk részesül elsőül abban a szerencsében, hogy ezt a képző-intézeti tanárok országos egyesülete által is sürgetett szervezetet is megnyerte.

* * *

Az intézet vezető testületeiben, az igazgató-tanácsban, valamint a tanári testület kebelében is sok változás történt a lefolyt 25 év alatt.

Igazgató-tanácsosa volt az intézetnek összesen 13, köztük egy 19 év, kettő 18 év óta. Tanfelügyelője volt Zichy Antal visszalépése után Bója Gergely 6 évig, az ő visszalépése után Békey Imre, kinek elvesztése után Budapest fő- és székvárosának jelenlegi tanfelügyelője, dr. Verédy Károly úr, egyrészt mint az igazgató-tanács elnöke, másrészt az intézet legközvetlenebb hivatali előjárója segíti elő ismert buzgal-mával az intézet törekvéseit.

A tanári testület képe majdnem évről-évre változást mutat. Zirzen Jankát, az első igazgatót, 1875. őszén özv. Dusóczky Károlyné követi az intézet kormányzatában, ki 15 éven át vezeti azt a már kijelölt nyomokon. Munkája nem az úttörő, de csendes, érdemes munka, mely nem téríti le az intézetet a kitzúzott céljához vívő útról. 15 év fárasztó törekvései után agg kora és megrendült egészsége miatt az 1890. év nyarán nyugalomba lép, s az intézet vezetése a mostani kezekbe kerül.

A lefolyt 25 év alatt volt az intézetnek összesen 29 tanára és tanítónője, 16 hitoktatója, hatféle vallásfelekezeti tanulók oktatására. 4 kiegészítő tanára, szabadságolt vagy hosszú ideig betegeskedő tanárok helyettesítésére, 6 francia nyelv tanítója, 1 egészségügyi óraadó tanára és 2 orvosa. Mint ritka jelenséget említhetem, hogy a tanári testület jelenlegi tagjai közül egy a megalapítás ideje óta, tehát 25 éve, négy 24 éve, egy 23 éve, és egy 20 éve szolgálja ez intézet érdekeit.

E 25 év alatt 1023-an nyertek az intézetben elemi iskolai tanítónői oklevelet, azon a 32 képesítő vizsgálaton, a mely azóta tartatott. Ezek közül 762-en intézeti növendékek, 145-en testvérintézetünk, az Országos Nőképző-Egyesület felsőbb tanfolyamának tanulói, 105 magánúton készült jelölt és 11 más képzőintézetben végzett tanuló. A vidéki áll. képző-intézetekből és a felekezeti képző intézetekből vizsgálatételre idejött tanulók jelentkezése az intézet föllállításának első éveire esik. Ugyanis ezek tulajdonképpen a polgári képző intézeti tanfolyamon voltak s itt töltötték el azt az időközt, a melyet a tanfolyamok befejezte és képesítő vizsgálat

letételének ideje közt a törvény megszab, s itt tették le folytatólagos tanulmányaik közben az elemi képesítő vizsgát. Az első képesítő vizsgát 1870 szeptember 3-án tartatott 3 jelölttel, a kik magánúton végeztek. Az intézet főnállásának első éveiben kétszer volt évenként képesítő vizsgát, a későbbi években csupán egyszer.

Föltűnő jelenség, hogy az intézet tanulói közül még azok sem tették le mind a képesítő-vizsgát, a kik az egész tanfolyamot sikerrel végezték. 842 ilyen tanulója volt az intézetnek és a képesítőt csak 762 tette le közülök, tehát $91\frac{5}{10}\%$; a többi nem szerzett tanítói oklevelet. Ez a sok visszalépés nagyrészt még arra az időre esik, a mikor a három éves tanfolyam befejeztével nem lehetett letenni a képesítőt, hanem csak egy évi gyakorlat után.

Iparmunka-képesítő vizsgálatot tett az 1882. évtől kezdődőleg 448 jelölt, nagyrészt az intézetnek olyan tanulói, a kik elemi oklevelet is szereztek maguknak. A kívülök jelentkezett magántanulók a házi iparmunka tanítónőképzők számára kiadott tantervben foglalt elméleti tárgyakból is szigorúan megvizsgáltattak.

Munkamesternő-vizsgálatot tett 29 jelölt, jobbára az intézet főnállásának első éveiben. E vizsgálatok a kézimunka gyakorlatán és a tanításához megkívántató módszertani ismereteken kívül az elméleti tárgyak közül olvasás-, írás-, fogalmazás- és számtanra, a gyakorlati tárgyak közül a kézimunka tanításához megkívántató rajzra terjedtek ki.

Tornatanítónői képesítő vizsgát tett 73 jelölt, kettőnek kivételével mind az intézet tanítványai.

Francia nyelvi és zeneképesítőt tett 1883-ban 11 jelölt.

Külföldön nyert oklevelének honosítása végett 4 tanítónő tett magyar nyelven kiegészítő vizsgálatot a magyar nyelv- és irodalom-ból, Magyarország történetéből és földrajzából.

Azokról az adalékokról, hogy végzett tanítványainknak az életben milyen sors jutott részül, sajnálatomra, nem sikerült teljes képet összeállítanom. A kir. tanfelügyelőségek szívességéből a nyilvános iskoláknál alkalmazásban levő tanítónőkről a fontosabb adatokat beszerkeztem ugyan, de még mindig nagy azoknak a tanítványainknak a száma, a kikről még magánértesülés útján sem sikerült megtudnom valamit. Mindössze 495 tanulónról számolhatok be, alig valamivel többről felénél a nálunk végzett tanulóknak, a képesítő vizsgálatot is letett növendékeinknek $\frac{2}{3}$ -áról.

Ezek közül a főváros iskoláiban alkalmazásban van 98 az elemi iskoláknál, 4 a polgári iskoláknál, 3 a fővárosban levő árvahazaknál; azonkívül az izraelita siketnéma-intézetnél 1, a vakok intézetében 1, a VI. ker. és IV. ker. áll. felsőbb leányiskolákban 7, az állami elemi tanítónőképzőben 3 (köztük 1 igazgató), az állami polgári tanítónőképzőben 2. Budapesten alkalmazásban van e szerint 115, a képesítettek 15% -a. Vidéken, az áll. tanítónőképző intézetekben 4 (köztük egy igazgató), az állami felsőbb leányiskolákban 16, községi és felekezeti felsőbb leányiskolákban működik 5, állami polgári iskolákban 48, községi polgári leányiskolákban 14, állami elemi leányiskolában 74, községi elemi leányiskolákban 75. Magántanítással foglalkozik 31. A tanítói pályán e

szerint foglalkozik 382, az összes képesítettek $50 \cdot 1^0/0$ -ja; ezek közül állami alkalmazásban van összesen 155, a vizsgázottak $20 \cdot 5^0/0$ -ja. A valóságban mindesetre nagyobb a tanítással foglalkozók száma, de a magántanítónőkre vonatkozó adatokat a dolog természetéből kifolyólag nem voltam képes teljesen egybeállítani.

Vannak olyan tanítványaink is, a kik tanulmányaikat ez idő szerint tovább folytatják. Nevezetesen: a polgári tanítónőképzőben 21, a zeneakadémián 2, a rajzakadémián 1, összesen 24.

A tanítói pályán több-kevesebb ideig működött, jelenleg már nyugalmazott tanítónő van közülük 8, s olyan, a ki körülményeinek megváltozása miatt lelépett a tanítói pályáról, vagy meg sem kezdte, van 49. Korán elköltözött volt tanítványainkban vesztességünk tudomásunk szerint 32.

Ilyen eredmény, ugyanis, hogy a végzett tanulóknak csak legjobb számíttással $\frac{3}{5}$ -e marad meg e pályán, talán nem is érdemi meg a közoktatásügyi kormány tetemes áldozatait? Legyen szabad e felmerülhető kérdésre intézetünk bölcs megalkotójának szavaival felelnem, a ki azt többször megtisztelvéen látogatásával, egy ilyen alkalommal megkérdezte a tanulóktól, hogy mindnyájan tanítónők lesznek-e? Egy szóval lélekkel azt felelték lelkesülten, hogy tanítónőknek készülnek. «Minket meg, ha még sem lennének mindnyájan tanítónők, — így szól a jelenlevő igazgatónőhöz, — meg fog vigasztalni az a tudat, hogy művelt anyákat neveltünk e hazának».

Intézetünk, megalapításakor egy bérházban, szerény felszereléssel nyílt meg; mindössze 2 nagyobb szoba és 3 kis szoba állott rendelkezésre; az egyik nagyobb szoba volt a tanterem, a másik az internátusban lakó tanulók hálóterme. Az intézet évről-évre fejlődvén, a 2. évben ugyanabban a házban bérelnek ki még egy lakást, a mikor már 3 osztályúvá fejlődik, egy másik házban is kénytelenek kibérelni egy lakást az internátusban lakó tanulók egy részének elhelyezésére. Az 1872/3. iskolaévben a várban levő műegyetem épületében helyezik el ideiglenesen az intézetet, a mely csak az 1873/4. tanév folyamán költözhetik be saját, a mostani helyen levő helyiségeibe. 20 évig volt e helyen az intézet; épületében kisebb átalakítások történtek ugyan, de ezek sem voltak képesek megszüntetni azokat a hiányokat, a melyek hova-tovább mind érezhetőbbekké váltak s a mely hiányokon — a szükséges anyagi eszköz nem állván rendelkezésre — mindaddig nem lehetett segíteni. Végre az 1893. évben gróf Csáky miniszter úr nemes áldozatkészsége és Berzeviczy Albert államtitkár úr fáradhatatlan buzgalma, előteremtette a kibővítéshez szükséges költségeket. Elkészülvén az épület új terve, 1894. május elején megkezdték az építkezéseket s intézetünk a kor kívánalmainak megfelelő, tágas, az internátus és iskola céljaira alkalmas helyiségeket kapott. Az egész épületre emeletet építettek, azonkívül egy tágas, különálló tornacsarnokot, s ezáltal lehetővé vált olyan berendezést eszközölni, hogy az internátus el van különítve az iskolától, az internátusban lakó tanulóknak az iskolaidőn kívül nem kell a tantermekben tartózkodniok, mert külön lakoszobáik vannak s ezáltal barátságos otthonhoz jutottak. Az intézetnek külön rajzterme,

kísérleti előadóterme, kézimunkaterme, külön kis zongoragyakorló szobái vannak; a négy osztály számára épült 4 tantermen fölül van még két rezervtanterme, a csoportokban kezelt tantárgyak tanóráiban megkívánt csoportok elhelyezésére. Közoktatásügyünk mostani vezére, br. Eötvös Lóránd miniszter úr a kibővített, jóformán újjáalakított épületnek, úgy az internátusnak, mint az iskolának szép fölszereléséről kegyes áldozatkészséggel gondoskodik. El nem muló hálánk illeti ő nagyméltóságát és elődjét, gróf Csáky miniszter urat, s mindazokat, a kik jóindulattal támogatták törekvéseinket, hogy ezt a díszes hajlékot, s ezt a kiváló szép fölszerelést mondhatja az intézet magáénak.

Nem fejezhetem be e vázlatot, anélkül, hogy röviden meg ne emlékezzem a nemes emberbarátról, intézetünknek is egyik nagy jótévőjéről, Röck Szilárdról, kinek neve fényes betűkkel van beírva az intézet történetébe. E nagylelkű, nemes ember, kinek egész élete a jótétemények sorozata. Intézetünket is egy jelentékeny alapítvánnyal ajándékozta meg, a melynek tőkeösszege 15,129 frt 62 kr. Ennek az összegnek kamataiból 1891 óta évenként 6-6 intézeti növendék részül 100—100 frtnyi ösztöndíjban, a melyeket az alapot kezelő fő- és székvárosi tanács ítél oda, a tanári testület, illetve az igazgató-tanács előterjesztése alapján. Ezenkívül a fönmaradó kamatösszegeből évenként 130 frt jut szegénysorsú tanulóknak tanszerekkel való segélyezésére.

Az intézetnek ezenkívül van egy segélyző-alapja is, mely jelenleg 750 frt tőkéből áll. Ennek az alapját még 1863-ban Zirzen Janka vetette meg, az akkori növendékek 65 frtnyi alapítványát 100 frtra egészítve ki. 1882-ben a segélyző-alap, nagyobbára esetleges adományokból, s a régi alaptőkéből felgyült 328 frtnyi összegéről, alapító levél állíttatik ki, a mely pontosan szabályozza a segélynyújtás módzatait. Az évenként való kiutalás körülbelől 20—50 frt közt változik, mind a mellett évről-évre jelentékenyen növekszik az alaptőke. A segélyalapból való adományozások szintén olyan célból történnek, mint a Röck-alapból évenként kiutalt 130 frt.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Ha ma, intézetünk fönnállásának 25 évfordulóján, csak futólag is áttekintjük hazánk közművelődési viszonyait, nagy haladást látunk a multhoz képest. Ma már kétszer annyi ember tud írni, olvasni mint 25 évvel ezelőtt; ma már jóval kevesebb az olyan iskola, a hol a magyar szó, a hol a magyar szellem idegen. Sokat tett e 25 év alatt az ország sokat tettek tanítói. E sokból kiveszi a maga szerény részét ez az intézet is, közművelődésünk nagy, hatalmas épületének egy kis köve bár, de erőssé teszi az a büszke tudat, hogy ő is hozzájárult ez épület föl-emeléséhez s hozzá akar járulni fönmaradásához. Adja Isten, hogy életének következő 25 éve munkájában intenzivebb, eredményeiben gazdagabb lehessen a multnál.

Az a halhatatlan szellem, a mely közművelődésünk épületének tervét megalkotta, alapozási munkálatait megkezdte, az a nagy szellem serkentsen bennünket, serkentsen Magyarországot összes népnevelőit esz-

méinek kivitelére úgy, a mint azokat az ő lelki szemei a távol jövőben életrekelve látták. Hiszen miként Krisztus az ő egyházának megalapítását a hitben legerősebb tanítványától várta, úgy ő is nemzeti föladataink megoldását leginkább a tanítóktól várta.

Már áll az emlékjel, mit br. Eötvös végrendeletében magának kíván, hisz eszméi győzedelmeskedtek, a mi föladatunk az emlékkő alapját megszilárdítani, hogy fönmaradjon az idők végéig. Ha Magyarország minden rétegében meghódítottuk a nemzeti géniuszunk, a nemzeti műveltségnek, akkor fogjuk csak elmondhatni nagy Eötvösünk utolsó kívánságáról, hogy:

«Beteljesült.»

Budapest.

Thuránszky Irén.

Állami tanítóképző-intézetek jubileumai.

Állami képzőink egyre-másra ülik meg huszonöt éves fennállásuknak ünnepeit. A csurgói tanítóképző még a mult év június havában sietett megnyitni kisebb körre terjedő ünnepével a jubileumok sorát; decemberben pedig a budai állami tanítónőképző-intézet ült ünnepet, a melynek hullámai már szélesebb gyűrűket vertek, mert azon közéletünknek több kiemelkedő egyéne, többi között a magyar közoktatási miniszter is megjelent, s a társintézetek is élénk érdeklődést tanúsítottak iránta. Mire e sorok nyilvánosságra jutnak, talán a sárospataki képzőnek nagyobb mozgalmat keltő ünnepe is lezajlott; de erősen készülődik Léva és Kolozsvár is, hogy intézetük jó hírnevéhez s a tanítóképzés ügyéhez méltó legyen ünnepök. «Érdemes-e egy tanítóképző-intézet 25 éves fennállását megünnepelni?» Veti fel egyik laptársunk. Erre, miként t. laptársunk tette, mi is csak igenlő feleletet adhatunk. Érdemes bizony, mert a tanítóképző-intézetek működése szorosan összefügg a demokrácia fejlődésével, minden lépés, a melyet a tanítóképzés ügye előre tesz, közelebb viszi a demokráciát is teljes diadalához. A lefolyt 25 esztendő nem volt ment a szenvedésektől, sok lenézést, csekélylést, hivatlan gyámkodást kelle elviselnünk; sok súrlódás, benső forrongás gyötörte valónkat. De azért lépésről-lépésre előre haladtunk, erősödtünk s ma már engednek bennünket néha-néha a magunk lábán is járni, s legalább látjuk a messze ködös távolban a mi országunkat, a melynek talaja nekünk viruló életet fog teremteni. El a kishitűséggel, csak előre, mienk az igazság, a jövő!

Az állami tanítóképző-intézetek jubileumainak egy darab időre állandó rovatot nyitunk. Képzőink nem csupán magukat ünnepelik s ünnepeltetik a jubileumok tartásával, hanem egy nevezetes történelmi eseményt: a tanítóképzés államilag való rendezésének tényét. S ünnepelik a nagy Eötvös szellemét, a ki 1869—70-ben az állami tanítóképző-intézeteket egyszerre oly magas színvonalon szervezte, hogy a tanítóképzés ügyének vezetése egyszerre az újszülött intézetek kezébe szállott át s a felekezeti képzők nemes versenye csak azt célozta, hogy ők az állami képzők színvonalától el ne maradjanak. Sajátságos,

korántsem egyenletes fejlődés lett az állami rendezés eredménye. Miként a folyó árama az elsodort kavicsokat együttesen s egyenként rakja le, úgy voltak a képzők között is a fejlődésben együttartók és elmaradók. Egy másik állami rendezés feladata lesz, hogy a fejlődésben való egyenletességet helyreállítsa és hosszú időkre biztosítsa.

A mai viszonyok a hiányok mellett is sokkal jobbak, rendezettebbek, mint azelőtt; a mai képzőket össze sem lehet hasonlítani a 1868 előttiakkal s a képzőkből kikerült «nemzeti hadsereg» a réginél hasonlíthatatlanul képzettebb, műveltebb elemekből áll. Mindazáltal, mikor dicsérjük a jelent, a mennyi sajnálattal, annyi kegyelettel tekintünk az 1868 előtti sok ellentétet magukban rejtő időkre. Ezekből származtak a színpatkás részeges kántortanító-típusai; de ugyanez idők méhében fogantattak a mai tanítónemzedék nagy alakjai, a kik megtestesülései a nemes tanítói erkölcsöknek, a kik ma is fentartói a tanítók megcsappant idealizmusának, magasabb szempontok által vezérelt törekvéseinek. Ezeket a nagyszabású alakokat az újabb tanítónemzedékben hiába keressük. Tanítók tanítói, adjatok újabb életerőt a közönybe hanyatló nemzedéknek s neveljétek az epigonok mellett héroszokat is!

Közlönyünk mai számában a budai tanítónőképző-intézet jubileumi ünnepének leírását adjuk. Tekintve azt, hogy az 1894. év az egész állami tanítóképzés 25 éves jubileumi éve, nem tartjuk érdektelennek az állami képzők történetéből legalább azok keletkezésének idejét feleleveníteni.

Az 1869. év őszén szervezte báró Eötvös József a budai, losonczy sárospataki, csurgói tanítóképzőket s a budai tanítónőképző-intézetet.

Az 1870. év őszén létesítette ugyancsak Eötvös a modori, zniói, lévai, máramaroszigeti, zilahi, székelykeresztúri, dévai, bajai, tanítóképzőket s a kolozsvári tanítónőképzőt.

Az 1871. év őszén Pauler Tivadar a csongrádi (a későbbi félegyházi), iglói, kolozsvári tanítóképzőket és a pozsonyi, szabadkai női képzőket állította fel.

1873-ban létesült Trefort minisztersége alatt az aradi képző;

1875-ben a budapesti (VI. kerületi) elemi és polgari tanítónőképző és a győri tanítónőképző;

1879-ben csáktornyai tanítóképző;

1893-ban gr. Csáky Albin a zilahi képzőt megszüntette s helyébe Temesvárott állított fel képzőt.

Vajjon fog-e akadni az állami képzők negyedszázados fejlődésének megírója?

A budai állami tanítónőképző-intézet jubileuma.

A budai (budapesti II. kerületi) állami tanítónőképző-intézet az első tanítónőképzője az országnak. 1869. december 15-én nyílt meg Budán egy várbeli bérház néhány szobájában. Első igazgatója Zirzen Janka volt. Az intézet avatott tollal megírt történetét lapunk más helyén közöljük; itt csak azt említhetjük meg, hogy az intézet 1874-ben kapott saját épületet, a melyet a múlt évben, 1894-ben, emeletesre építettek, teljesen átalakították s modern módon berendeztek. A most folyó

iskolai évben az intézet szervezete is átalakult, a mennyiben az Andrássy-úti tanítónőképzőből a nevelőnőképzőt ide athelyezték; helyesebben mondva, a meglévő tanítónőképzőt nevelőnői tanfolyamokkal kiegészítették. Ez a hármás ok indította az intézet tanári testületét arra, hogy a 25 éves fennállás ünnepének kissé szélesebb keretet adjon. Meghívták az ünnepre a volt tanítványokat személyenkint, a budapesti és vidéki társintézeteket, a tanügyi kormány tagjait, a budapesti népoktatási egyesületeket, a budapesti tanítótestületeket stb. A rendezés lázas sietéssel folyt, mert az intézet berendezési munkálatai miatt az ünnep előtt csak két héttel foghattak az előkészítés munkájához. Az ünnep mindamellett szépen sikerült. Lefolyása a következő volt:

Az ünnepség december 16-án délelőtt 11 órakor kezdődött, de már a kitűzött idő előtt tömegesen vonult fel a díszes, nagyobbára hölgyekből álló közönség az intézetnek virágokkal és képekkel feldíszített lépcsőházán és folyosóján át a nagy vizsgálati terembe, a melyben Ő Felsőgeiknek arczképei alatt pálmalombok között volt elhelyezve az intézet dicső emlékű alapítójának, báró Eötvös Józsefnek mellszobra. A tágas terem már szorongásig megtelt az ünneplő közönséggel, midőn megjelent a közönség lelkes éljenzései között Magyarország «első professzorának» fia, báró Eötvös Loránd vallás- és közoktatásügyi miniszter. A közönségre lelkesítő hatással volt a miniszter megjelenése, de bizonyára a tanítóképzés minden barátjában meglehető érzést kelt a miniszternek egy elemi tanítóképző-intézet szerény ünnepe iránt nyilvánuló meleg érdeklődése. A minisztert dr. Pulszky Ágost államtitkár kísérte, de jelen voltak a minisztérium részéről még dr. Axaméthy Lajos osztálytanácsos, dr. Gopcsa László fogalmazó és mások. A díszes közönség között közéletünknek számos kitünőségét láttuk, u. m. dr. Rakovszky István szemvevőszéki elnököt, dr. Berzevicsy Albert országgyűlési képviselőt, volt közoktatásügyi államtitkárt, Bogisich Mihály prépostot, budavári plébánost, dr. Verédy Károly székesfővárosi tanfelügyelőt, Kárfy Titusz, nyugalmazott miniszteri tanácsost, Vámosy Mihály ev. ref. főgimnáziumi igazgatót, Berecz Antal és Szuppán Vilmos allami felsőbb leányiskolai igazgatókat és Léderer Ábrahámot. Igen szép jele volt a kartarsi érdeklődésnek, hogy a fővárosi, sőt a vidéki tarsintézetek is nagy számmal voltak képviselve; az Andrássy-úti tanítónőképző részéről jelen voltak: Sebestyén Gyula igazgató, miniszteri biztos, Sebestyén né Stetina Ilona, Polereczky Jolán, Weisz Róza, Szarvas Gáborné, Bartoniek Géza tanárok; a Paedagogium részéről: dr. Kiss Áron igazgató, dr. Kovács János, dr. Baló József, Sztankó Béla, Kun Alajos; az orsz. izr. tanítóképző részéről: Bánóczy József igazgató és dr. Málnai Mihály; a kir. róm. kath. tanítónőképző részéről Ember Károly, tanár; a győri tanítónőképzőt Pataky Irma igazgató, Csepreghy Endre tanár és Zsiga Margit tanítónő képviselték, a kolozsvári tanítónőképzőt pedig Lázárné Kasztner Janka. Jelen voltak továbbá a fővárosi tanítói körökből Ekkert Antal polgáriskolai tanár és neje (az intézet volt növendéke), Dorogsághy Dénesné, Kurcz Samu,

Hangl József, Hajós Mihály; az intézet volt növendékei nagy számmal, a kik közül Vargyasné Petz Vilma és Geöcze Saroltát, a komáromi áll. polgári leányiskola igazgatóját említjük meg.

Az ünnepély az intézeti növendékek énekével kezdődött, minek elhangzása után dr. Verédy Károly, székesfővárosi tanfelügyelő, lépett a szónoki asztalhoz és a következő beszédet intézte az ünneplő közönséghez:

«A szeretet és kegyelet ünnepét üljük. Üdvözlét azoknak, kiket szívük sugallata vezetett ide, hálás köszönet azoknak, kik jóakaratauk jelét adják, a midőn jelenlétükkel megtisztelték.

Kedves kötelességet teljesíték, a midőn Magyarország közoktatási miniszterét, dr. Eötvös Loránd báró úr ő excellentiáját különösen is a legmélyebb tisztelettel üdvözölöm s hálás köszönetet mondok magas megjelenéseért, melylyel ennek a szerény ünnepségnek el nem múló jelentőséget kölcsönözni kegyel volt.

Huszonöt év az emberi élet egyik sarkkövét képezi. A remények és törekvések, az akarat és alkotás, a gondozás és leszámolás képezik annak főbb mozzanatait Ennek az intézetnek életében is a megfutott pálya ugyanezt dokumentálja. Iskolánk életbelépése hazánk modern intézményeinek fellendülésében gyökerezik. Jelene a nemzeti érület és hatalom megizmosodására vall. Vessünk egy rövid pillantást a multa! Szerencsés jelenségnek nevezhetjük, hogy epen azon nagy férfiú emléket idézzük fel, kinek tudós fiát ez idő szerint minden magyar tanferfiú igaz örömmel tiszteli vezérének.

Köztudomású, hogy a köznevelés a 60-as évekig közigazgatásunk egyik mostoha gyermeke volt; hazánk első közoktatási minisztere, Bárány Eötvös József, a langlelkű költő és bölcs férfiú teljesen ismerte ezt a kedvezőtlen helyzetét. Tudataval volt annak, hogy modern állammá csak akkor leszünk, ha a nevelés főleg a nőknél nemcsak az ideálokért való lelkesedést, hanem az azok eléréséhez szükséges akaratot is kialakítja. Egyik főtörekvése tehát az volt, hogy a nevelés intézői a nők, az ehhez való szakértelmet az elmélet szempontjából elsajátítsák ugyan, de egyúttal a gyakorlati életre is előkészítettessenek. E végre léptette életbe a tanítóképzőket azzal az odaadással és szeretettel, mely minden törekvését jellemzi és feledhetetlenné teszi.

Ma 25. esztendeje annak, hogy feledhetetlen első miniszterünk a nőnevelés otthonát e helyen megnyitotta. Aggódva, de mégis egy szebb jövőbe vetett hittel intézte annak első teendőit. Szerencsés választással első vezetőjéül Zirzen Jankát jelölte ki, a kit most is mint a nőnevelés egyik kiváló gondozóját tisztelhetünk; melléje adván oly tanári kart, mely maig híven, odaadóan teljesítette kötelességeit! Örömmel lehet konstatálni továbbá azt, hogy ezen intézet Magyarország nőnevelése érdekében oly tanerőket képezett, a kik pedagógiai történelmünk lapjain és az ifjú nemzedék szívében maradandó helyet biztosítottak maguknak. A fényes multnak méltó folytatása a jelen.

Mélyen tisztelt közoktatásügyi miniszterünk ő excellentiája ugyanis magáévá téve nagynevű elődjének, gróf Csáky Albin úr ő nagyméltóságának kezdeményezését, magas elhatározásával lehetővé tette,

hogy ezen intézet, működésének második negyed-századában nagy feladatának megoldásában rendkívüli eszközökkel rendelkezék. Bölcs intézkedései folytán ebben az intézetben nem csak a szakképzés, nemcsak az észbeli tehetségek fejlesztésére, hanem egyúttal az akarat szilárdítására is meg van adva a lehetőség. Már báró Eötvös József, intézetünk nagyérdemű megalapítója azt hangoztatta, hogy egész életfilozófiánk annyit ér, mint tenger-abroszaink, melyek szerint nyugodt időben kikerülhetjük a zátonyokat, de melyeket — ha a hajót vész ragadta meg — nem használhatunk. Az emberek legnagyobb része nem a kellő ismeret, de a kellő erély hiánya miatt válik szerencsétlenné. S nevelésünk legnagyobb hibája az, hogy erről megfélemedve, csak az észbeli tehetségek fejlesztésére fáradoz, az akarat szilárdításával nem foglalkozik s pedig a ki akarni tud, az úgyszólván tud mindent, mi a praktikus életben szükséges.

Mostani miniszterünknek köszönhetjük, hogy intézetünk nevelő házzá alakulván, kisebb körben akaratban erős oktatók és nevelők képzését tekinthesse feladatának. Hiszszük és reméljük, hogy e nagy feladat megoldása nagy atyja szellemében sikerülni fog, a mi idővel fényesen fogja igazolni a nagy áldozatokkal járó rendelkezések jogosultságát. Ebben a hitben, ebben a meggyőződésben legmélyebb tisztelettel köszönjük meg a miniszter úr eddigi bőkezű gondoskodását. Tisztelettel üdvözljük a magas minisztérium nagyérdemű tanácsosait, a kik épp oly jóakarattal mint szakértelemmel karolták fel mindenkor az intézet ügyét.

Tisztelettel üdvözljük az igazgató tanács t. tagjait, a kik önzetlen fáradozással munkálkodnak iskolánk fejlesztésén.

Es most legyen szabad intézetünk növendékeihez fordulnom. Azokhoz szólok először, akik 25 évvel ezelőtt ifjúságuk varázsában, eszményekért lelkesedve, szép tettek után epedve lépték át e küszöböt, hogy azt elhagyva, egy oly nemzedéket neveljenek a hazának, mely nemcsak nyelvében, de érületében is magyarrá lévén, szereti a hazát és királyt híven, igazán. Bár önök azok, kik iskoláinkban hirdetői az istenfélelemnek és munkásságnak, az emberszeretnek és honszeretnek, a megjelenésükkel dokumentálják, hogy abban az otthonban nem ködképek és légvárok alkotására, hanem a hivatásszeretetre és odaadó munkálkodásra szoktatták vezetőik. Köszönöm megjelenésüket, mert az példaadásul szolgál mostani növendékeinknek, a kik mindenestre legszebb emlékeikhez sorolhatják az ünnepélyes pillanatot, mely lelkük elé varázsolhatja jövőjüket. Virraszszon e fölött mindenkor a szeretet őrangyala. Legyen e hajlék a tudományok, az igazság, a hazaszeretet és a vallásosság otthona. Az a jóakarattal, melylyel az intézet igen tisztelt igazgatónője és érdemes tanári kara önöket a vezetésökre bízott ifjúságot hivatásuk magaslatára felvezetni igyekezik, visszhangra fog találni a szépért, nemesért lelkesülő szíveikben. Ne tészkelje be magát soha lelkükbe az aggodás és félelem, hanem e helyett testvéri szeretet és nagyratörés hevítse azt. Ez az általunk elérni óhajtott siker. És hogy ez ne hiányozzék, kérjük ki Istennek szent áldását. Kísérje az mindnyájunk törekvéseit most és mindenkoron!

Az éljenzéssel fogadott beszéd után *Thuránszky Irén* igazgató

lépett az asztalhoz és felolvasta visszapillantását az intézet történetére, a melyet más helyen egész terjedelmében közlünk. A felolvasást élénk tetszés nyilatkozattal fogadta a hallgatóság.

Utána *Radó Vilmos* intézeti tanár mondotta a következő beszédet:

«Midőn ez ünnepies órában tekintetünket végig járattuk ennek az intézetnek negyedszázados multján, szemünk önkéntelenül megállapodik egy nőalaknál, a ki huszonöt évvel ezelőtt ezt az intézetet szervezte és belé életet lehelt, a ki czéltudatosan, erős kézzel keresztülvitte a kezdet ezer nehézségein s a ki reá bélyeget nyomott az ő markans egyéniségének vonásaiból. Engedjék meg tehát, hogy midőn most ez intézet élete útján az első mérföldkövet felállítjuk, egy pár pillanatot szenteljek ez intézet első igazgatójának, *Zirzen Jankának*, a ki sajnálkozásunkra gyöngékedés miatt nem ülheti meg velünk együtt az ő alkotásának e szép ünnepét. Róla hálás szívvel megemlékeznünk annyival is inkább szent kötelesség, mivel ez a mi ünnepünk fele részben az ő jubiláris ünnepe is mert hiszen *Zirzen Janka* nyilvános pályafutása egyidős ez intézet fennállásával. Huszonöt évvel ezelőtt itt kezdte meg közhasznú működését; innét indult arra az útra, a melyen minden lépte nyomán áldás fakadt, mint a mesebeli tündér lába nyomán az aranypor. Döntő fontosságú volt a hazai tanítónőképzés egész jövőjére s ebből folyólag nőnevelésünk ügyére, hogy az első állami tanítónőképző-intézet első igazgatója *Zirzen Janka* lett, az a nő, a ki ritka szerencsével egyesít magában oly erkölcsi és értelmi kvalitásokat, a melyek őt egyenesen predestinálták arra, hogy a magyar tanítónők tanítója legyen. Múvelt szellemű, de nem tudákos, erős akaratú, de nem öntejű, természetes, de a cynismus legcsekélyebb nyoma nélkül, gyöngéd érzelmű, de ment minden beteges szentimentalizmustól, önérzetes, de nem követelő, lelkesedni tudó, de nem rajongó — ime, ezek *Zirzen Janka* egyéniségének legfőbb vonasai: egytől-egyig a magyar nőnek s egyszersmind az igazi nevelőnőnek a tulajdonságai. Bízvast mondhatni tehát: *Zirzen Janka* a magyar tanítónő, a magyar nevelőnő típusa.

Ez intézet élére kerülván, *Zirzen* e jelességeit át tudta plántálni az ő növendékei lelkébe; jellemeiket tudott formálni a maga képmására. S az ő növendékeinek ezrei — ide értve immár az ő tanítványainak a tanítványait is — a mesterüktől örökölt apostoli buzgalommal terjesztik hazaszerte elemi és polgári iskolákban, tanítóképzőkben és felsőbb leányiskolákban a míveltséget, a nemes erkölcsöket, a hazaszeretetet. Azt a viszonyt, a melyben *Zirzen Janka* manap az ország legtöbb leányiskolájához áll. legszemléletőbben jellemzi épen a mi jubiláló intézetünk. Ennek az élen is *Zirzen Janka* tanítványa, ez intézet egykori növendéke áll, egyike annak a lelkes csapatnak, a mely *Zirzen* szellemében működik az országban szerte. Szebbet, dicséretesebbet tanítóról, tanárról egyáltalán mondani alig lehet, mint azt, a mit *Zirzen Jankától* senki el nem vitathat: hogy iskolát tudott csinálni. Az ő érdeme, hogy a magyar nőnevelés-ügynek, jól lehet, még csak rövid huszonöt éves multtal dicsekedhetik, már van karaktere, hagyománya. Az agg kornak — azt állítják — öröme és büszkesége, ha a gyermekek, unokák és dédunokák sokaságától környezve látja magát, *Zirzen Jankának* pedig méltó büszke-

sége, hogy sok százra menő tanítványaiban másod- és harmadíziglen látja magát megifjodva, az ő elveit, az ő törekvéseit megvalósítva.

Tisztelt ünneplő közönség! Noha a mi hajlékunkban, a mely újabban magas kormányunk jóvoltából a czélszerűség és a kényelem minden követeléseinek megfelelően át lett alakítva, nincs is márványtáblán megörökítve, hogy ez intézet első igazgatója Zirzen Janka volt, de annál mélyebben be van vésvé ez intézet tanári testületének és valamennyi tanítványainak szívében a hála enyészhetetlen betűivel, mi volt ez intézetnek, mi volt és mi még maiglan is Zirzen Janka a hazai tanítónőképzésnek s az egész nőnevelés-ügynek. Kérem az igen tisztelt ünneplő gyülekezetet, fogadja el azt az indítványomat, hogy a tanári testületből és Zirzennek ez intézetben volt növendékeiből álló küldöttség fejezze ki ez alkalomból az ünnepelt nőnek e gyülekezet üdvkívánatait.»

A közönség lelkes éljenzésével áldozott Zirzen Janka érdemeinek és a beszédben foglalt indítványt általános helyesléssel fogadta.

A vidéki állami tanítónőképző-intézetek nevében *Lázárné Kaszner Janka* kolozsvári igazgatónő a következő beszéddel üdvözölte a jubiláló intézetet:

«Ezen intézet ünnepi örömeiben a vidéki társintézetek is részt venni óhajtván, azok nevében üdvözlöm ez intézet vezetőit és tanárait. Ezen megtisztelő feladatot kettős örömmel teljesítem, mert visszatekintve ezen intézet 25 éves történetére, felélednek lelkemben a multak felejtethetetlen emlékei: itt ringatták a magyar tanítónőképzés bölcsőjét, itt becéztek minket, első tanítványokat, féltékeny gondnal és szeretettel; itt tanultunk meg eszméért lelkesedni, a haza érdekében dolgozni s az emberiséget szeretni. Itt nyertük utravalónak azt az ábrándos eszményiséget, melyet sem az élet nehéz küzdelmei, sem csalódás és méltatlanság, melyekkel az életben sűrűn találkozánk, nem voltak képesek lelkünkben kioltani. A multak napsugaras emlékei világítják be utunkat, felemelnek, erőt és bátorságot kölcsönöznek a jövő még hátralevő küzdelmeinek győzedelmes megállásához. Kettős okból jelentem meg tehát én ez ünnepélyen: mint volt tanítvány, hogy hálával adózzam a multak szent emlékének és mint munkatárs, hogy baráti szeretettel és nagybecsüléssel üdvözöljem ezen intézet vezetőit és tanárait.

Üdvözlöm első sorban azt a fennkölt szellemű nőt, kinek nevével szívem remegése nélkül ajkamra nem vehetem, ki 25 évvel ezelőtt életre ébresztette ezen intézetet s hazánkban a tanítónői intézmények erkölcsi alapját megvetette: üdvözlöm és áldom Zirzen Jankát; üdvözlöm ezen intézet régi mestereit a hű tanítvány hálas szívével s üdvözlöm a testület ifjabb tagjait, kik a multakhoz méltó törekvéssel és lelkesedéssel fáradoznak ezen intézet fejlesztésén és felvirágoztatásán. A társintézetek nevében Isten oltalmát és áldását ez intézetre és tanáira! »

A nagy hatást keltő, remek beszéd után *Dorogsághyiné Rapos Aranka*, fővárosi tanítónő, a nála szokott lelkesedéssel a következő üdvözlő beszédet mondta:

«Életemnek sorsa dőlt el ezelőtt negyedszázaddal azon napon, melyen az én előrelátó, gondos atyám azért hozott engem ezen, a még akkor meglehetősen idegenszerű intézetnek légkörébe, hogy itt magamba

szíva kellő és illendő bátorságot, elegendő és célravezető ismeretet: majdan tanítónővé válhassak.

Szorongó félelemmel, féltő aggodalommal, és magam iránt való teljes bizalmatlansággal léptem át a küszöböt, a mely nyomasztó kedélybeli és lelki izgalmak azonban csakhamar és ép oly mértékben apadtak el, mint a mily mértékben befolyásolhatta egyéniségemet az intézetnek áldásos szelleme, az ezen áldásos szellemet fenntartott derék tanári kar és az ezen áldásos szellemet megteremtett, nemcsak ezen képzőnek legelső igazgatónője, de egész Magyarországon az első nőigazgató — Zirzen Janka !

És ezen jótékony, ezen örömteli átváltozáson nem csak egyedül én, keresztül mentünk ezen sokan, keresztül mentünk, legalább többé-kevésbé, talán mindannyian, a kik oly boldogok és szerencsések vagyunk, hogy ezen intézet, s azon kiváló tanári testület tanítványainak mondhatjuk magunkat !

Mik lettünk volna ez intézet nélkül? ! Nem tudjuk. De érezzük, mindannyian fennköltén érezzük, hogy azon irány, melyet a mi gondolatvilágunkul, a mi eszmekörünkül itt jelöltek ki számukra : azon legmagasztosabb s szerintem azon legirigylendőbb irány, melyen haladva társul szegődhetünk az emberiség legdicsőbb munkásaihoz, mert hozzájárulhatunk az emberi remeknek, a legösszhangzatosabb emberi tökélynek gyönyörű megalkotásához !

Igen nagy a mi örömünk, végtelen a mi boldogságunk ama tudatban, hogy azok a derék mesterek, a kik bennünket már egy negyedszázad előtt is, az általam ecsetelt szellemben és annyi gyöngéd szeretettel irányítottak és idomítottak: még kivétel nélkül mindannyian az élők sorában vannak nemcsak, hanem azok legtöbbször itt közöttünk, jelen is van e szép helyen, és velünk együtt élvezzi ezen lélekemelő ünnepélynek magasztosságát !

De nagy lehet az ő és társaik öröme és boldogsága is ! Hisz már szerencsés pálya-választásukkal azon ritkák közé tartoznak, a kik még e földi létben, napról-napra fokozottabb arányokban élvezhetik nagy munkáiknak társadalmat és államot egyaránt jótékonyan megmozgató üdvös hatásait !

A letűnt negyedszázad tapasztalata fényesen és nyíltan igazolja, hogy az üdvös intézmények legüdvösebbikét alkotta meg nagy Eötvösünk és Molnár Aladárunk huszonöt év előtt e tanítóképzőnek felállításával.

Gyönyörű fordulata a sorsnak és bizonyára szerencséje ügyünknek, hogy ez új korszak kezdetén ez intézmény és a vele kapcsolatos eszmék ugyancsak az Eötvös ihletett fia által haladhatnak — a még egy-két kérdésnek szükségszerű megoldását mindig magában rejtő jövőjük felé !

Egy szívvel, egy lélekkel kiáltjuk a jelen levő közoktatási miniszterhez, Eötvös Loránd báróhoz : Magyarországnak nőnevelés-, Magyarország-nak népnevelésügyét halhatatlan atyjának szellemében fejleszse tovább !

Még *Péterfy Sándor*, a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete nevében és *Kurcz Samu* fővárosi tanító a népnevelők budapesti egyesülete nevében mondtak üdvözlő beszédeket. Végre *dr. Verédy Károly* székesfővárosi tanfelügyelő mondott megleghangú köszönetet a

közüoktatási miniszternek, a közönségnek és a volt tanítványoknak szíves megjelenésükért, a jelenlegi tanítványokat az itt szerzett benyomások megőrzésére, a rájuk bízandó ügy lelkes és kitartó szolgálatára buzdította, a mire befejezéseképen a növendékek által előadott «hymnus» hangjai zendültek fel.

Az ünnepségnek folytatása volt az Andrássy-úton levő polgári tanítónőképzőben, a hova egy 12 tagú, intézeti tanárokból s volt tanítványokból álló küldöttség ment a gyengélkedő *Zirzen Jankát* üdvözölni s előtte az ünneplő közönség elismerő és hálaérzelmeit tolmácsolni. *Radó Vilmos*, a küldöttség szónoka kifejezte, hogy a jubileumot ülő intézetben egybegyült nagy, fényes tarsaság, élén Magyarország vallás-és közözüoktatásügyi miniszterével egy szívvel-lélekkel elismerte, hogy ez ünnep tulajdonképen *Zirzen Jankát* illeti első sorban, mint «a ki azt az intézetet szervezte, megszilárdította s a helyes mederbe terelte.» Majd előadván a kiküldetés történetét, beszédét a következő szavakkal fejezte be:

«Ünnepi ajándékul mit adhatunk mást, a mi Nagyságod előtt becsesebb volna, mint azt, hogy e komoly pillanatban szentül fogadjuk, hogy rendületlenül hí követői és megvalósítói leszünk Nagyságod elveinek; hogy minden erőnk, minden tudásunkat hazánk nőnevelés-ügyének fogjuk szentelni, annak az ügynek, a melynek virágzása álma volt Nagyságod ifjú éveinek és célja egész életének. Adja az Ég, hogy ezt az álmát valósítva lássa Nagyságod, s hogy ép testi és lelki erőben még sokáig legyen mindnyájunknak mestere, vezére!» *Zirzen Janka* mélyen megindulva köszönte meg a szónoknak az elismerő szavakat, s a küldöttség minden egyes tagjának a megjelenést. A volt tanítványok ezután szeretettel vették körül a mestert s gyermeki gyöngédséggel kérdezősködtek egészsége felől. Azzal a megnyugtató gondolattal távoztak, hogy *Zirzen Janka* testi és lelki erőinek teljes birtokában még sokáig van hivatva betölteni a vezéri szerepet a nőnevelés terén. Adja az Ég, hogy még igen sokáig úgy legyen!

Este az István-főherczeg című vendéglőben lakoma volt, a melyen hölgyek is nagy számmal vettek részt.

Az ünnepség alkalmával az intézethez a következők küldtek üdvözlő iratokat, telegramokat: A Budapesti Tanítótestület nevében *Szóke István* elnök; az Országos Izraelita Tanítóegyesület nevében *Kornfeld Gyula* elnök; a Fröbel-nőegyesület kisdédóvóképző-intézete részéről *Peres Sándor* igazgató; a nagy-kőrösi és dunamelléki ev. ref. (több, mint 50 éves) tanítóképző tanári testülete nevében *H. Kiss Kálmán* igazgató; a székely-keresztúri áll. tanítóképző tanári testülete nevében *Borbély Sámuel* igazgató; a pozsonyi állami tanítónőképző-intézet tanári testülete; a dévai áll. tanítóképző tan. testülete nevében *Boga Károly* igazgató; a gyöngyösi áll. polg. leányiskola igazgatója és tanítótestülete; a temesvári áll. tanítóképző-intézet tanári kara nevében *Horváth Antal* igazgató; az eperjesi ág. ev. tanítóképző-intézet tanári kara nevében *Gamauf György* igazgató; a soproni ev. tanítóképző tanárai; az eszter-

g o m i kir. érs. kath. tanítóképző tanári kara nevében dr. K o v á c s K á l m a n igazgató.

Szép és megható üdvözetet küldtek a p o z s o n y i áll. tanítónő-képző-intézet n ö v e n d é k e i, miből közöljük a növendékek szellemére jellemző következő szavakat: «Kérjük a Mindenhatót, adja áldását továbbra is az intézet bölcs vezetőire és tanáira, kik ezer meg ezer nőnek adtak képességet arra, hogy lelkesülten közreműködhessenek a magyar nemzet művelődésének felvirágoztatásán.»

Üdvözlő iratokat küldtek még: U h r l J ó z s a, a pozsonyi képző igazgatója; D e G e r a n d o A n t o n i a, a kolozsvári áll. felsőbb leányisk. ig.; végre az intézet v o l t n ö v e n d é k e i az ország minden vidékéről nagy számmal. S á n d o r D o m o k o s, a székelykereszturi képző tanára, 16 strófás üdvözlő versével okozott kedves meglepetést; a lelkesült hangulatú költemény első versszaka:

Kárpáti szellők lengő szárnyain
Egy «Éljen» száll Erdély vidékéről.
Uj múzsalak, ünneplő társaink!
Székely-Keresztúr szivből üdvözlő.
Lelkünk lerázza térnek terheit,
Szivünk örömmel Hozzátok repül
S mi rátok ünneplő kedvet derít:
Tekintjük azt magunk is ünneplő.

E sorok írója, mint az ünneplő intézet tanári testületének tagja, hálás szívvvel rebeg köszönetet kartársai nevében is mindazon testületeknek s egyeseknek a kik nemes úgyszeretettől áthatott érdeklődésüknek adták tanújelét az intézet iránt, a mikor a népoktatás és nőnevelés érdekében 25 évig jóindulattal teljesített munka ünnepét ülte. Az a melegség, a mely az intezetbe érkezett üdvözlő iratokból jótékonyan kisugárzik, bizonyítja, hogy mindnyájunkat fel tud lelkesíteni a legszerényebb esemény is hazánk közművelődése terén s legyünk bár közel vagy távol. működünk bármily iskolában, egyek vagyunk az úgyszeretben.

A kartársaknak őszinte rokonszenve ez intézet testülete legdrágább emléke, kincse s ereje lesz, a mely azt magasztos hivatásának betöltésében mindenkor ösztönözni fogja.

y—ó

Magyar nyelvi póttanfolyamok az állami tanítóképzőkben.

A félegyházi képzőben tartott tanfolyam.¹

Nyolczvankét szerb-, román- és németajkú tanító hallgatta a tanítóképző tantermeiben a magyar nyelvi póttanfolyamot, melyről még gróf Csáky Albin volt közoktatásügyi miniszter végrendekezett. Hogy a nemes grófnak utolsó rendelete bevált, azt az ország 10 helyén rendezett póttanfolyamok közül a félegyházi bizonyítja legigazabban.

¹ A «Félegyházi Hírlap» 34. száma után.

Mindig sok függ az emberektől, a kik az eszmék megtestesítésére hivatvák. Tóth Józsefnek, Pestmegye kir. tanfelügyelőjének, sikerült a tanerőket a tanfolyam vezetésére úgy összeállítani, hogy a siker dicséretes tett.

A szorgalom és lelkesedés átragadt a tanárokról a hallgatókra. Így érthető azután meg az az eredmény, melynek az augusztus hó 17. és 18. napjain tartott vizsgálatok alkalmával, Tóth József kir. tanfelügyelő elnöklete alatt a vizsgálóbizottság szem- és fültanúja volt.

A 82 tanító közül bács megyei volt 61, torontálmegyei 17, temes megyei 2, krassó-szörénymegyei 1, pestmegyei 1. Nemzetiségre nézve volt 74 szerb, 4 román, 4 német. Vallás szerint így oszlottak meg: görögkeleti 78, róm. kath. 4. Korra nézve volt: 20 éven alúl 3, 30 éven alúl 21, 40 éven alúl 15, 50 éven alúl 25, 60 éven alúl 17, 60 éven telül 1. Nemre nézve volt 18 nő és 64 férfi. A 82 tanító közül 61 Zomborban, 8 Pancsován, 3 Károlyvárosban, 3 Aradon (gk.), 2 Kalocsán, 1 Verseczen, 1 Karánsebesen, 1 Pécsett és 1 Mitroviczon nyerte tanítói oklevelét. Látható tehát, hogy a zombori görögkeleti képző csak úgy önti ki évenként a magyarul abszolúte nem tudó szerb tanítókat, mint a méhkas a rajokat. Abban a képzőben a tanítási nyelv a szerb s a magyar nyelv csak úgy szerepel, mint pl. némely magyar iskolában a német nyelv. Hazafias kötelességnek tartják nem tanítani, vagy csak úgy tanítani, hogy meg ne ártson.

Ezzel az intézettel szemben a kormánynak kötelességei vannak és lesznek, melyeket a közel jövőben kell teljesítenie.

Hová jutunk, ha évről-évre államköltségen képesítetnek magyar nyelvre az idegen ajkú tanítók? — Azok a 18—20 éves fiatal tanítók, a kik 1893. és 1894. évben nyertek szerb nyelvre oklevelet, most nagy részben ide jöttek magyarul tanulni. És dicséretükre legyen mondva, ők is belátják, hogy Zomborban csak fél kenyeret kaptak. Ott kellene alkalmat nyújtani nekik, hogy a magyar nyelvet elsajátíthassák, legalább annyira, a mennyire okvetetlen szükségés.

A félegyházi tanfolyamon nagy részben olyan tanítók vettek részt, kik a magyar nyelv tanulását csak most kezdték.

A 82 tanuló két osztályba lett sorozva. A tanítás nehéz munkájában öt tanerő osztozott. Az első csoportban, hol 25 hallgató volt, a gyakorlati tanításokat Kovács Sándor tanítóképző tanár, a tanfolyam igazgatója, a módszertant és magyar nyelvtant Kardhordó László gyakorl. isk. tan., a beszédgyakorlatokat Dobák István népiskolai tanító tanította. A másik csoportban a magyar nyelvtant Strauch Gyula tanítóképző tanár, a módszertant Kardhordó László, a beszédgyakorlatokat Trunzel Károly népiskolai tanító adta elő. Hetenkint 20—20 óra volt egyik-egyik osztályban. Ezen kívül tanultak hazafias költeményeket és dalokat.

Mindkét osztály augusztus hó 17-én és 18-án tett vizsgálatot. Pénteken délelőtt volt az írásbeli, szombaton egész nap a szóbeli vizsgálat.

A 82 tanító közül vizsgálatra jelentkezett 41. A többiek vagy gyengének érezték még magukat a magyar nyelvben, vagy már van magyarra

képesítő oklevelük. Ez utóbbiak a nyelvet csak tökéletesíteni jöttek. A 41 vizsgára bocsátott közül oklevelet nyert 40. A többiek, a kik képesítő vizsgára nem mentek, bizonyítványt kaptak arról, hogy hat héten keresztül a tanfolyamot hallgatták. Ugy szintén bizonyítványt kaptak azok is, kik már oklevéllel bírnak s csak a nyelvet jöttek tökéletesíteni.

A tanfolyamot augusztus hó 19-én Tóth József kir. tanácsos, pestmegyei tanfelügyelő zárta be.

A H.-M.-Vásárhelyen tartott magyar nyelvi póttanfolyam.

Minden szokásos jelentés, fölterjesztés nélkül egy napon megérkezett a parancsolat, hogy H.-M.-Vásárhelyen, az államilag segélyezett polgári leányiskola helyiségében magyar nyelvi póttanfolyamot kell tartani. Dr. Tergina Gyula kir. tanfelügyelő, a mint a rendeletet megkapta, átjött Szegedről s városunk előkelőit gyűlésre hívta össze, hogy a tanfolyam ügyében az érdeklődést felköltse, általánossá tegye s a jó tanácsokat meghallgatva, a tanfolyam minden ellenző háborgástól ment legyen. Tapintatának és a város szereplő egyénei jóakarátának sikerült is kivívniok, hogy a tanfolyam a közönség, a hatóság osztatlan, meleg érdeklődésének tárgya volt kezdetétől végeig.

A polgári iskola helyisége szűk, butorzata alkalmatlan lévén, a tanfolyam az ev. ref. egyház szívességéből a helybeli ev. ref. főgimnáziumban tartatott meg. Legtöbb nehézséget okozott a tanerők megszerzése; no de ez is csak sikerült. Igazgató lett Halmi János főgimn. tanár, ki számtant tanított; tanárok voltak: Fodor Lajos, óvónőképző mintaóvó, Neumaun Ernő felső népisk. ideigl. igazgató, Varga János ev. ref. tanító; a tanfolyam hallgatóival foglalkoztak még Laczó Lajos ág. ev. és Kiss Antal r. kath. tanítók.

A tanfolyam a kir. tanfelügyelő és számos érdeklődő jelenlétében július 9.-én nyílt meg s az aug. 16—18-án tartott vizsgálatokkal ért véget. — Városi hatóságunk és társadalmunk lépten-nyomon kimutatta vendégszeretetét a tanfolyam hallgatói iránt, kik a legjutányosabb áron kaptak szállást és ételmezést, lakásra a várostól egyenként 4 ft ajándékban részesültek és a kiknek tiszteletére az intelligencia kétszer rendezett közvacsorát. Az volt a meggyőződésünk, hogy idegen ajkú tanítóink, ha nem lehetnek is 6 hét alatt nyelvben magyarok, de megszerethetik a magyar embert, a magyar társadalmat s a magyar iránt talán létező ellenszenvök helyet ad a rokonszenvnek.

A tanfolyamra Temes- és Krassó-Szörény vármegyéből 98 tanító iratkozott be; betegség és súlyosabb családi bajok miatt eltávozott 10, maradt a tanfolyam végén 88, köztük 7 nő. — Temesmegyei volt 56, krassó-szörénymegyei 31, túrócsmegyei 1. Temesmegyéből okleveles községi tanító volt 17, nem okleveles 2; felekezeti okl. 27, nem okl. 10; románul tanított 28, szerbül 18, németül 1, szerb és magyar nyelven 6, román és magyar nyelven 3. Krassó-Szörénymegyéből községi okleveles 12, nem okleveles 2, felekezeti okl. 17; románul tanított 18, román és magyar nyelven 12, román és német nyelven 1. A túrócsmegyei 1 tanító felekezeti nem okleveles volt s tótul tanított. Volt hát

összesen községi tanító 33, felekezeti 55, okleveles 73, nem okleveles 15. Magyarúl is tanított 21. Ez a magyarúl tanítás nem állhatott egyébből, mint pár elferdített magyar szóból s talán egy-egy bemagoltatott versből.

Sajnálom, hogy a tanítók életkorára nézve nem juthattam hivatalos adatokhoz; bizonyos, hogy volt 50 éven feül vagy 6—8, de volt 20—25 év között élő vagy 12—18, a többség 25—35 év között volt. Okleveleket Zomborban, Aradon, Karansebesen szereztek. Csodálatos, hogy a fiatalabbak oly kevés magyar nyelvismerettel képesítéshez juthattak, avagy hogy pár év alatt olyan sokat felejtettek a magyar nyelvből, hogy póttanfolyamra volt szükségük.

A hallgatók 3 csoportra osztottak; az első csoport 29 hallgatója alig tudott 1—2 szót magyarúl; a második csoport tudott néhány közönségesebben használt mondatot; a harmadik csoport 20 hallgatója törte a magyar nyelvet. Mindenik csoport d. e. 7—11 és d. u. 3—5 óráig tanult. Délelőtt a tanteremben tanultak, délután, ha csak lehetett, szabadban voltak és társalogtak.

Mindenik csoport tanult számtant heti 4—4 órán, éneket heti 2—2 órán és társalgás s olvasás alapján közismereteket, az előhaladottabbak pár verset és elbeszélést. A társalgás szemléltetés alapján folyt. Az olvasás főleg földrajzi, történelmi és alkotmánytani ismereteket nyújtott és nyelvtannal volt kapcsolatban. Módszert külön nem tanultak, hanem a tananyag mind abban a módszerben volt földolgozva, a melyben az elemi tanulókat tanítani kell. Tananyag volt a beszéd- és értelemgyakorlatok anyagának egy része, Magyarország földrajza, történelme s alkotmánya röviden, számtantól az el. iskola I—VI. osztályának anyaga, énekből néhány iskolai és hazafias dal.

Tankönyv volt: Láng Mihály olvasókönyve az idegen ajkú népiskolák számára s a Vas Mátyás és társai Olvasókönyve a tanyai iskolák számára.

A vizsgálatok alkalmával oklevelet nem kapott senki, noha a harmadik csoport elég képes volt a magyar beszéd tanítására; bizonyítványa csaknem minden hallgatónak jeles eredményről s kitartó szorgalomról tanuskodott.

A tanfolyam összes kiadása 3358 frt 42 kr. volt; tanárok, tanítók tiszteletdíja 723 frt 68 kr., a tanítók napidíja 2465 frt 10 kr., a többi dologi és vegyes kiadásokra fordítottatott.

Általában nem tagadható el valami eredmény az ilyen 6 heti magyar nyelvi póttanfolyamoktól; de bizonyos, hogy a czél el nem érhető általok. Ilyen 6 heti kurzus pl. 5—5 évi időközökben csak azokra nézve válnék teljesen sikeresse, a kik jól tudtak magyarúl, mikor okleveleket megkapták, de azután valamit felejtettek, különösen a tiszta kiejtésből, a beszéd könnyedségéből s ezt kellene pótolniok.

Hat hét alatt nem tanulhat meg magyarúl senki. *Ujfalussy S*

A Léván tartott póttanfolyam.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. minisztérium által elrendelt póttanfolyamra megjelent Léván az ez iránt felhívott 44 tanító közül

18; és pedig 7 Barsmegyéből, 1 Hontmegyéből, Nyitramegyéből 3, Trencsénmegyéből 1, Pozsonymegyéből 3 és Mosonymegyéből is 3. A tanfolyam megnyílt július hó 9-én, befejezést nyert augusztus 19-én.

A tanítók egyes családoknál voltak elhelyezve, teljes ellátásért fizettek napi 50 krajczárt.

Az oktatást Kápolnai József tanár végezte. Leginkább beszéd-értelem-gyakorlatok alakjában. E mellett azonban heti 3 órán át az írva-olvasást, ugyancsak 3 órán át a nyelvoktatás rendszerét és 3 órán át módszeres számolási oktatást kezelt. A tanítók délelőtt 8–11-ig, délután 2–4 ig voltak oktatással elfoglalva. Ezenkívül reggel 6–8-ig és délután 4–8-ig peripathetikus társalgásban foglalkozott velök Jaross Ferencz helybeli kath. elemi iskolai tanító.

A tanfolyamot egész lefolyása alatt nem látogatta meg senki. Én közben néhányszor, hogy a haladást észleljem, egy-egy órát töltöttem köztük. A tanfolyam került az államnak 693 frt 70 krajczárjába.

Az eredmény a méltányos kívánalmaknak igen, de a hozzákötött reményeknek nem felelt meg. Két tanító kielégítő előmenetelt tanúsított, — a többi keveset. — Kézi könyveket nem használtak, csupán vezérkönyveket.

Ennyiben számolhatok el a póttanfolyamról.

Léván 1894. szept. 19.

Szabó Lajos.
igazgató.

Jelentés a losonczy állami tanítóképző-intézetben tartott magyar nyelvi póttanfolyamról.

A losonczy állami tanítóképző-intézetben, a nagyméltóságú vallás-és közoktatásügyi miniszter urnak 1894. évi márczius 31-én 17,254 sz. alatt kelt rendelete értelmében, hat heti magyar nyelvi póttanfolyam volt.

Az igazgató-tanácsnak június 29-én tartott gyűlésében a póttanfolyam vezetésével Zajzon Dénes tanítóképző-intézeti igazgatót, a tanítók tanításával pedig Nagy Iván, Beniczky Lajos, Thaisz Lajos és Zelenka János képzőintézeti tanárokat bízták meg. Az elszállásolásra is intézkedett az igazgatótanács, a mennyiben a tanítók lakásaiul a képzőintézeti gyakorló-iskolai és az állami elemi iskolai helyiségeket jelölte ki.

A póttanfolyam július 16-án reggel kezdődött. Megjelent összesen 37 tanító és pedig Turóczmegyéből 17, Szepesből 6, Nógrádból 6, Liptóból 5, Árvamegyéből 2, Zólyommegyéből 1. Vallásfelekezet szerint volt: róm. katolikus 21, gör. keleti 1, ag. hitv. evang. 15 tanító.

A tanítókat két csoportra: haladók és kezdők csoportjára osztottuk be; az előbbieneknek tanítását Nagy Iván, az utóbbiakét Beniczky Lajos vállalta magára. A tanítási heti órák száma 25 volt, ebből a beszéd-értelemgyakorlatokra 8, olvasásra és nyelvtanra 13, írásgyakorlatokra 4 tan-óra jutott. A tan-órák naponta d. e. 7–10-ig és d. u. 3–5-ig tartattak meg. Olvasókönyvül a kezdők a Groó-féle és a haladók a Gáspár-féle III. osztály számára írt olvasókönyvet használták.

A tanítók nagy része mind a magyar nyelvben, mind a módszer-

tanban igen csekély előismerettel rendelkezett. Ezért majdnem mindent az alphanál kellett kezdeni. Rendszeresebb módszertani tanításról szó sem lehetett, mert azt a többség, tekintve csekély előképzettségét, úgy sem értette volna meg. E helyett a tanárok a tanítás módszeres keresztülvitelével igyekeztek magát a methodust is megértetni s a tanítók sajátjává tenni. A magyar nyelvben való előhaladás is igen sok nehézségbe ütközött. A póttanfolyamon részt vett tanítók jó nagy része túl volt már azon az életkoron, midőn az ember valamely nyelvet könnyen sajátíthat el. Sokaknál a kiejtés okozott nehézséget, többeknél pedig a grammatikai előképzettségnek hiánya még az anyanyelvben is. Szorgalom, igyekezet tekintetében, egy-két kivétellel, a tanítók ellen nem lehet kifogást emelnem. A tanórákra rendszeren megjelentek, ottan figyeltek s az írásbeli feladatokat is pontosan elkészítették.

A miniszteri rendelet értelmében gondoskodtam arról is, hogy a tanítók a tulajdonképeni oktatási időn kívül magukat a magyar nyelvben gyakorolhassák. E végből két jeles tanítót, u. m. Zúz Jánost és Rehak Edét kértem föl, hogy a társalgást vezessék. Eme két tanító naponta 10—12 ig és 5— $1\frac{1}{2}$ 8-ig allandóan a tanítókkal volt, velök társalgott, kirándulásokat tett, szóval a feladatnak minden tekintetben megfelelt.

A tanítók közül csak 11 vette igénybe az ingyen lakást, a többiek magánlakásokon fogadtak szállást, a hol élmezést is kaptak. Gondoskodtam, hogy a szállásadók a tanítókkal otthon is kizárólag magyarul társalogjanak.

Erkölcsei magaviselet tekintetében a tanítók ellen semmi nemű panasz sem merült fel és hazafias magatartásuk sem volt kifogásolható.

A póttanfolyam ideje alatt egy tanító (Krafcsik György) váratlanul elhunyt. Eltemetéséről a kartársak gondoskodtak.

A záróvizsgálatokat Kosztka Mihály nógrádmegyei kir. tanfelügyelő elnöke alatt aug. 22—23-án tartottuk meg. Megvizsgáltattott 33 tanító; ezek közül jó eredménnyel megfelelt 3, elégséges eredménnyel 8, a többi 21 tanító pedig csak a szorgalomból osztályoztatott. A magyar nyelvnek az 1879. évi XVIII. t.-cz. értelmében való önálló tanítására egyetlen egy tanító sem képesítettett és így tulajdonképeni oklevelet nem is kapott. E helyett a vizsgálat eredményét, illetőleg a szorgalom minőségét feltüntető hallgatási bizonyítványok osztattak ki a tanítók között.

A póttanfolyam költségeinek fődözésére a vallás és közoktatásügyi miniszter úr 1800 frtot engedélyezett; ebből személyi kiadásokra és napidíjakra 1398 frt 39 kr., dologi kiadásokra 20 frt 19 kr. esett.

Losonczon, 1894. augusztus 25.

Zajzon Dénes,
igazgató.

Tanító- és tanítónőképző-intézeti rendtartás.

Huszonöt éve már, hogy «A tanítóképezde szervezete» 1869-ben megjelent. Még nem is voltak képzők, mar t. i. államiak, mikor megjelent s csak képzeletbeli mintaképzők számára készítették azt, tagad-

hatatlanul tanítással foglalkozott, tanítóképzőket látott és gyakorlati emberek, azért lehetett ezt mai napig s lehetni fog sok intézkedését még sokáig használni. Azonban huszonöt év alatt sokat, nagyon sokat változtak népoktatásunk viszonyai, tanítóképzésünk, tehát maga a tanítóképző szervezete is; sok hiánya lett nyilvánvalóvá a «szervezetnek», sok intézkedését módosították rendeleti úton, fájdalom, nem egyöntetűen s nem mindig az ügy hasznára és sok olyan helyi szokás és túlkapás csúszott be a gyakorlatba, melyek nagy kárára vannak tanító-és tanítónő-képzésünknek.

Legfőbb hiányai közül néhányat elő fogok sorolni.

A szabályzat a benlakást nem szervezi sem anyagi, sem szellemi részében, hanem teljesen az igazgatókra bízta, csinálják úgy, a hogy tudják és akarják. A köztartási ellátást sem mennyiségileg, sem minőségileg nem őrizték ellen; hacsak az intézeti gondnoknak megjelenését az ebéden — egyszer-kétszer egy évben — nem tekintjük ellenőrzésnek. Hát a nappali, alvó-, és egyéb termek szellőzését, rendben tartását, felosztását stb. ki ellenőrzi másodfokúlag s a növendék esetleges panaszával kihez forduljon, ha esetleg nem talál meghallgatást az igazgatónál? A benlakó tanítószemélyzet talán sehol sem étkezik együtt a növendékekkel¹ a mi határozottan helytelen s nem kevés visszaélésre s ebből folyó panaszra ad okot.

Még nagyobb baj a benlakás nevelési és tanítási céljainak elhanyagolása s rendezetlensége. Nemcsak a fiúk, hanem még a leányok benlakása sem egyéb rideg kaszárnya életnél, melynél a nevelésre semmi, a tanulásra pedig kevés s egyoldalú gondot fordítanak. Nevelői hatással csak a benlakó tanító-személyzetnek a benlakó növendékekkel családias együttélése lehet; erről pedig szó sincs, mikor még csak nem is étkeznek együtt s a növendékek a benlakó tanító-személyzet egyik-másik tagját csak az órán s akkor látja, ha rendeletet, utasítást vagy megrovást kap tőle. A családias együttélés csak farsangban egy-két esti mulatságon szokott kifejezésre jutni. Nem ok nélkül tartják tehát legtöbbször a benlakást fiúkra nézve teljesen elkerülhető rossznak, leányokra nézve pedig szükséges rossznak.

Arról sem szól a szervezet, hogy mikor és hogyan tartassék meg a szorgalmi idő, kinek vezetése, ellenőrzése mellett s mi a teendője a benlakó tanító-személyzetnek ezen szorgalmi idő alatt a növendékek vezetése, segítése s tanítása körül. A mi eddig történt és még sokáig fog történni, ha alapos és részletes rendtartással nem szervezik az egész tanítási és nevelési ügymenetet a tanítóképzőkben, nem több, mint hogy a benlakó tanító-személyzet, a heverő vagy rendetlenkedő növendéket munkásságra utasítja, a legtöbb esetben, hogy az ő tárgyát tanulja. Ilyenformán történik a zenei gyakorlati óráknak ellenőrzése is, ha a zenetanár maga nem jár be a városból ellenőrzésre.

Nyolczvan vagy még több növendéket az igazgató int, fedd, dorgál s bizonyos fokig büntet is, azoknak elmaradásait az előadások-

¹ Tudomásunk szerint, több helyen együtt étkeznek.

ról ő jegyzi, kéri számon, s ellenőrzi; a négy osztályban szükséges rendet, csendet ő tartja fenn; a szükséges eszközök rendben s kezűgben tartására ő ügyeltet fel, mert a «szervezet» nem ismer osztályfői intézményt.

Az sincs meg a tanító- és tanítónőképzők szervezetében, hogy hány órát mulaszthat a növendék igazolva vagy igazolatlanul a nélkül, hogy kizárják, vagy az osztály ismétlésére utasítsák.

Sok felekezethez tartozó kün- és belnaki növendékeink templomba járását s egyéb vallási kötelmeiknek teljesítését, az évszázad osztályvizsgák idejét, módját, sőt még az általános osztályzatnak megállapítását sem szabályozza a «szervezet». Ezeket, a hány állami tanítóképző van az országban, annyiféleképpen csinálják.

Némely tanító- és tanítónőképzőben fakultatív tárgyakat tanítanak p. o. francia-, angol nyelvet stb., a melyekből érdemjegyek is vannak a bizonyítványban s a mely tanításért a növendékek díjat fizetnek tanítójuknak. Ezen fakultatív tanításról, annak módjáról, idejéről s díjazásáról sem szól semmit a szervezet.

Sok tanítóképzőben a szem előtt tartandó miniszteri szabályrendeletet le sem másolják az úgynevezett «szabályrendeletek könyvébe», hogy tanácskozások alkalmával mint irányadók s döntők kezűgben legyenek, hanem vagy elfeledve hevernek a levéltárban, vagy ha valaki hivatkozik rájuk, az egész levéltárt fel kell hányni értök.

A felvétel a tanító-, de különösen a tanítónőképzőben régen nem történik már, mint a szervezet rendeli, *egy* igazgatótanácsos elnöklete alatt a tanári kar által, hanem, nem kis kárára a tanítóképzésnek, a *teljes* igazgató tanács által s sok esetben a tanári karnak akarata s jobb meggyőződése ellenére. Arra is vannak esetek, hogy növendékeket évközben, sőt az év vége felé is, tanfelügyelői rendeletre a tanári kar minden megkérdezése nélkül is felvesznek egyik-másik osztályba, holott ily lehetőségekről a «szervezet» nagyon helyesen sehol egy szóval sem emlékezik meg.

Legtöbb vizsátság, bátran lehet mondani, visszaélés történik a segélyek és ösztöndíjak kiosztásánál. Messze vagyunk attól, hogy a törvény 24. §-a értelmében «az élélmezés és ösztöndíjbeli-jótéteményeket az igazgató-tanács ossza ki a hozzá benyújtott bizonyítványok és a tanári kar ajánlata alapján», mert sok tanítóképzőben az igazgatótanács sem bizonyítványt, sem előmeneteli kijutatót, de még tanári tanácskozási jegyzőkönyvet sem lát a kiosztandó segélyekről és ösztöndíjakról, hanem nem egyszer az igazgató pusztá szóbeli előadására nem ki- osztja, hanem a tanári megállapodás ellenére megállapítja a segélyeket és ösztöndíjakat. Így történik aztán, hogy segélyeket és ösztöndíjakat élveznek nem, mint a törvény 113. §-a előírja, szegény és kitünő szorgalmú növendékek, hanem sokszor a leggyengébbek, sőt egy-két tárgyból bukottak is, vagy ez utóbbiak teljes vagy nagyobb segélyeket, mint a kitünő szorgalmúak. Hogy ez az erkölcsi nevelés és a tanári testület tekintélyének végtelen kárára történik, kine látná be? Itt meg kell jegyezni, hogy befolyásos egyének közbenjárására maga a minisztérium is részesít ösztöndíjakban és segélyekben hozzá közvetlenül folyamodó

egyes növendékeket, fájdalom, olyanokat is, kik társaik között sem a legszegényebbek, sem a legérdemesebbek. Hogy ez így nem jól van s hogy a segélyek és ösztöndíjak megállapítására kiválóan a tanári kar hivatott s hogy a felsőbbség feladata csak az lehet, hogy ellenőrizze a tanári kart s szükség esetén igazságos eljárásra szorítsa, azt hiszem, bizonyítani felesleges.

Az igazgató-tanács, — ha ugyan még fentartandónak tartja valaki a 25 évi tapasztalatok után is — a tanfelügyelő, tanári testület, igazgató és tanárok ügy-, hatás- és jogkörét újból részletesen és a 25 év alatt szerzett tapasztalatok alapján helyesebben kellene körülírni. Itt megjegyzem, hogy a törvény 107. §-a a tanítónőképző-intézetekben csak benlakó tanítónőt ismer, a ki felügyel a benlakó növendékekre, de igazgatót nem. Mégis a törvény félremagyarázásával minden tanítónőképző élére női igazgatókat tesznek. Ez sem helyes.

Mindezekből, azt hiszem, kitűnik, hogy nagy ideje volna egy új, helyesebb tanító- és tanítónőképző-intézeti szervezetet vagy rendtartást kidolgozni, hogy nálunk is oly biztos és szabatos legyen az ügymenet, mint a gimnáziumokban.

És ez nem is volna olyan nehéz dolog, ha helyesen fognánk hozzá. Véleményem szerint valamennyi tanító- és tanítónőképző utasítandó volna, hogy meghatározandó határideig eddigi tapasztalatai alapján a legkisebb részletekig menő ily rendtartást készítsen s azt a minisztériumhoz terjessze be. Az így befolyt rendtartásokat a legalkalmasabb tanítóképző igazgatókból és tanárokból összeállított bizottságnak kellene kiadni egyenkinti tanulmányozás s együttes tanácskozás végett. A bizottság által készített rendtartást a minisztérium felülbírálván, jóváhagyásá s új zsínórmértékül kiszabná.

T.

N E P O K T A T Á S .

Mill Stuart János pedagógiai nézetei.

Hogy Mill, a hírneves angol író, a neveléssel is foglalkozott, azt nálunk kevesen tudják. Ismerjük logikáját magyarra fordítva,¹ ismerjük nemzetgazdaságtani iratait; de nincs tudomásunk arról, hogy műveiben pedagógiai tanok is vannak.

Mill önéletrajza a legvonzóbb olvasmányok egyike. Szemléltető módon ismerteti meg velünk egy nagy elme fejlődését. Konkrét adatokkal tárja fel előttünk saját nevelésének menetét s egyúttal nevelési eszméit. És hogy érdemes ezen férfiú neveltetésével foglalkozni, az tagadhatatlan. Hisz nemzetgazdaságtani könyvei hazájában közkezen forognak. Induktív logikájának nagy befolyása volt Németországban az újabb filozófia fejlődésére. Mint politikus is kiváló szerepet játszott. Habár figyelemreméltó és tanulságos is az életrajz, mi most nem követjük azt

¹ Szász Béla fordításában.

tolyásában, hanem csak a közben kifejtett nevelési eszméket foglaljuk össze.

Mill nem rendszeres tudós a német értelemben. Mindamellett világosan fejez ki mindent, míg Herbart a legtöbb német bölcsész módjára a homályos, jóslatszerű kifejezéseket szereti. Mill a rendszerezésnek ellensége; de azért eljárása tudományos. A tapasztalatból indul ki s neki minden filozófia csak elmélkedés az etikáról és társadalomról. Ő nem követője sem Kantnak, sem Hegelnek, szereti Hamilton tapasztalati bölcselkedését és ennek egyáltalán gyakorlati irányt kíván adni. Ő sem idealista, sem optimista, hanem utilitarista. A jólét minden cselekedetnek mértéke és az életnek célja. Csak azok az emberek boldogok, kik valamely hivatásban, vagy foglalkozásban keresik jólétüket. Szerinte az élet feladata mások jólétét is előmozdítani. Az egyén léte mulandó, azért tekintetünket ezen szűk körön túl a nagy társadalmi közösségek jólétére irányítjuk, mert a közművelődés fejlődésében gyökerezik hitünk és abban, hogy a művelődés és közjólét végtelen tökélyre emelkedhetik és a földről többé eltűnni nem fog.

Millnek hite szerint az ember szellemi művelődése regenerálhatja nemzete népét; azért híve a kötelező iskoláztatásnak, melynek még manapság sem szereztek érvényt Angolhonban, habár a népnevelésre igen nagy összeget ajánlottak fel. De e mellett a jellem képzésére nagy gond fordítandó. Ennek a nézetnek logikájában egy egész fejezetet szentel. A jellemképzést ő ethológiának nevezi, mely kifejezést a görög *ἠθολογία*-tól vette. Ha a lélektant pszichológiának lehet nevezni, akkor ethologia a megfelelő kifejezés a jellemképzés tanára. De ha meg akarjuk vetni az ethologiai tudomány biztos alapját, akkor számos ember jellembeli fejlődését kell megfigyelés tárgyává tennünk. Lehetséges-e azonban csak egy emberi élet ama összes mozzanatait följegyeznünk, melyek a jellemre befolyással bírnak? Erre «nem»-mel kell felelnünk. Ha ezt tehetnők, akkor egy személyben megfigyelőnek és egyéniségnek kellene lennünk. Előre meg kellene mondanunk, hogy ezen és ezen körülmény milyen hatást fog X vagy Y jellemre gyakorolni. Ez pedig módunkban nincs. De igenis módunkban van megjósolni, hogy bizonyos körülmények közt milyen jellem fog az emberben kifejlődni. De ép ezen meggyőződése, hogy t. i. minden jellem bizonyos meghatározott befolyások szüleménye, őt magát is nagyon aggasztotta és sehogy sem birt megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy az ember gyámoltalan rabszolgája a körülményeknek. Erős volt a hite az akarat szabadságában és kitartással ragaszkodott azon véleményéhez, hogy a nevelés képes az ember szellemi és erkölcsi állapotán javítani, szóval, Mill nem volt determinista. De hogy magyarázható meg sok esetben a nevelés sikertelensége? Hisz minden korban erős volt a hiedelem, hogy másokat az erkölcsi tökély bizonyos fokára lehet emelni nevelés által? Igenis lehet, de nem az ítélet és ítélőképesség egyoldalú és kizárólagos befolyásolásával, a mint azt pl. Ziller hiszi. Mert ha csak az ítéletre alapítjuk a nevelés tevékenységét, akkor teljesen elhanyagoljuk az emberi élet egy hatalmas tényezőjét, az érzelmek világát. A szánakozó természetű mély fájdalmat érez mások szerencsétlenségén, a kárörvendező azonban örül embertársa balesetén.

Ethikai szempontból tehát mindkettő egészen ellentétesen érez és az ítélet befolyásolásával ezen ellentéteket kiegyenlíteni nem lehet.

Ha magának Mill jellemének fejlődését közelebbről vizsgáljuk, azt fogjuk találni, hogy atyja volt reá legnagyobb befolyással. Az említett önéletrajzban találunk erre vonatkozó érdekes adatokat, melyek mind önészleleteken alapúlnak és mivel ilyen nagy elmétől, mint Milltől erednek, valóságos okmányoknak tekinthetők.

Atyja a görög filozófiának alapos ismerője volt és annak tanait rövid szentenciákba foglalva, az ifjú emlékébe véste, de még inkább hatott fiára nemes példaadással és őt folyton mértékletességre buzdítá, mely az erkölcsnek főkélléke. Ez megfelel Aristoteles etikájának is, mely azt mondja, hogy az erényt nem tudománnyal érjük el, hanem gyakorlattal és szoktatással. A mértékletességet is csak belátással és szoktatással gyakorolhatjuk.

Atyján kívül a francia Comte folyt be leginkább Mill ethikai nézeteire.

Comte ugyanis azt vallja, hogy az emberben főleg a vonzalom, jószág és tisztelet érzelmét kell fejleszteni. A pozitív erkölcs ebbe a rövid mondatba foglalható *«vivre pour autrui»*, másokért élni. Ez a Comte-féle altruizmus sarktétele. Mill követelményeiben szerényebb. Ő elegendőnek tartja, ha az ember embertársának nincsen ártalmára, mert ha valaki a káros irányt nem követi, akkor előbb-utóbb a jóra adja magát.

A hősiek erényekről is értekezett Mill egy *«on civilisation»* című dolgozatában. E szerint a művelődés haladásával a heroikus hajlamok folyton csökkennek, mert a kultúrtársadalomban mindenki biztonságban érzi magát és a nép javarésze jólétnek örvend, de az egyéni tetterő épen ezen körülménynél fogva vagy ki sem fejlődik, vagy nem képes a tökély magaslatára emelkedni.

A hősiesség, mondja ő, főleg abban áll, hogy az ember egy méltó nagy cél kedvéért eltűri a fájdalmat és az élet kellemetlenségeit és a ki ezen képességet magának jó korán el nem sajátítja, nem lesz soha nagy jellem. A társadalom, melyet Angolhonban *«gentleman»*-társaságnak szokás nevezni, elpuhult. Minden fáradságtól visszariadnak. De ép az képesíti őket, hogy néma megadással tűrjék a szerencsétlenséget, a mi őket diszkvalifikálja, hogy nagy, magasztos célok felé törjenek: az indolencia. Ez nálunk is csak így van. A közöny megöli a közérzületet és a vágy részesévé lenni a kulturának fáradság nélkül, szüli ama korcs jellemeket, melyek hízelgéssel, hajlongással és aljas alkalmazkodással akarják elérni azt, a mit különben csak kemény munkával és önfeláldozással lehet elérni.

A mint már említettük, Mill az ész kiművelését túlbecsüli és az érzelmek világára gondot nem fordít, pedig az egész művelődés nem egyéb, mint az ösztönök elleni harcz. Ha képesek vagyunk jobb belátásunkat követni és párosulva nemes érzelmekkel, velünk született társadalom-ellenes ösztöneinket leküzdeni, úgy tulajdonkép mindent elértünk, a mit a nevelés nyújthat, a többi tisztán a tanítás dolga. Angolországban a nevelést a tanítás, a tudományosság fölé helyezik. Az ifjúságot nem tudománnyal tömik meg, hanem kitartásra, bátorságra, határozott

jellemre, önmehtagadásra, ügyességre, szóval szociális erényekre nevelik. Hazánkban is helyes úton vagyunk már e tekintetben. A játékoknak, a testi nevelésnek, a társadalmi erényeknek tért engedünk az iskolai nevelésben, de nálunk ezen intézkedések nem társadalmi intézmények, hanem miniszteri rendeletek eredményei; ez a különbség a mi rendszerünk és az angol rendszer közt.

Mill a nyilvános iskoláztatási rendszert hazájában, kezdve az alsófokú iskoláktól egészen fel az egyetemekig teljesen hibáztatja. Mert a nyilvános iskoláztatás nem gondolkodó főket, önálló ítélőképességgel bíró férfiakat nevel, hanem a «textbook» és tanárok nézetét vakon követő hadat. Ő pedig önálló, gondolkodó főket, vezető szellemeket kíván. Az egyetem feladata ilyen elméket képezni. A nagy elmék kiművelését célzó nevelésnek alapköve: elismerése ama elvnek, hogy a tudományban az igazságot leplezetlenül, menten minden melléktekintetektől kell az ifjúságba oltani, még ha oly eredményhez jutnánk is, mely a hatalmon levő tekintélyeknek, kormányoknak nem is tetszik. Mill, bár etikájában utilitarista, a felső oktatásban mégis mindent mellőzni kíván, a mi az ifjúságot pénzkeresetre emlékezteti. Szerinte előbb erősödjék a szellemi tehetség, a tapasztalati, gyakorlati tudományt pedig sajátítsa el mindenki hivatásában. Első sorban a logika és a régi remekírók tanulmányozását ajánlja. A humanisztikus tantárgyak és a természettudományok közti ellentétet következőképpen jellemzi: «A kérdés, vajjon elménket a humaniorákkal vagy pedig a természettudományokkal foglalkoztassuk, ép olyan, mintha azt kérdeznők, hogy a festő mit tanulmányozzon inkább, a rajzot-e vagy a festést? Miért ne mindkettőt? Miért ne tanítanók az irodalmat és a természettudományokat együtt? A természettudomány megtanít bennünket gondolkodni, az irodalom pedig helyes és pregnans kifejezésre, stílusra oktat bennünket. És nem mindenki szegényes, nyomorult, csonka ember-e, aki csak gondolkodni tud, de gondolatainak nem adhat kifejezést? Az a kérdés tehát nem fontos, hogy mely tudománynak adandó előny: az irodalmi vagy a természettudományi szaknak?» Mill ebben ellenlábasa híres földijének, Spencer Herbertnek, a ki a «Nevelés» című munkájában a természettudományt minden más tudomány fölé helyezi.

Mint bölcsező, Mill ellensége a német apriorisztikus iskolának. Induktív logikájában azt bizonyítja, hogy a Kant által tiszta tudománynak nyilvánított matematika is tapasztalaton és eszmetársításon alapul. A nevelés betetőzéseül Mill a logika és pszichológia tanítását ajánlja. Ezek csak akkor tanítandók, ha már tapasztalaton alapuló gazdag gondolatanyagot az ifjú elme beszerezte. A logika arra készit bennünket, hogy gondolatainkat szóba foglalva, helyesen tanuljunk következtetni. A lélektani munkák közül főleg Locke «essay concerning human understanding» című művét ajánlja. Ezenkívül csak a lélektan egyszerű és könnyen megérthető törvényei tanulandók.

Az ókori nyelvek tanulmányozását Mill lényeges művelődési eszköznek tartja. A modern ember reménytelenül tekint az ókori irodalom remekműveire, reménytelenül azért, mivel azok formai tökélye ma már utólérhetetlen, de a modern költészetet tartalmi tekintetben többre be-

csüli az ókori irodalomnál. Mindamellett nem ajánlja a klasszikus írók formái utánzását, mert bármely író külső utánzása modorosságra, külsőségre vezet. Minden író törekedjék gondolatait megfelelő módon kifejezésre juttatni, első sorban pedig, hogy tárgyát hegyről tövire ismerje. A stilus mindig egyéni dolog marad.

Nagy Kanizsa

Dr. Vllányi Henrik.

Felhívás Magyarország tanítói s tanári egyesületeihez, testületeihez.

Magyarország tanügyi körei, a tanítói és tanári egyesületek, testületek majdnem mindenike foglalkozott már a maga körében azzal, mi módon vegyenek részt a küszöbön álló ezredéves ünnepen. A millénium alkalmával tartandó gyűlések terjedelmére, jellegére és teendőire nézve a különböző egyesületek, testületek a magok körében mindeddig végleges megállapodásra nem jutottak; mindazáltal a tanácskozások mindenikénél az az óhaj nyilvánult, hogy a magyar tanügy munkásainak a milléniумkor való szereplése a nemzeti ünnep arányaihoz, fényéhez, benső természetéhez, valamint a köznevelés ügyének országos fontosságához illő legyen. Ezért hova-tovább az a nézet tört magának útát, hogy az egyesületeknek, testületeknek, s köröknek megszokott különálló s egymástól teljesen független gyűlései helyett oly tanügyi kongresszus tartassék, a mely az ország összes közoktatási munkásait tömörítse s a köznevelés ügyét nem a jelenlegi széttagoltságában, hanem a maga egész és egységes voltában ölelje fel.

Egy ilyen *országos és egyetemes* jellegű gyűlésnek eszméjét, a melyet az ország számára nézve legtekintélyesebb tantestülete, a néptanítóság, vetett fel először, már több tanügyi egyesület és testület örömmel üdvözölte és felkarolta, s remélni lehet, hogy a többi egyesületek is csatlakozni fognak ahhoz, annyival inkább, mert ma már általános a nézet a köznevelés és oktatás munkásai között, hogy a közoktatás bizonyos bajainak megszüntetésére s egyes vitás tételeinek tisztázására inkább a közös tanácskozás, mint az egymástól elzárkózott egyesületek működése által lehet hatni. Ilyenek a kiseddévótól az egyetemes *az egész iskolai szervezetet s a mai tanítási és nevelési rendszert* illető ügyek, a melyek nemesak az egyes iskolák működésére, hanem a családi és házi nevelésre is kihatnak, s a melyek csak úgy világíthatók meg teljesen, ha a magok egészében és egységében fogjuk fel és tárgyaljuk. De az egyetemes és országos körű és jellegű gyűlésre szükségünk van főleg azért, hogy az érintkezés és közös tanácskozás által legalább némileg enyhítsük a közöttünk meglazult testületi élet hátrányait, káros következményeit s előkészítsük azt a szép jövőt, a mikor az egész tanügyi társadalmat *egységes kartársi érzület s erőteljes közzszellem* hatja át, a mely életet és lelkesedést önt az egyesek, a testületek működésébe s hatékonyabbá teszi munkájokat. Az országos és egyetemes tanügyi kongresszus eszméjéhez specziális nemzeti érdek is fűződik: az együttes fellépéssel és határozatokkal támogatni a nem-

zeti irányt s azon eszközökről és módokról tanácskozni, a melyekkel a magyar nyelvnek és általában a magyar nemzeti műveltségnek lényeges alkotó elemei minden iskolában s minden tanításnál kellőleg érvényre juttathatók s a hazai közoktatás intézményei mindenütt s mindenkor a magyar nemzeti műveltség terjesztőivé tehetőek.

Mindezeknél és még egyéb okoknál fogva, a melyeknek részletes elősorolása meghaladja ezen felhívás keretét, a magyar közoktatás egyseges és egyetemes fejlődése érdekében közszükségnek látszik 1896-ban *országos és egyetemes jellegű tanügyi kongresszust tartani*. Ezen gyűlés előkészítése, sikerének biztosítása céljából azonban okvetlen szükséges tanügyi életünk főtényezőinek s különösen a köznevelési egyesületeknek érintkezése, tervszerű együttműködése. Ezt óhajtjuk létesíteni, az alúlirott előkészítő bizottság tagjai, midőn jelen felhívásunkkal a tanítói és tanári egyesületekhez, testületekhez fordulunk s véleményöket az országos és egyetemes tanügyi kongresszusra nézve kikérjük. Mielőtt azonban javaslatainkat előadnók, tájékozás végett szükségesnek látjuk küldetésünk eredetéről röviden beszámolni.

Az *országos és egyetemes tanügyi kongresszus* eszméje először a néptanítóságot képviselő Magyarországi Tanítók Országos Bizottságában pendült meg, a mely az 1893. évi augusztus 22-én tartott nagygyűlésén azon óhaját fejezte ki, hogy az ezredévi ünnepek alkalmával Magyarország paedagógiai karát egyetemlegesen felölelő gyűlés tartassék. Majd támogatást nyert ez eszme az országos kiállítás közoktatási végrehajtó bizottsága részéről, a mely a jelen év január havában tartott gyűlésén örömmel üdvözölte a csupán hazai tanférfiakra szorítkozó egyetemes gyűlés eszméjét, de az ügy megindítását magára a társadalomra, illetve a tanférfiakra bízta. Ezen bátorításra a Magyarországi Tanítók Országos Bizottságának igazgató-tanácsa jónak látta haladék nélkül megtenni a kellő lépéseket. A f. é. márczius havában felhívást bocsátott ki az összes hazai tanügyi egyesületekhez és testületekhez a teendőket együttes megvitatása céljából. E felhívás következtében jött létre a f. é. *pünkösdi napján tartott értekezlet*, a melyen az ország minden részéből minden rendű tanférfiak és nők vettek részt s valamennyien lelkesedéssel fogadták az egyetemes gyűlés megtartására irányuló mozgalmat s a gyűlésen megjelentek közül az alúlirott előkészítő bizottságot küldték ki a szükséges lépések megtételére.

Az előkészítő-bizottság a f. é. szeptember hónapban kezdte meg tanácskozásait s részint a bizottságban, részint az egyesületekben és testületekben a következő nézetek merültek fel a gyűlés irányára és módozataira nézve:

1. 1896-ban az országos kiállítás alkalmával oly *tanügyi kongresszus* tartassék, a mely magában foglalja Magyarország nevelőinek és oktatóinak egyetemét.

2. A gyűlés a *szabad részvétel alapján* létesüljön, tehát abban bizonyos csekély tagsági díj lefizetése mellett minden a nevelés terén működő, vagy a nevelés és oktatás ügye iránt érdeklődő férfi és nő részt vehet.

3. A kongresszus felöleli a *közoktatási szervezet* minden ágát, valamint az egyéni és társadalmi *neveléstudomány* fontos tételeit.

4. A részletes tételek megvitatására szakosztályok alakítandók, de az egész köznevelést átölelő ügyek a teljes ülésen tárgyalandók, mely a szakosztályok határozatait is tudomásul veszi és kihirdeti.

5. A szakosztályok tárgyalásaik eredményét a plenumnak bejelentik, de a határozatok ott újabb tárgyalás alá nem kerülnek.

6. A gyűlés szervezése, rendezése, tételeinek kitűzése, előleges megvitatása, egyszóval a gyűlés előkészítése, a tanügyi egyesületek és testületek közreműködésével történjék.

7. Az *országos* tanítói és tanári egyesületek évi rendes közgyűléseit a kongresszus idején, illetve az azt megelőző vagy követő napon, és Budapesten tartsák meg; de mivel a kongresszus előreláthatólag több napra fog kiterjedni, kívánatos, hogy az egyesületek gyűléseiken csak halaszthatatlan házi és adminisztratív ügyeiket intézzék el.

8. A kongresszus szervezetének és tárgykörének megállapítása végett az 1895 év tavaszán képviseleti alapon *országos szervező gyűlés* hívandó egybe.

A mint e javaslati pontok mutatják, az országos és egyetemes tanügyi kongresszust habár a szabad részvétel alapján, de az *egyesületek és testületek támogatásával és közvetlen közreműködésével* véljük megvalósíthatni. Ezért teljes tisztelettel kérjük a hazai *országos* tanítói és tanári, kisdudóvi s egyéb tanügyi egyesületeket, valamint iskolai testületeket:

1. hogy *eme felhívásunkat tárgyalni, a közölt javaslatokra s főleg a 6. és 7. pontra nézve becses véleményöket velünk tudatni szíveskedjenek*:

2. a kongresszushoz való csatlakozás jeléül és annak támogatása végett az *előkészítő-bizottságba* néhány képviselőt küldeni méltóztassanak.

A feleleteket a f. é. *december hó végéig* az előkészítő-bizottság titkárságához (*Nagy László*, Budapest, József-körút 85.) küldendők.

Tisztelt Pályatársak! Megbízatusunkhoz híven ime megtettük a nézetünk szerint célra vezető lépést az 1896-ban tartandó országos és egyetemes tanügyi kongresszus érdekében; további munkánk sikere attól függ, mily buzgón karolják fel az ügyet a köznevelés munkásai. Az eszme jogosultságába vetett bizodal munknál fogva hiszszük annak megvalósulását és reméljük, hogy nemzetünk valóban részesülni fog az ifjúság nevelésén fáradozók egyetértő tevékenységének dicső látványában. Buzdítson minket amaz elődeink példája, a kik magasztos közművelődési eszméktől s a kartársi együttes működés gondolatától áthatva 1848-ban létesítették *«az első egyetemes és közös magyar tanítógyűlés»*-t s történelmi nevezetességű tanácskozásaiknál és hozott határozataiknál fogva maradandó emléket állítottak magoknak. De buzdítson benünket az a gondolat is, hogy nemzetünk az ezeréves fennállás nagy ünnepe alkalmával szintén nem kicsinyes dolgokat, hanem nagy tettet vár tőlünk, a mely méltó legyen a hazai köznevelési és művelődési ügy nagy történelmi szerepéhez s egyúttal a hazánk jövőjét a végtelen időkig biztosító nagy hivatásához. Ez a magasztos cél lelkesítsen mindnyájun-

kat s tömörítse erőinket oly mű létrehozásában, a mely a késő korban is hirdesse a mai tanítói nemzedék dicsőségét! ¹

Kelt Budapesten, 1894. október 27-én.

Az országos és egyetemes tanügyi kongresszust előkészítő bizottság nevében és megbízásából:

Dr. Heinrich Gusztáv,
elnök.

Nagy László,
titkár.

Böngérfi Fános,
jegyző.

IS M E R T E T É S E K.

Az elemi iskolai tanfelügyelők, tanító- és tanítónőképző-intézeti igazgatók kinevezése és képe- sítése Franciaországban.

A k i n e v e z é s.

— Az 1880. év június 5-én kibocsátott elnöki rendelet. —

1. §. Senki sem nevezhető ki elemi iskolai tanfelügyelővé, tanító- vagy tanítónőképző-intézeti igazgatóvá, ha csak erre egy külön vizsga alapján, melynek tervezetét a főtanácsban a közoktatásügyi miniszter fogja meghatározni, alkalmasnak nem nyilvánul.

2. §. Ezen vizsgára bocsáthatók azon jelöltek, a kik:

a) Igazolják a betöltött 25. életévet.

b) Egy tanítóképzőben segédtanári minőségben vagy egy nyilvános középiskolában tanári minőségben 2 évig, vagy népiskolában rendes vagy segédtanítói minőségben 5 évig működtek. Ezen utóbbi határidő a legalább két évi gyakorlati alkalmazásban lévő tanfelügyelői tisztviselők számára 5 évről 3-ra szállíttatik.

c) A kiknek a fentebb kijelölt jogcíme-
k egyike mellett: az irodalmi vagy természettudományi szakra szóló oklevelök (diplome de bachalier), a középfokú szakoktatásra (reál) való képzésük, az elemi oktatásra való (elemi, felső népiskolai, népiskolai igazgatói) teljes képesítésük van.

3. §. A tanító- és tanítónőképző-intézet igazgatására a jelöltek a tanítóképző-intézetben való oktatásra szóló képesítést, legalább annyi-

¹ Egyesületünk válaszmánya a felbívást a decz. 27-diki ülésen tárgyalta s az egyetemes tanügyi kongresszust melegen felkarolta. (L. a gyűlés jegyzőkönyvét.) A tanítóképző tanárok közül az előkészítő bizottságba a következők vannak beválasztva, Baló József, Bánóczi József, Bartoniek Géza, Ember Károly, Gyertyánffy István, Hermann Antal, Kiss Áron, Kovács János, Komáromy Lajos, Léederer Ábrahám, Málnai Mihály, Miklós Gergely, Pavlicsek Sándor, Peres Sándor, Péterfy Sándor, Radó Vilmos, Sebestyén Gyula, Sebestyén né Stetina Ilona, Drescher Irma, Sztankó Béla, Thuránszky Irén, Zirzen Janka, Nagy László (titkár).

ban, hogy vagy az irodalmi, vagy a természettudományi szakra képesítő oklevél birtokában vannak, igazolni tartoznak.

4. §. Az ezen rendelet kihirdetését követő öt év alatt, azon tanítónők, kik mint rendes tanítónők, legalább öt évi gyakorlattal bírnak, a tanácskozó bizottság jelentésére, miniszteri határozat által, a tanítóképző-intézeti oktatásra képesítő oklevél bemutatásától felmenthetők.¹

Képesítő vizsgáló bizottság.

— A közoktatás és szépművészetek miniszterének 1880. június 5-én kibocsátott rendelete. —

1. §. A közoktatásügyi miniszter a tanfelügyelők-, tanító- és tanítónőképzői igazgatói állásokra készülő jelöltek arravalóságának megvizsgálására évenként egy bizottságot nevez ki.

2. §. Ezen bizottság öt tagból áll, mely a tanítónőképző igazgatói állásokra készülő jelöltek megvizsgálására, tanácskozó szavazattal, két tanítónőképző igazgatóval egészül ki.

A 3. és 4. §§. a jelöltek jelentkezéséről és a vizsgálat idejéről szólnak.

5. §. A vizsgálat áll:
írásbeliekből, melyek kizáró jellegűek;
szóbeliekből;
gyakorlati vizsgából.

6. §. Az írásbeli vizsgálatok a megye székhelyén, a tankerületi felügyelő elnöklete alatt ejtetnek meg. Egész Franciaországban ugyanazon két egymásra következő napra teendők.

Két dolgozattól állanak: az egyik egy neveléstani, a másik egy az iskola adminisztrációjára vonatkozó tárgyról; a két tárgyat a központi adminisztráció küldi be; minden dolgozatra négy óra engedtetik.

A dolgozatok, az ülésről szóló szóbeli tárgyalással, a tankerület felügyelője által a főigazgatóhoz (rector) küldendők, ki azt a miniszterhez teszi át.

7. §. A bizottság jelenti ki a szóbeli és gyakorlati vizsgálatra való bocsáttatást. E vizsgálatnak helye Paris.

8. §. A szóbeli vizsgálatok kérdésekből állanak.

A vizsgálat a jelen rendelethez csatolt részletes programmban felsorolt anyagra terjed ki; minden jelöltre nézve mintegy 45 perczben állapítatik meg.

9. §. A gyakorlati vizsga egy iskola vagy menedékhely felülvizsgálatiból áll, a felülvizsgálatot közvetlenül szóbeli jelentés követi.

10. §. A bizottság a vizsga bezárása után megállapítja azon jelöltek kimutatását, kiket az elemi tanfelügyelők, tanító- vagy tanítónőképző-intézeti igazgatói állásokra méltóknak itél.

Ezen kimutatást jóváhagyás végett a miniszterhez terjesztik fel, ki a képesítő oklevelet kiszolgáltatja.²

¹ Manuel de l'enseignement primaire, Eugen Rendu.

² Lásd ugyanott.

A képesítő vizsgálat programja.

I. Neveléstan.

1. Nevelés (általános elvek).

Testi nevelés. Általános egészségügy. A gyermek játékaik és gyakorlatai. Testgyakorlat.

Az érzékek nevelése. Az észrevétel apró gyakorlatai.

Értelmi nevelés. Az értelmi tehetségek ismerete. Azok fejlettsége a különböző korokban. Azok fejlesztése, alkalmazva a különféle ismeretekre. Az emlékezet, ítélet, okoskodás és képzelem szerepe. A módszer; annak különböző eljárása; analysis, synthesis, inductio, deductio.

Erkölcsei nevelés. Akarat. A szabad akarat, a gyermekben tanulmányozva. Erkölcsi öntudat: felelősség; kötelesség. A kötelesség és jog viszonya. A jellem módosulása és a szokások alakulása. Az ösztönök és jellemek természeti különfélesége.

2. Iskola (nevelés és oktatás általában).

Iskolák: anyaiskola (óvóintézet). Népiskolák, elemiek és felsők. Póttanfolyamok.

Anyagi berendezés. Helyiség és butorzat; tanszerek. Gyűjtemények. Könyvtárak.

Nevelésügyi szervezés. A növendékek osztályozása; óratervek; az idő felhasználása; osztálykönyv.

A tanítás alakjai: észlelés; szemléleti oktatás; magyarázat; kikérdezés; szóbeli gyakorlatok; írásbeli feladatok és javítás; iskolai séták.

A tanterv minden egyes részének a különböző a sajátlagos eljárásoknak megfelelő tanulmánya.

Vizsgák. Elemi tanulmányokról szóló bizonyítványok. Berendezés. Pályázat.

Fegyelem. Jutalom; büntetések; verseny; a becsérzelem a gyermeknél. A tanító személyében gyökeredző eljárás és tekintélyének föltételei; viszonyai a növendékekhez és a családokhoz.

3. A nevelés története.

Kiválóbb nevelők és tanai. A legfőbb munkák elemzése.

II. Törvényhozás és közigazgatás.

Törvény, rendelet, szabályzat, fontosabb utasítások.

Elemi tanítóképző intézetek. Az intézet fetállítása; fölvétel; tanterv; oktatás; beligazgatás; gazdasági eljárás; költségvetés; felügyelő bizottság.

Népiskolák. A nyilvános iskolák különböző fajai; a községi iskolák létesítésének és fenntartásának feltételei; a nem- és hitfelekezet tekintetében vegyes iskolák; a növendékeknek az iskolába való felvétele. Ingyenesség. Berendezés: az iskolai helyiségek felszerelése és egészségügye. A nyilvános iskolákkal kapcsolatos köztartások. A felső népiskolák; nemzeti segélydíjak. Községi és megyei kötelezettség, tekintettel az elemi oktatás felszerelésére; iskolai kimutatások. A nyilvános iskolákat helyettesítő szabad iskolák; elemi oktatásügyi szabad intézetek.

Menedékházak. Azok viszonya az elemi osztályokhoz; történetük; különleges szabályzataik.

Az iskola járuléka. Iskolai és egyéb népkönyvtárak. A felnőttek és tanoncok tanfolyamai; nyilvános értekezések és tanfolyamok; iskolai muzeumok; iskolai pénztárak; iskolai takarékpénztárak; kézimunkaműhelyek; torna.

Személyi ügyek. Rendes és segéd, nyilvános és szabad tanítók és tanítónők; kinevezés; törvényes helyzet; szakszerű kötelességek; tíz évi köteleztetés; fizetés; nyugdíj.

Tanügyi társulatok; polgári személyek; a polgári személyek iránt gyakorolt bőkezűség, tekintettel a népoktatásra.

A népoktatás felügyeletével és igazgatásával megbízott hatóságok.

Tanfelügyelő; hatáskörük; a hatóság és az oktató személyzet iránt való viszonyuk.

Tanügyi könyvtárak.

Tanügyi tanácskozmányok.³

Írásbeli tételek.

— Az 1880. decz. havában tartott vizsgálatról szóló kimutatásból. —

Tételek a neveléstanból:

1. Egy tanítónő bizonyágot szerez egy gyűrű eltűnéséről, melyet ő az asztalon hagyott. Mely eszközöket vehet alkalmazásba a tolvajlás véghezvivőjének felderítésére? Föltéve, hogy komoly okai vannak egy meghatározott növendéket gyanúsítani, miként fogja a gyanúsított bűnöst rávenni vétségének bevallására, annak helyrehozatalára és önmegjobbulásra?

2. Kifejtendő a több szakaszban levő osztály megosztása fölötti álláspont, ezen rendszer hátrányai, eszközök azok alábbszállítására; megmagyarázandó, mit értünk ugyanazon leczkének több szakasz számára való alkalmazása alatt.

Tételek az irodalomból:

1. Mit ért ön ezen neveléstani alapigazság alatt: «A nyelvtant kell a nyelv és nem a nyelvet a nyelvtan által tanítani»?

2. A harmadik osztály növendékei előtt XIV. Lajos uralkodásáról tartandó tanítás sorozatának vázlata.

Tételek a természettudományokból:

1. Egy tanítónő barátnőjének, saját tapasztalatai alapján magyarázza, hogy a vonalos rajzoktatás növendékeinél miként fejlesztette az észlelő értelmet.

2. Tartandó egy tanítás (I. oszt.) a víz összetételéről: ez alkalomból megmagyarázandó, mit értünk a vegytanban ezen kifejezések alatt: «felbontás, összetétel»?⁴

³ Manuel de l'enseignement primaire, par Eug. Rendu. 580. l.

⁴ Lásd ugyanott 590. lap.

A vizsgálat eredménye.

— Részlet a közoktatásügyi miniszterhez intézett jelentésből. —

Az 1883. év október havában tartott vizsgálat eredménye a következő volt:

79 jelölt iratkozott be; 77 vett részt az írásbeli vizsgálatokon úgy-mint: 4 tanfelügyelői tollnok; 10 tanítóképző tanárságra képesített jelölt; 13 kollégiumi (gimn.) tanár; 15 képzőintézeti segédtanár, kik közül 2 a gazdasági ügyek és gyakorlóiskola vezetésével volt meg bízva; 35 nyilvános iskolai rendes és segédtanító.

20-at bocsátottak a szóbeli vizsgálatra, úgymint 2 tanfelügyelői tollnokot; 1 tanítóképző tanárságra képesített jelöltet; 3 kollégiumi tanárt; 4 képzőintézeti segédtanárt, kik közül 2 a gyakorló iskola vezetésével volt megbízva; 10 rendes és segédtanítót.

14-et nyilvánítottak képesítettnek, u. m. 2 tanfelügyelői tollnokot; 2 kollégiumi tanárt; 3 képzőintézeti segédtanárt, kik közül kettő a gyakorló iskola vezetésével volt megbízva; 7 rendes és segédtanítót.

A bizottság meg volt lepve, midőn látta, hogy azon jelöltek, kik már tanítóképző tanári oklevél birtokában voltak, a tárgyak felfogásában, azok rendszeres kifejtésében és minden tekintetben kifogástalan iránylyal való tárgyalásában, arravalóságnak bizonyosságát egyáltalán nem vagy alig szolgáltatták. A bizottság a jelöltek ilyenmő kudarczát azon túlzott önbizalomnak tulajdonította, melyet kétség kívül egy még nem régi siker, és ennek következtében egy elsietett és elégtelen különleges előkészület idézett elő.

A tanfelügyelői tollnokoknak meg van az az előnyük, hogy míg egy részről az iskolákat közelről látták, más részről bizonyos ügyességük van az ügykezelési kérdésekben: négy közül kettő jutott a képesítéshez.

A kollégiumi tanárok az általok végzett felsőbb tanulmányoknak és tanítási gyakorlatuknak köszönhetik, hogy felfogásuknak jobban körvonalozott műveltsége, és mind írásbeli, mind szóbeli kifejezésük nagyobb fokú könnyűsége által váltak ki. De a szakszerű ügyekben kevésbé otthonosak; tanácsolható nekik, hogy ne jelentkezzenek elébb a vizsgára, míg a népiskolákat meg nem látogatták és nem alkottak maguknak képet arról, hogy miként kell jól látni és helyesen méltatni azt, a mi ott történik.

A képzőintézeti segédtanárok különös kezdvező helyzetben vannak. Azon környezet, melyben élnek, azon erkölcsstani és pedagógiai tanítások melyeket figyelemmel kísérhetnek, azon tanácskozmányok, a melyeken való tevőleges részvételre meghívattak, azon gyakorló iskolai tanítások, melyeknek vezetésével gyakran megbízattak, a rendelkezésükre álló könyvek: készülésükre mindig jelenlévő forrásokul szolgálnak. Mindazonáltal tizenötből mégis csak három tartotta fenn magát egész a vizsga befejeztéig.

A rendes és segédtanítók kevésbé vannak szerencsés helyzetben. Magános készülésre utalva, azon tanácsok és utbaizításokra támaszkodva, melyek hozzájuk távolról érkeznek azon megkeresésekre, melyeket a javító bizottságokhoz intéznek, — csakis saját erejükre, állhatatos ki-

tartásukra és teljesen személyes tanulmányaikra számíthatnak. Mindazonáltal harminczötből hét ért célhoz, némelyik közülök kitűnő minősítéssel, különösen azon gyakorlati ismeretek előnyével, melyek őket, az alájok rendeltékkel való érintkezés folytán képesíteni fogják, az iskolákra valóban befolyást gyakorolni.

Érdekes a jelentésnek a *szóbeli vizsgálatokról* szóló része.

A szóbeli vizsgálatok a következőket ölelik fel:

1. Egy a tanévre kijelölt szerzőkből vett hely magyarázata.

2. A tanterv egyik pontjára vonatkozó kérdés élő szóval való fejtegetése.

Az elsőre nézve a jelölteknek az előre megjelölt hely fölötti gondolkozásra, gondolatainak rendbeszedésére negyed órai időt engedtek. Azon szerző rövid életrajzi adataival, kit a sors számukra kijelölt, kellett értekezésüket bevezetni, erre röviden jellemezniök kellett annak rendszerét és nevelési tanait. Erre az olvasás, majd a helynek magyarázata következett, e magyarázatba a bizottság lehetőleg keveset szólt közbe.

A tanterv egyik pontjára vonatkozó előszóbeli fejtegetésnek célja annak megállapítása, hogy vajjon a jelöltek egy tanácskozmányban vagy a tanítóképző-intézeti növendékek előtt, valamely elméleti vagy gyakorlati tárgy fölött, némi rövid gondolkodás után, csupán némi támpontul szolgáló jegyzetek alapján szabatosan és oda illően tudnak-e beszélni.

A bizottság kiváló figyelmet fordított a *gyakorlati vizsgálatra*, mivel mindennél inkább ez adja meg a vizsga szaki jellegét. A vizsgára bocsátott jelöltek közül csakis öt találtatott a középszerűnek észrevehető fölötte állónak.

E tekintetben tehát a jelöltek előkészülete különösen hézagos volt. Soknak sem eszközei, sem alkalmá nincs az iskola ezen ismeretét, mely könyvekből egyáltalán nem meríthető, megszerezni és hogy nem mindenkinek adatott ösztönszerűleg és mintegy az életből kitalálni azt, a mi csak hosszasan és saját kárán szerezhető meg. Úgy látszik, hogy ezen jelöltekkel, habár korlátozott mértékben valami hasonló teendő, mint a tanárságra való jelöltekkel, hogy helyén való lenne kutatni, vajjon az elméleti vizsgán a tanfelügyelőségre és tanítóképzői igazgatóságra alkalmasnak elismert jelölteket nem kellene-e még a vizsga után is elküldeni, különösen illetékes egyének igazgatása alatt, néhány héten át a különböző rendű iskolák látogatására.⁵

Nyilvános tanítók előkészítő értekezletei.

Az 1893. évi januári rendelet a népiskolai rendes tanítóknak, bizonyos feltételek mellett megengedte, hogy a népnevelői tanfelügyelői vizsgálatra jelentkezhetnek. Az ezen vizsgára kijelölt tanítók közül többen, a kik az előkészülést illetőleg kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint a képzőintézeti tanárok, azon óhajukat fejezték ki, hogy nyújtsanak

⁵ Revue pédagogique. 1883. nov. sz. 453.

nekik az előkészület czéljából útbaigazítást. A miniszter felhívja a figyelmet a Gard-megyében követett eljárásra:

Minden hó első csütörtökén, két órakor, a város egyik iskolájában összejövetelt tartanak. A jelöltek néhány nappal megelőzőleg három dolgozatot küldenek be: 1. Egy jelentést valamely szolgálati ügyről, ezt javítja a tankerületi (d'Academie) felügyelő; 2. Egy lélektani vagy neveléstani dolgozatot, ezt javítja a tanítóképző igazgató; 3. Egy dolgozatot az iskolai törvényhozás köréből, ezt javítja a népnevelői tanfelügyelő.

Minden összejöveteli munkálat rendje a következő: 1. Beszámolás a három dolgozatról és a tárgyalásra újaknak kitűzése; 2. A jelöltek egyike által tartott tanítás; 3. A programba felvett szerző egyik helyének magyarázata. Erre a tanítást és magyarázatot megbírálják és a többi jelöltek észlelete tárgyává teszik. ⁶ S.

(Folytatjuk.)

I R O D A L O M.

Könyvismertetések.

A „**Kisdednevelés és módszertan gyakorlati kézikönyve.**“
Irta *Dömötör Géza*. Kiadta a *Lampel Róbert* (Wodianer F. és fiai) fié czég Budapesten, 1894-ben. Ára fűzve 1 forint.

Szerző művét, miként a címlap is hirdeti, a «Vallás- és közoktatásügyi magy. kir. Minister» úr által az 1891. évi 57,472. szám alatt kiadott tanterv szigorú szem előtt tartásával a *karta* megírni; ámde ez nem sikerült neki minden tekintetben. Erről győz meg bennünket már maga a könyv tartalomjegyzéke is, a mely szerint szerző a kisded-óvónőképző intézetek első évfolyamának a tananyagát a következő 20 fejezetben tárgyalja:

1. A kisdedóvás fogalma és szükségessége. 2. A kisdedóvó-intézet főfeladatai. 3. A kisdedóvónó feladata az óvás tekintetében. 4. Kisdednevelés a régi korban. 5. Comenius anyaiskolái. 6. A kisdedóvóintézetek keletkezésének rövid története. 7. Pestolazzi föllépésének hatása különösen hazánkban. 8. A magyarhoni kisdedóvás első korszaka. 9. Fröbel Frigyes élete és fellépése. 10. Fröbel nevelési módszere. 11. Fröbel öntevékenységet fejlesztő eszközei. 12. Fröbel nevelési rendszerének a hiányai. 13. A hazai kisdednevelés fölvirágzásának korszaka. 14. A magyar kisdedóvóbeli képző foglalkozások. Általános elvek. 15. Az óvónó feladata és kötelességei. 16. Miképen kell eljárnia az óvónónak az ovodába felvett ujoncz kisdedekkel? 17. A gyermekjátékokról. 18. Az ovodai munkák és szavalmányok ismertetése. 19. Az ovodai dalokról. 20. Az elbeszélések és mesék alkalmazása az óvodákban.

⁶ Lásd *Revue pédagogique*. 1893. ápr. 330.

Ezen itt bemutatott tartalomjegyzékből kitűnik először is, hogy szerző könyvének tartalmát nem rendezte el szigorúan a fentebb említett miniszteri tantervben előírt utasításoknak megfelelőleg, másodsor pedig, hogy szerző sokkal többet vett fel művében a kisednevelés és a kiseddóvásügy történetéből, mint a mennyit ezekből a tanterv utasításai szerint. a kiseddóvánóképző-intézetekben elő kell és elő lehet adni.

A miniszteri tanterv szerint, a kisednevelés és a kiseddóvásügy multjából csak is a következő mozzanatokról kell a kiseddóvánóképző-intézetekben tüzetesebben szólni: Comenius anyaiskolája; Oberlin (és Scheppler Lujza), Pestalozzi hatása különösen hazánkban; gr. Brunzwick Teréz anygalkertjei; Fröbel hatása és a gyermekkertek; Dömötör pedig ezen utasítástól eltérőleg beszél művében, a fentebb említettek kivül még egy chinai császárról, Lykurgusról, Platoról, Aristotelesről, Quintilianról, Plutarchról, Owen Róbertről, Brottingham Henrikről, Wilson Janosról, Wilderspintről, Cochintról, Wertheimer Józsefről és még Fröbel néhány nevezetesebb követőjéről is. A tanterv világos utasítása az, és ehhez nem kell sok magyarázat, hogy a kiseddóvánóképző-intézetek növénydekeivel a kiseddóvásügy multjából csakis a legnevezetesebb és a legfontosabb mozzanatokot kell megismertetni a kívánatos alapossággal, — és nem kell, sőt nem is szabad őket olyan pedagógiai történeti hely- és névjegyzék beszajkózásával gyötörni, a melyeknek ismerete semmivel sem járulhat a kiseddóvánói szakképzettség fejlesztéséhez. Bizony, bizony, többet is ér a kiseddóvásügyünkre nézve, ha a kiseddóvánójelölt a fölösleges kiseddóvástörténeti adalékok helyett minél több szép kis gyermekverset, mesét vagy dalt tanul meg a kiseddóvánó-intézetben; mert ezeknek hasznát veheti majd a kiseddek között; ellenben a sok pedagógiai történeti adalék, meg a sok ilyen név, a mikhez nem járul alaposabb ismeret, csak arra való, hogy a tudálékosságot nevelje nagyra, a különben is könnyen önhittsége hajlandó ifjúságban.

A minisztérium által kibocsátott tanterv szerint a kiseddóvánóképző-intézetek első évfolyamában a kisednevelés- és módszertani órákon a következő sorrendben kell az ezen időszakra megállapított ismereteket előadni: 1) Kiseddóvás feladata. 2) Kiseddóvás multja. 3) A kiseddóvánóbeli képző foglalkozások áttekintése s az ezen foglalkozásoknál szem előtt tartandó alapelvek. 4) A játék fontossága nevelő szempontból. A játék nemeinek ismertetése és az egyes játékok leírása. 5) A kiseddóvodákban használható mondókák, apróbb mesék és dalok ismertetése, alkalmazásuk célja és módja.

Dömötör a tanterv által előírt ezen helyes sorrendet elvetette és választott s alkalmazott olyan zűrzavaros tanmenetet, a mely megnehezíti a tananyag áttekintését és így nem csudálandó, hogy ha megmegtörténik a könyvben, hogy az egyszer már megkezdett és félig-meddig megismertetett tétel később ismét előkerül más és más új cím alatt.

Igy a kiseddóvás feladatáról szólnak e könyvben a következő cikkek: 1) A kiseddóvás fogalma és szükségessége. 2) A kiseddóvánó-intézet főfeladatai. 3) A kiseddóvánó feladata az óvás tekintetében. 4. A magyar kiseddóvánóbeli foglalkozások áttekintése. (Ez utóbbi cikkben aztán az általános elvek közlése helyett körvonalozza szerző a

magyar kiseddóvóintézet céljait és feladatát a megóvás és különösen a nevelés szempontjából 8 tételben). 15. Az óvónő feladata és kötelességei. 16. Miképen kell eljárni az óvónőnek az ovodába fölvetett ujoncz kiseddekkel.

A szerző tehát hat különálló cikkben tárgyalja a kiseddóvó intézetek feladatáról szóló tételt; ámde azért még annyi határozott és világos tájékozást sem nyújt a kiseddóvónő-jelölteknek a kiseddóvó-intézet és a kiseddóvónő feladatáról, mint a mennyit megtalálhatunk erre nézve abban az «Utasításban», a melyet a közoktatásügyi minisztérium a községi és állami kiseddóvodák és gyermekmenedékházak felügyelői bizottságai számára kiadott.

Föntebb megemlítettem már, hogy Dömötör is szól könyvében, miként ezt a tanterv megkívánja, a kiseddóvóbeli képző foglalkozásokról a 14—15-dik §§-ban, ámde csak olyformán, hogy egyszerűen idézi ebben a fejezetben a minisztériumnak az 1892 dik évi október 8-án 44,000 sz. a. kelt rendeletével kibocsátott Utasításából az ezen tételre vonatkozó szöveget. A képző foglalkozások megválasztására és alkalmazására vonatkozó általános elvek közlése helyett azonban ismétlésképen előadja a magyar kiseddóvó-intézet célját és feladatát.

A képző foglalkozásoknál szem előtt tartandó elvek közül egyről, nevezetesen a fokozatosság elvéről, Dömötör könyve csak abban a 15. §-ban tesz említést, a melynek czíme «Az óvónő feladata és kötelességei».

Ezekből, úgy vélem, eléggé kitűnik, hogy szerző a minisztérium által kibocsátott kiseddóvóképző-intézeti tanterv egyik igen lényeges követelményének nem tesz eleget.

Megköveteli a miniszteri tanterv továbbá azt is, hogy a «módszertani órákon» az óvóképző-intézeti növendékek a játékoknak nevelési szempontból való fontosságával is megismerkedjenek. Szerző a tanterv ezen követelésének sem tesz eleget; mert a játékoknak nevelési szempontból való méltatásán igen kurtán-furcsán túlesik és aztán minden nagyobb nehézség nélkül rátér a kiseddóvóintézetekben felhasználható játékok nemeinek a megismertetésére és leírására.

Avagy nem kurtán és furcsán bánik-e el szerző a kiseddóvónevelésben egyik legfontosabb tételével, a midőn arról csak ennyit mond: «A játék a gyermeki élet legkedvesebb fűszere, a mi után a kised természetétől fogva vágyódik öntudatra ébredésének első percétől fogva; mert játékban nyilatkozik legelőször a gyermek testi-szellemi cselekvősege». És miután ezen állítását egy pár példával beigazolja, a játéknak nevelési szempontból való fontosságáról szóló előadását azzal fejezi be, hogy a játéknak a lélek fejlődésére való hatását már a régiek is jól ismerték. Hol maradt a tételnek lélektani alapokra fektetett megvilágítása?

Dömötör könyvének a játékok felsorolását és leírását tartalmazó része, a játékok leírása közben nyújtott versek nagyobb részétől eltekintve — elég jó. Ámde úgy ebben a fejezetben, valamint a könyv következő többi részeiben is igen feltűnik, hogy szerző a saját maga által is hirdetett és ebben a könyvben is kellőképen hangsúlyozott szabályoktól eltérőleg igen sok silány verset közölt minták gyanánt.

Dömötör maga ezeket mondja könyvének 119-dik oldalán:

«A gyermekversikék megválasztásánál ügyelni kell először is azok külső formájára, vagyis, hogy azok a költészet szabályainak lehetőleg megfelelőek legyenek. Tehát a kiválasztott versike rithmikus, szabatos formában, költői hangulatot keltő, emelkedett legyen. Nyelvezetében a köznapin felül emelkedjék, választékos kifejezésekkel, a nélkül, hogy a gyermekek fogalomkörét túllépné és megértésüket nehezítené. A met-szetek, ütemek és rímek kifogástalanok legyenek.»

És ezzel szemben mit tesz a szerző?

Mintha csak nem ertené, vagy nem akarná tudni, hogy mit állított könyvének 119. lapján, lépten-nyomon alkalmaz olyan versikéket az ő «Kisdednevelés- és Módszertan» című könyvében, a melyek a saját maga által is elfogadott méreteken alúl állanak,

De lássuk a példákat:

97. lap. Készen van a kis hidunk,
Rajta vígan haladunk,
Ügyes ácsok csinálták,
Milyen szépen formálták.
98. lap. Drumm, drumm tári, tirári!
Nini, köztünk a Sári,
Ez aztán *ma* | *gyar* sereg,
Trombita szól, dob pereg.
99. lap. Jaj be pompás, jaj be jó,
Nézzétek: a kis Kató!
Kis konyháján főzöget; —
Menjünk hozzá gyerekek,
Tekintsük meg szaporán,
Van-e fazék, van-e tál,
Lábas, tepsi, habverő,
Rézfülű mo | zsár törő, stb.
105. lap. Gi-gá-gá-gá | gá-gá-gág!
Mit kívánsz | te jó anyánk?
Azt kívánom | tőletek,
Hogy közelebb | jőjjetek.
Gi-gá-gá-gá | gá-gá-gág
Miért *féltsz* úgy, | jó anyánk stb.
107. lap. Hopp! a ruhánk megszáradt
Mángolásához lássunk *hát*.
114. oldal. A kovács vas | sal dolgozik;
Tüzet s fújta | tót használ,
Kemenczéje | sziporkázik
Mindenik fúj | tatásnál.

Majd vasat ül | lőre téve,
 Rajta egy sort | kalapál :
 Kip-kop, kip-kop,
 Kip-kop, kip-kop,
 És e mellett | vígan élve,
 Gondja, búja | tovaszáll !

115. oldal. A szabó ru | hákat varrja,
 Tú, czérnával öltöget ;
 Majd nagy gond | dal kivasalja
 A már kész öl | tönyöket.
 E mellett ví | gan dalolgat,
 Kedve derült szüntelen :
 La, la, la, la,
 La, la, la, la,
 A valódi szorgalomnak
 Jutalma kell, hogy legyen.

115. oldal. A cipész czi | póket készít
 Lábaikra ujakat ;
 S megfoltozgat | ja a régít,
 Hogy ha baj van s elszakadt.
 S míg a munka szaporodik
 Füttyörészve öltöget ;
 S tudja jól, ha nem dolgozik,
 Száraz kortyot *nyeleget*. (!)

116. oldal. Nagyon hasznos iparos,
 A ki egyes asztalos ;
 Sokféle szer | számával,
 Jó éles gya | lujával,
 Csipkézett fű | részével
 Beh sok szép mun | kát mível !
 — Előtte a gyalupad,
 Örökösen fúr-farag ;
 Faragószék, enyvestál,
 Mind a kezé | re szolgál.
 A bútort ő készíti,
 Kifesti, kidíszíti.
 Fényesíti, csiszolja,
 Szép munkára van gondja.

Ezekről az itt bemutatott versikékről még a legjobb indulat mellett sem lehet elmondani, hogy megütnék azt a mértéket, a melyet maga Dömötör a kisdédóvó-intézetekben alkalmazható kis költeményekre nézve könyvében felállít. Szintén érthetetlen, hogy miért akarja Dömötör még ma is, a midőn Pósnak és az ő nyomdokait követő jelesebb íróinknak gyönyörűbbnél gyönyörűbb versikéivel táplálhatjuk kisdedeink lel-

két, — kisdédóvó-intézeteinkben a kontárcodók férczműveit megtartatni és betanítatni.

A kisdédóvó-intézetekben alkalmazható kis dalokra nézve hibás szerzőnek még a fölfogása is. Könyvében a minisztérium által kiadott és a kisdedek énekoktatására vonatkozó «Utasításokat» részben félreérti, részben pedig hibásan magyarázza. A minisztérium által kiadott utasításban ugyanis ez olvasható :

«A gyermekeket olyan kisebb dalokra kell megtanítani, melyek a gyermekek hangterjedelméhez vannak alkalmazva, zenei szempontból kifogástalanok, a magyar nemzeti népdal motívumaiból alakultak és a melyeknek szövege teljesen megfelel a gyermeki lélek értelmi és kedélyvilágának». És ezt a helyes utasítást Dömötör majdnem egészen kifogatja a maga formájából, természetes és helyes értelméből. «A gyermekdaloknak a magyar nemzeti népdal motívumaiból kell alakulniok» azt mondja az utasítás. Dömötör pedig így beszél: «A magyar kisdédóvó tehát legcélravezetőbb munkát végez akkor, ha növendékei részére magyar dallamokat választ ki és azokat tanítja be és énekel-teti. Erre nagyon alkalmasak a magyar népdalok, a melyeknél, itt-ott, megválogatva, még a szöveget is fel lehet használni.»

Szerző, úgy látszik, nem tesz különbséget a magyar népdal és a magyar népdalok motívumaiból alakult gyermekeknek való dalok között és ezért őt is azok közé lehet sorolnunk, a kik helyeslik, hogy a kisdédóvók és a tanítók a népdalokhoz mondva csinált olyan szöveget alkalmaznak, a mely eltér a népdalok eredeti szövegétől; mert azok kevés kivétellel nem valók még a gyermekeknek. Ezt a hibás eljárást pedig már régen elítélték nemcsak a pedagógiai szakirodalom, hanem még az egyes iskolai hatóságok is. Így például Budapest főváros tanácsa már évekkel ezelőtt megtiltotta, hogy az iskolákban az olyan népdalokat bármiféle módosított szöveggel is énekeltesék, a melyeknek eredeti szövege nem való gyermekek szájába. Hogy pedig miért tette ezt a főváros tanácsa, azt talán nem szükséges fejtegetni. A tulajdonképeni népdal a maga csonkítottan teljességében nem való a kisdedeknek. Maradjon az a népé vagy akár az érettebb ifjúságé; a kisdedeknek olyan dalok kellene csak, a melyek a nemzeti népdalok motívumaiból alakulnak és úgy a tartalomra, valamint a hangulatra nézve megfelelnek a gyermekek lelki világának. Aztán elvégre is a magyar népdalok hangterjedelme, egy-két kivétellel, mind meghaladja a 3—6 éves gyermekek hangterjedelmét, a mely a legkiválóbb szakértők meggyőződése szerint a *d*-től *h*-ig terjed és nem terjed ki, miként Dömötör könyve állítja, egy egész oktáván is túl.

Ebben tehát Dömötör ismét hibásan magyarázta a miniszteri «Utasi-tás» szövegét és pedig a kisdedek testi jólétének és egészségének a róvására; mert az oly hangok énekeltetése, a melyeket a gyermekek csak erőlködve hozhatnak létre, nemcsak a lélegző és beszélő, hanem még más egyéb testi szervekre is károsan hathat.

Az erőltetett éneklés gyakorlását véleményem szerint közegészség-ügyi szempontból véve is meg kellene tiltani és hatóságilag meg kellene állapítani, hogy milyen hangterjedelmű dalokat lehet a 3—6 és a 6—8 meg a 8—12 éves gyermekekkel énekeltetni; mert annak, hogy a kisded-

óvó-intézetekbe járó 3—6 éves gyermekekkel is olyan 10 hang terjedelemmel bíró dalokat is énekeltessek a kiseddévónők, mint a minők Dömötör könyvének a 107. és 113. lapjain található, igen veszedelmes következményei lehetnek a kiseddévók látogatására kényszerített nemzedékekre nézve.

A mesékre és az elbeszélésekre vonatkozó fejezete a könyvecskének általában véve megfelel a czélnak; a hiba azonban ebben a részben is az, hogy a mintául szolgáló példák nem kifogástalanok.

Mindezeknek előrebocsátása után ki kell nyilatkoztatnom, hogy a Dömötör Géza által írt Kiseddnevelés- és Módszertan gyakorlati kézi könyvét a jelen alakjában nem tartom az ügyre nézve nyereségnek; mert a miniszteri tantervben megjelölt helyes tanmenet helyett zűrzavaros tanmenetet követ, a kiseddévás ügytörténetet a kelletnél bővebben tárgyalja, a gyermekjátékoknak nevelésügyi szempontból való méltatását felületesen végezi, nem adja elő a képző foglalkozásokra vonatkozó elveket, nem válogatja meg kellőképen a mintául szolgáló gyermekversikéket, meséket és a dalokat; kiseddévó-intézetekben alkalmazható enekoktatásra vonatkozó miniszteri utasításokat pedig félremagyarázza.

Péterfy Sándor.

A kolumbiai világkiállítás nevelésügyi internacionális kongresszusának naplója. Chicagó, 1893. júl. 25—28. Az Egyesült-Államok nemzeti nevelésügyi társulatának ügyvezetése mellett. New-York, 1894. (Proceedings of the international Congress of Education . . .)

E cím alatt jelent meg a chicagói tanügyi világkongresszus naplója f. é. május havában New-Yorkban. Hogy a mű ily későn jelent meg, annak oka részint a terjedelmes tárgymutató elkészítésének nehézségeiben, részint abban keresendő, hogy a világ különböző részeiből való előadók beszédei angolra voltak lefordítandók, illetőleg hozzájuk esetleges revidálás végett elküldendőek. Hogy alólírotthoz a munka csak a napokban érkezett, az illető elnökségtől nyert felvilágosítás szerint, tévedésen alapúlt.

A nagy kvart alakú munka a tárgymutatóval együtt 1005 lapra terjed. Hogy ily anyaghalmoz oly rövid idő alatt volt eltárgyalható, csak úgy érthetjük meg, ha meggondoljuk, hogy a kongresszus ugyanazon időben 15 bizottságban tárgyalt. Egyébként nem tagadhatom, hogy az általam eddig elolvasott darabok rám így is azt a benyomást tették, hogy azoknak írói nagytudományú, széleskörű tapasztalatokkal bíró egyének, de nem volt idejük, hogy tárgyaiknak részleteit kellőkép kidomborítsák.

A naplót a kongresszus elnökének (W. T. Harris) előszava vezeti be. Ezt követi a kiadónak észrevétele.

A napló részei a szakok szerint következők: A nevelés egyetemes kongresszusa (1—66. l.); Iskolai felügyelet (66—83. l.); Főiskolai nevelés (83—177. l.); Középiskolai nevelés (177—242. l.); Népinevelés (242—315. l.); Gyermekkert (315—381. l.); Tanítóképzés (381—454. l.); Művészeti oktatás (454—506. l.); Vokális zene (506—523. l.); Műiparoktatás (523—587. l.); Ipari és kézi-ipari oktatás (587—614. l.); Testi nevelés (614—678. l.); Észszerű lélektan (678—711. l.); Kisérleti lélek-

tan a nevelésben (711—784. l.); Ügyviteli nevelés (784—807. l.); Nevelésügyi sajtó (807—851. l.); Függelék: a nők egyetemi nevelése Angliában, az elemi oktatás Scotiában, zárdai nevelés stb. (851—931. l.); Tárgymutató (931—1005. lapig)

A mi a napló ekonómiaját illeti, minden szakasz elején a meghívott tagoknak, mint tiszteletbeli alelnököknek jegyzéke van adva. Sajnálattal kell megjegyeznem, hogy e jegyzékben hazai kitűnőségeink közül vajmi kevésnek nevével találkozunk. Pro memoria bátor vagyok következőket feljegyezni: az általános kongresszuson Pauer Imre, a főiskolai szakon Felméri Lajos, a középiskolai szakból dr. Schwicker Henrik és Kvacsa János, a népnevelési, speczialiter a tanítóképzői szakon alólirott. De ha a felsoroltak a kongresszuson megjelenhettek volna, még csak megjárta volna; sokkal nagyobb baj, sőt ránk nézve egyenesen megszégyenítő, hogy a kongresszuson — a kormány szükmarkúsága miatt — hazánkat senki sem képviselte. A kis Svájc, Japán, Scotia stb. mind képviselve voltak. Egyedül szegény hazánkat nem képviselte senki. Es még mi merünk panaszkodni, ha hazánkat csak mint Ausztria tartományát ismerik a külföldön!

A tagok után közöltetnek az üdvözlő és viszontüdvözlő beszédek; ezután a szakszerű előadások; majd az önálló vitatkozásra kitűzött tételek fölötti előadó beszédek, erre az azok fölötti diskussziók. Ezen előadásokban és tételekben van alkalmunk minden nép nevelési eszméivel és tanügyi rendszerével megismerkedni, Confucius nevelésügyi gondolataitól kezdve egészen az amerikai ügyviteli kollégiumokig. A napló mindenestre megérdemli, hogy hazai tanférfaink is foglalkozzanak vele. Találkozunk abban sok olyan dologgal, mely nálunk csak most kerül diskusszió alá, másutt pedig bevégzett tény. A szerkesztő úr engedelmével, időközönként bator leszek én is egy-egy cikk ismertetésével bekopogtatni.¹

Somogyi Géza.

A kisdednevelés lélektana. Irta *Láng Mihály*. Kiadó Révai Samu Eperjesen.

Szerző e tankönyvét a vallás- és közoktatásügyi m. k. minisztérium 1894. évi május hó 31-én 12,984. sz. a nyert engedély alapján szorosan az 1891. évi 57,472. sz. a. kiadott tanterv szerint a kisdedvónőképző-intézetek II. osztály számára írta meg. Első tekintetre igen bőnek látszik e 276 oldalra terjedő mű és terjedelmét tekintve nem is annyira tankönyvnek, mint inkább lélektani olvasókönyvnek minősítené az ember. S van is benne valami. De másrészt igaz, hogy a tanterv heti 3 órát szán a lélektannak; ha még hozzáveszszük, hogy a leendő óvónőnek a kisded lelki életének a megismerése, megfigyelése és tanulmányozása előtt a saját, illetve a felnőtt ember lelkéről szóló tant is meg kell ismernie, a mihez esetleg még egy másik lélektani tankönyvet, vagy legalább is magyarázat utáni jegyzetet kell használnia: csakugyan kevésbé terjedelmesnek tűnik fel e tankönyv.

A könyv öt részre osztható fel. Az első rész az általános és tájékoztató alapismereteket tartalmazza; a második a lélek értelmi köréről,

¹ Örömmel és köszönettel vesszük.

a harmadik az érzelmekről, a negyedik az akaratról s az ötödik rész pedig a gyermek lelki életének, belvilágának megfigyelési módjairól és a temperamentumokról szól.

E tankönyvnek voltaképeni világos külső felosztása nincs is, s azért első látszatra nehezen taglalható. A gyengébbek, különösen ismétlés idején a tanulók kedvéért is jó lett volna könnyen áttekinthető módon külső beosztást is adni. Ez ugyan lényeges hibának nem róható fel, mert a beltartalom tökéletesen kibékíti az embert.

A szerző érdeme, hogy minden egyes tételt a gyakorlati életből, tapasztalásból merített példákkal világít meg, annyira, hogy a figyelmes olvasó önként meg ismeri e műben a gondos családapát. S éppen azért, mert könnyen érthető példákkal magyaráz meg mindent, bátran mondhatjuk, hogy nemcsak szakavatott pedagógus tollából került ki ez a könyv, de a családapa is segített a munkában. Ez lehet oka annak, hogy szerző némely tételt — mert jobbára a gyakorlati életből s főleg saját gyermekeinek megfigyeléséből merítette hozzá az illusztráló példák sokaságát — hosszabban fejteget itt ott, nagyon belemerül a részletekbe és felette sok al-tételre, pontra osztja fel. Őszintén üdvözljük szerzőt, ki már több jeles tankönyvet írt s ezzel a jeles munkájával ismét csak gyarapította érdemeit. Tagadhatatlanul nehéz dolgot végzett, mely könnyebbé teszi az utána következők munkáját s kívánjuk, hogy ez igen figyelemre méltó érdemes munka II.-dik javított s egyrészt szűkített, másrészt a felnőttek rövid lélektanával megtoldott kiadást érjen. Melegen ajánljuk e tankönyvet nemcsak a kisednevelésügy terén foglalkozók, de az intelligens családapák és anyák szíves figyelmébe.

sz—s.

EGYESÜLETI ÉLET.

Félreértések, helyreigazítások.

Mócsy Antal úr e folyóirat múlt évi novemberi számában (630. lapon) «Helyreigazítás» cím alatt kifogásolja a választmány aug. 20. gyűlése jegyzőkönyvének ama pontját, mely szerint ő (M. A. úr) a debreczeni választmányi gyűlésen azt mondta volna, hogy «nem látja egyháza autonómiáját sértve az országos tanképesítő bizottságok által.» Szerinte felszólalásának értelme az volt, hogy «nem látna abban egyháza autonómiájára sértést, ha a tanítóképzés egységesen szervezetenék.» Az én fejtegetéseimre tett elnöki megjegyzés szükséges voltát pedig azzal indokolja, hogy félreértésen alapúl azon általam kifejezett aggodalom, mintha az előadó javaslata a felekezetek autonómiájába ütköznek. Végül kifejezést ad azon, (akkor elhallgatott) véleményének, hogy a felekezetek autonómiájára nézve kevésbé sérelmes az előadó úr által javasolt egységes szervezés, mint az általam javasolt országos képesítőbizottságok felállítása.

Minthogy a debreczeni választmányi gyűlés az országos bizottsá-

gok kérdését a központi választmány elé terjesztendőnek határozta, szükségesnek látom e kérdést megvilágítani már csak azon szempontból is, hogy az *audiatur et altera pars* elve érvényesüljön.

I. Mit is kívánt tehát az előadó úr? Kivánta «a tanítóképzés egységes szervezését, a tanítóképzők czélszerű elhelyezését.» Mócsy A. úr «az egységes szervezésben nem lát sérelmet a felekezetek autonómiájára nézve.» Hát én sem; senki sem. Hiszen még a protestáns hitfelekezetek iskolaügyének alapját képező 1791: XXVI. t. cz. is fentartja a király legfőbb felügyeleti jogát s kiköti az iskolák egységes szervezését. Népoktatási törvényünk is (13. §.) fentartja e kikötést.

De hogyan értette az előadó úr ezen egységes szervezést? Erre megtaláljuk a választ dolgozatának azon kifejezésében, mely így szól: «Lehet-e szó egységes tanítóképzésről, ha három-négyféle tanterv van alkalmazásban . . . ha az egyiknek magyar, a másíknak német, a harmadiknak oláh vagy szerb a tannyelve?» Ezekből azt kell hinnünk, hogy az előadó úr szerint az egységes tanítóképzés feltétele a k ö z ö s (egyetlen) t a n t e r v s m a g y a r t a n n y e l v. Mócsy úr tehát ezt helyesli? Szerintem ez úgy az (autonom) felekezetek jogaival (1791: XXVI t. cz. 5. pt)¹ mint a nemzetiségi törvénynyel (1868: X L IV. t. cz.)² ellenkezik.

Szerintem az egységes szervezet nem terjethet ki az egy t a n t e r v é s e g y s é g e s t a n n y e l v követeléséig, hiszen az 1868: XXXVIII. t. cz. alapján (tehát egységes szervezet mellett) maguk az állami tanítóképzők 1869-ben és 1877-ben két különböző tanterv szerint dolgoztak.

Szerény véleményem szerint csak akkor bírnak súlylyal törekvéseink, ha azok minden túlzástól mentek; az adott viszonyok kellő mérlegelésein alapulnak; míg a szertelenség akár csak egy tárgy körül is, egyesületünknek egyéb törekvéseire is a meddőség árnyékát veti.

Nem félreértésen alapult tehát az én aggodalmam. Ellenkezőleg: Mócsy A. úr értett félre engemet, mikor az előadónak általános (részemről sem kifogásolt) kívánságait vette védelmébe, holott én a r é s z l e t e s, félre nem érthető, túlzó törekvéseit tartám aggályosaknak.

II. Mócsy A. úr a gyűlésen is felhozta, helyreigazításában is említé, hogy «eltértünk a tárgytól, ha az orsz. tanítóképesítő bizottságok kérdését tárgyaljuk.» Teljes tisztelettel tartozom és vagyok is Mócsy Antal elnök úr kijelentése iránt, mindazáltal azt hiszem, s a j á t v é d e l m e m r e szabad kimagyaráznom azt, hogy én nem értem félre az előadó urat. Az előadó úr a h a z a f i a s t a n í t ó k é p z é s szempontjából látta szükségesnek a tanítóképzők egységes szervezését, azok czélszerűbb elhelyezését. A czélt én is helyesnek, jogosultnak ismerém el, de az általa

¹ Scholas . . . non solum quas habent, sed et novas, ubicunque iis necesse visum fuerit . . . erigere. . . rationem normam et ordinem docendi atque discendi . . . ordinare futuris semper temporibus liceat evangelicis utriusque confessionis.

² A 14. §. szerint: «Az egyházközségek az orsz. isk. törv. korlátai között iskoláikban az oktatásnak nyelvét t t z s z e r i n t h a t á r o z h a t j á k m e g.» A 17 § szerint, «A kormány köteles az állami intézetekben lehetőség gondoskodni arról, hogy az ország bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidék közelében anyanyelvükön képeztessek magukat egészenaddig, hol a magasabb, akadémiai képzés kezdődik.»

javasolt eszközöket pozitív törvényekbe ütközőknek tartván, az előadó úr által javasolt eszközök helyett ajánlottam az országos bizottságok állítását, mint oly intézményt, mely az előadó úr által javasolt eszközök fölött azon előnnyel bír, hogy nem ütközik pozitív törvényekbe.

Hogy egyébiránt a választmányi gyűlés is osztotta azon nézetemet, hogy indítványommal nem tértem el a tárgytól, azt bizonyítja a határozat, mely szerint az előadó úr javaslataival együtt a felszólalók hozzászólása is kiadatott a központi választmánynak. S hogy mennyire hozzátartozik a kérdéshez az én javaslatom, bizonyítja azon körülmény, hogy az előadó úr tételei csak a hozzászólásokkal fogadtattak el. Zajzon és Csepreghy urak hozzászólásai már az állami tanítóképzőkre kívánják korlátozni a képzők egységes szervezését, elhelyezését. Indítványom nélkül tehát a gyűlés az egységes tanítóképzés igazi fonalát elejti s az előadó úr törekvéséből nem maradt volna fenn más, mint néhány kedvezőtlen társadalmi viszonyok közé jutott tanári kar kedvezőbb társadalmi helyzet' után való vágyódásának kifejezése.

III. Mócsy úr a választmányi gyűlésen nem nyilvánította véleményét az orsz. képesítőbizottságok felől. Helyreigazításában azt mondja, hogy «épp az országos tanképesítőbizottságok által sértetnék a felekezetek autonómiaja.» Allítását nem indokolja. Hozzáfűzi ugyan, hogy az állam saját érdekei szempontjából megszabja azon feltételeket, melyek betartása mellett lehet csak tanítóképzőket felállítani; ha ezek betartását közegei által kellőképen ellenőrizteti, a tanítóképesítő-vizsgálatokon kormánybiztosai által őrködik a fölött, hogy a jelöltek az egységes szervezetben kiszabott színvonalig emelkedjenek; akkor a tanítóképzés körül biztosította a maga részéről, a mire szüksége van; a végrehajtást bátran a felekezetekre bízhatja, hogy azok a tanítóképzés útján saját telekezeti érdekeiket is előmozdíthassák.» Ez azonban nem bizonyítás, hanem ismét csak állítás, mely ellen felhozható, hogy a miniszteri biztosi intézmény nem bizonyult alkalmasnak az állam érdekeinek kellő megvédésére. (A nyáron tartott póttanfolyamokon tünt ki, hogy a nemzetiségi képzőkben mennyi tanító kapott oklevelet a miniszteri biztos aláírásával; olyan tanítók, kik magyarul mitsem tudnak.) Egy tesületben mégis csak nagyobb a biztosíték

Én az országos bizottságok mellett érveket is hoztam fel. Elmondtam, hogy ez intézmény kevésbé avatkozik a felekezetek és nemzetiségek belügyeibe, hagyja a nemzetiségi és felekezeti képzőket a maguk hatóságai körében, megkíméli a miniszteri biztosok zaklatásától; másrésről mégis hatékonyabban ellenőrzi az állam érdekeit, mert a hozzákötött jogosítvány a nyugdíjalapba való felvétel, oly hatalmas eszköz, hogy a nemzetiségi és felekezeti képzőket ellenállhatatlan erővel fogja tökéletesedésre, az állami érdekek figyelembe vételére sarkalni. Elmondtam, hogy az államnak nem áll érdekében a szerzett jogok csorbítása által felzaklatni a kedélyeket; ellenben joga van új intézményeknek az állami érdekekhez való alkalmazásával a maga biztonságát erősíteni. Elmondtam, hogy a tapasztalat vezetett e következtetésre. A tiszáninnyi ev. ref. egyházkerületben az 1791. XXVI. t. cz. alapján egyházmegyénként tanképesítő-bizottságok állottak fenn, melyeket még

az állami tanítóképzőt végzett növendékek is felkerestek. Az államkormány nem tiltotta ezeket be, nem volt joga hozzá; azonban a nyugdíjtörvény azon intézkedése, hogy a nyugdíjalapba csak nyilvános képzőben képesített tanítók vétettek be, elfújta azokat az egyházmegyei képesítő-bizottságokat, melyek nem adhattak a nyugdíj-alapba való felvételhez szükséges oklevelet.

Mócsy úr ezen érveket figyelmen kívül hagyta; mint a helyreigazításban mondja, a választmányi gyűlésen nem is adott kifejezést az orsz. képesítő-bizottságokat illető véleményének. Ennek következménye lón, hogy Mócsy úr azon kifejezését «nem látja egyháza autonómiáját sértve», a jegyző az országos bizottságokra vonatkoztatva értette. Én is úgy értettem.

Hogy Mócsy úr helyreigazítás után mennyiben állhat meg a választmányi gyűlésről szóló tudósítás ama pontja, mely szerint e javaslat megvalósítható voltanak kiviláglása volt épen a debreczeni gyűlés egyik legbecsesebb eredménye; annak fejtegetésébe nem bocsátkozom. Ellenben szükségét érzem, hogy egy másik czikkben a dolgot érdemi-
leg fejtegessem.

Sárospatak

Dezső Lajos.

Országos tanítóképesítő bizottságok.¹

— Javaslat a tanítóképzés egységes szervezése iránt. —

Az országos tanítóképesítő-bizottságok eszméjét a Debreczenben tartott választmányi ülés a központi választmány elé utasította.

Minthogy ez eszmét a tanítóképző tanárok 1889. budapesti gyűlésén már felvettem, de az eszme azóta is a ped. sajtóban s a tanító-egyesületi gyűléseken általános kívánalomként állandóan felszínen maradt; minthogy továbbá mind a megelőző, mind a jelenlegi közoktatási kormány a népoktatási törvények módosítását küszöbön levőnek jelezte; s minthogy végre a debreczeni választmányi gyűlésen az elnökség felszólított, hogy indítványomat írásban adjam be: az eszmének natarozott alakban való formulázása iránti köteletségemnek a következőkben kívánok cleget tenni:

1. A tanítóképzőkben évenként az évi záróvizgák után képesítő vizsga tartatik, melyen a végzett növendékek (valamint a magánúton készült jelöltek), a képző összes tantárgyaiból megvizsgáltatnak. Az így nyert képességi bizonyítvány az illetőt a népiskolai tanítóság ideiglenes betöltésére és egy évi önkéntességre jogosítja.

2. A képzőkben képesítő vizsgát állott tanítójelöltek két évi gyakorlat után (legfelebb azonban a képző elvégzése után négy év lefolyása alatt) az illető megye székhelyén, a kir. tanfelügyelő elnöklete alatt tanítóképző tanárokból és népiskolai tanítókból álló vizsgáló-bizottság előtt államvizsgát tesznek, melynek célja annak kipuhatolása, vajjon a tanítójelölt a) tud-e magyarul; b) helyesen viszi-e át a gyakorlatba az

¹ L. a választmányi gyűlés jegyzőkönyvét.

elméletet; c) szorgalmasan munkálkodik-e a továbbképzésben? Az így nyert tanítói oklevél népiskolai tanítóságban való végleges alkalmazásra, a tanítói nyugdíjalapba leendő felvételre, tanfelügyelőségi tollnokságra s ezeken felül a jeles általános osztályzatú oklevél az egyetem bölcsészeti karán való beiratkozásra jogosít.

3. Az egyetemek (Budapest, Kolozsvár), pedagógiai tanszékkel bíró akadémiák (Pozsony, Debreczen stb.) székhelyein egyetemi (akadémiai) és tanítóképző tanárokból, tanfelügyelőkből és felső népiskolai tanítókból felsőbb képesítési bizottságok alakíttatnak, melyek előtt azon okleveles néptanítók, kik legalább 4 évig szolgáltak népiskolában, továbbá a tanfelügyelőségi tollnokok, bölcsészethallgatók, felső népiskolai tanítói vizsgára bocsáttatnak. Az itt nyert oklevél felső népiskolai tanítóságra és segédtanfelügyelőségre jogosít.

Indokolás.

Ad 1. A javaslat szerint a képzők meghagyatnak eddigi munkakörükben; az átalakítás tehát nem jár rombolással, csak továbbépítéssel; engedi, hogy a felekezetek a tanítóképzés útján saját érdekeiket előmozdítsák.

Az egy évi önkéntesi jogot megadni a méltányosság és okosság egyaránt parancsolják. A méltányosság annyiban, hogy a képző is ad annyi általános képzettséget, mint a középiskolák, kereskedelmi iskolák. Az okosság követelménye abban áll, hogy azok, a kik a tanítói pályán próbálkozva, nem találják azt magukra nézve megfelelőnek, ne zárassanak el más pályától, legyen kivezető útvonal azon kötelekből, melyben csak békétlenkedve maradnak, mint egér az egérfogóban.

Ad 2. A 2. pont indokolásául nem hivatkozom arra, hogy külföldön is két vizsgát kívánunk a tanítótól. Viszonyaink között elég lett volna a népoktatási törvény azon rendelkezése, hogy a végzett tanítónövendékek legalább egy évi tanítói gyakorlat után bocsáttassanak képesítő vizsgára. Ujabb időben azonban czélszerűtlen intézkedések következtében már majdnem mindenütt a képző végzése után azonnal bocsáttatnak a növendékek képesítőre. Ez visszaesés, mely két irányban érezteti romboló hatását. Először is, ha a növendék azonnal képesítőre bocsáttatik, nem törődik a további önképzéssel, nem törekszik a képzőben nyert ismeretanyag benső feldolgozására, az ott nyert elméletnek az iskolai gyakorlat közben való helyes irányú alkalmazására; nem úgy tanít, a mint a képzőben tanulta, hanem a mint kényelmesebb; elparlagiasodik. Ha ellenben előtte áll a második vizsgálat, akkor folyton arra való tekintettel alkalmazza a képzőben tanultakat s két évi gyakorlat alatt megszokja s el se hagyja többé a helyes útát.

A másik baj, mely a végzett növendékeknek azonnal képesítőre való bocsátásából előáll, az, hogy most a vizsgálat a dolog természete szerint inkább az elméleti ismeretek mértékének kipuhatolására szorítkozik. Szilárd, öntudatos gyakorlatról alig lehet szó. A második vizsga behozatala e bajon is segít. Némelyek ugyan a képzőt kívánják úgy szervezni, hogy a tanítójelölt bővebb, alaposabb gyakorlatra tehessen szert a képzőben. Nem mondom, hogy e tekintetben képzőinkre a javításra nem fér egy-egy több osztályú gyakorlóiskola felállítása által,

de oly berendezést, hogy a tanítónövendék már a képzőben teljesen kielégítő gyakorlatra tehessen szert, mely a két évi gyakorlatot pótolná, képtelenségnek tartok. Az a legjobb gyakorlat, melyet ott saját iskolájában, nyugodt munkásság közben, felügyelő szemektől menten sajátít el a tanító. A második vizsga intézménye az elsőhöz való viszonyában hasonló ahhoz, mint a szakajtás a dagasztáshoz.

A magyar nyelv bírása s a tanítók önképzése az állam érdeke, a második vizsgán az állam biztosítja ezen érdekeket, miután a felekezetek s nemzetiségek a kiképzés ideje alatt s az első vizsgán biztosították a saját érdekeiket. E második vizsgához az állam oly jogosultságot köt, melyet csakis az állam adhat; jogosítva van tehát a bizottságok körültekintő egybeállítása által saját érdekeit biztosítani. Szükségtelen háborgatni a felekezetek circulusait. De a maga által állított intézményekben ne hagyja fedezetlenül az állam a saját testét.

Az országos tanítói nyugdíjalap országos intézmény, az állam szabhatja meg az abban részesülés feltételeit.

A jeles oklevéllel bíróknak egyetemre való bocsátása tanítóképző tanárok és tanfelügyelők képzése céljából, de magának a képző színvonalának emelése szempontjából is szükséges.

Ad 3. A felső népiskolai (polgáriskolai) képesítési bizottságok eszméjének támogatására felhozhatnám, hogy az csak a népoktatási törvény 10. §-ának végrehajtása lenne. A népoktatási törvény ugyanis nem intézkedik felső népiskolai tanítóképzésről. Szerintem ez nem hiány, hanem célzatos eljárás. A felső népiskola módszere nem különbözik a népiskola módszerétől; csak az ismeret kibővítéséről van ott szó. Ez a törekvő tanítók önmunkássága által is elérhető. erre külön képzőintézet nem szükséges, de szükség s vizsgáló bizottság a törekvő erők palesztrája gyanánt. A főiskolák székhelyén azért kell e bizottságokat alkotni, hogy a vizsgálat tudományos színvonalra biztosíttassék.

A segédtanfelügyelőt azért kell ez oklevélhez kötni, mert — mint a tapasztalat mutatja — a néptanítói oklevél nem bizonyult elég biztosítéknak arra, hogy a tanítóság színe-java jusson segédtanfelügyelői állásra. Más részről annak is ideje, hogy a doktor juris se tekintessék a tantelügyelőségre kvalifikálnak pedagógiai ismeretek nélkül.

Mi tartja vissza a kormányt attól, hogy a népoktatási törvény 13. §-ban kívánt egységes szervezetet követelje a felekezeti képzőktől, nem tudom. Tény, hogy az egységes szervezésnek kívánatos mértéke nincs meg. Az itt javasolt bizottságok szervezése minden sürgetés nélkül egységessé tenné a képzők szervezetét (mint a hogyan külön tilalom nélkül is beszüntette vizsgáló bizottságait a tiszáninneri ev. ref. egyház-kerület), mert a versenyben a mulasztás megboszulná magát; a tanítójelölték lassankint észrevennék, hogy nem mindenki képző képi ki tanítványait arra, hogy azok az országos bizottságok előtt letehessék az állandó alkalmazásra s az országos nyugdíjintézetben való felvételre szükséges vizsgát. Az ilyen képző önmagától megszűnnék.

Sárospatak.

Dezső Lajos.

Jegyzőkönyv

a Tanítóképző-int. Tanárok Országos Egyesületének választmánya által Budapesten, 1894. december 27-én tartott gyűlésről.

Jelen vannak: Péterfy Sándor, mint elnök, Peres Sándor, mint jegyző, Sebestyén Gyula, Komáromy Lajos, Radó Vilmos, Nagy László, Hetényi Kálmán (M-Sziget), Szántó Edéné (Szabadka), Láng Mihály (Eperjes), Hermann Antal. — Elmaradásukat igazolták Sztankó Béla, dr. Málnay Mihály és Thuránszky Irén.

10. Elnök üdvözli a tagokat s jelenti, hogy a budapesti II. ker. tanítónőképző-intézetnek f. hóban tartott jubileumán az intézetet az egyesület nevében üdvözölte. Örvendetes tudomásul szolgál.

11. Az egyesületből kilépésüket jelentették be: Szarvas Gábor (Budapest), Fehér Samu (Sopron), Molnár József (Kolozsvár), dr. Havassy Gyula N. Enyed és a bukkeszi ág. ev. ref. tanítótestület. A kilépés, a mennyiben az illetők kötelezettsége letelt és tagdíjaikat befizették, minden megjegyzés nélkül tudomásul szolgál.

12. Az egyesületbe belépésre jelentkeztek: dr. Axaméth Lajos min. oszt. tan., Ember Károly róm. kath. tanítónőképző tanár, Roboz József a dadogók tanfolyamának vezetője. Mindhármat örömmel sorozza a választmány az egyesületi tagok sorába.

13. Penztárnok előterjeszti a jövő évi költségvetés előirányzatát: Bevétel: Áthozat 1894-ről 53 frt 39 kr. államsegély 600 frt. szerk. honoráriuma a kiadó czégtől 300 frt, 275 tag illetékének 85⁰/₁₀₀-a 935 frt, takarékpénztári kamat 12 frt, összesen 2000 frt 39 kr. Kiadás: szerkesztő és pénztáros honoráriuma 350 frt, 275 tag után a kiadónak (a 3 frt) 825 frt, 20 ívtöbblet 480 frt, ügykezelési kiadások 85 frt, nyomtatványok, nyomdai felszámolások 150 frt, hazai tanítóképzők épületterveinek ki-nyomatása 60 frt, vegyes 60 frt. Összesen 2600 frt. A választmány helyesli és elfogadja az egész költségvetést. Mindenesetre szükséges, hogy az egyesületi lapban jövőre a hazai tanítóképző-intézetek épület-tervei ismertessenek, a külföldiekével összehasonlíttassanak. Tovább folytatandók a tantervmunkalatok is; hozza kell fogni a módszeres utasítások megbeszéléséhez stb. Nagyon természetes, hogy a lapban megjelenő önálló dolgozatok írói részére tiszteletdíjat adjunk; azt a buzgó, ingyen munkálkodást, mely a lapot eddig is éllette és becsessé tette, nem kívánhatjuk a végtelenségig. Mivel azonban egyesületünk anyagi ereje csekély; mivel lapunk, mint eddig, úgy ezután is nagyrészt olyan munkalatok megbeszélésével, elkészítésével foglalkozik, melyek az általános tanítóképzés javára és a szakminisztérium tájékoztatására, munkájának könnyebbítésére szolgálnak: a választmány abból a czélből, hogy írói tiszteletdíjat adhasson lapja munkatársainak, megkéri a vallás- és közokt. minisztériumot, hogy az eddig is kegyesen adott 600 frt államsegélyt 1895. évre 1000 (ezer) frtra fölemelni méltóztassék. — A míg az államsegély fölemelése meg nem történik, írói tiszteletdíjak nem adhatók.

Egyszersmind megbízza a vál. az elnökséget, hogy a f. évi számadást a magas minisztériumhoz terjeszse fel.

14. A választmány Triff Gábor tagtársnak a román tanügy és Somogyi Géza tagtársnak a külföldi tanítóképző-intézetek beható, értékes ismertetéseért jegyzőkönyvi köszönetet mond.

15. A választmány megbízza az elnökséget, hogy kérje meg a vallás- és közokt. minisztériumot, hogy a tanítóképző-intézetek már csaknem teljesen elkészült új tantervének mielőbbi életbeléptetése iránt a hazai tanítóképzés javítása és fokának emelése céljából intézkedni méltóztassék.

16. Pénztáros beterjeszti a több évi tagsági díjjal tartozó tagok névsorát. A névsor a tagsági díjak behajtása végett az egyesület ügyvédjének adatik ki.

17. A milleniumi tanügyi kongresszus előkészítő bizottságának átiratára a választmány következőket határozza: örömmel üdvözli a mozgalmat és csatlakozik hozzá; közgyűlését a kongresszus idején tartja meg; tagjait a kongresszuson való részvételtre buzdítja; az előkészítő bizottságban annyi taggal van képviselve az egyesület, hogy külön megbízottak kiküldése szükségtelen.

18. A tanítóképesítő vizsgálatok kérdésében Dezső Lajos tagtárs indítványt, illetőleg javaslatot adott be. — E javaslat az egyesület lapjában közlendő. — Mivel e kérdés szorosan összekapcsolódik az 1868. évi 38. t. cz. revíziójának szükséges voltával s mivel e revízió szükségességét már maga a minisztérium is többször hangoztatta: a választmány megbízza György Aladár tagtársat és Nagy László egyes. titkárt, hogy a revízióra vonatkozó, a tanítóképzést érdeklő, részletes javaslataikat külön-külön legyenek szívesek elkészíteni és a választmány elé terjeszteni.

19. Komáromy Lajos javaslatára a választmány kimondja, hogy a magyar nyelv tanításában a *direkt módszert* helyesli; hogy a minisztérium a magyar nyelv tanítására vezérkönyveket készíttessen; hogy egyesületünk ez igen fontos kérdés fejtegetésében nem áll meg s tagjait a további munkára buzdítja, hogy a magyar nyelv tanításának elméleti szabályai nagyobb biztossággal megállapíttassanak s a szabályoknak a gyakorlatba vitele helyes és bizonyos legyen. Felkéri különösen Krausz Sándor tagtársat, mint a ki ez ügynek előadója volt egyesületünkben és Láng Mihályt, a ki évek óta behatóan foglalkozik a magyar nyelv tanítása ügyével, hogy részletes tanulmányokat s különösen a vezérkönyv készítésére nézve tervezeteket készítsenek.

20. Elnök megköszöni főleg a vidéki tagok megjelenését; boldog újévet kíván az egyesület tagjainak. Elnök éltetésével a gyűlés véget ért.
Budapest, 1894. decz. 27.

Péterfy Sándor,
elnök.

Peres Sándor,
h. jegyző.

VEGYESEK.

Személyi hírek. Napilapok arról értesítenek, hogy a király Szathmáry György címzetes miniszteri tanácsost valóságos miniszteri tanácsossá nevezi ki. A napilapok ez alkalommal dicsérettel emlékeznek meg Szathmáry György mű-

ködéséről. Örömmel csatlakozunk az általános kedvező véleményhez. Szathmáry Györgyöt a tanítóság s a tanítóképzők bizalma kísérte miniszteri tanácsosi székebe s nem csatlakoztunk benne. Azt a nemes lelkesedést és tiszta önzetlenséget, a mely az ő képviselői működését nevezetessé tette, magával vitte a bíruba is, ott is a tanítók és tanítóképzők barátja s érdekeiknek buzgó támogatója maradt. 1890-től 1895-ig sokat javult a tanítóság s a tanítóképző tanárság anyagi helyzete s ezért neki köszönettel tartozunk, mert ő minden alkalmammal helyt állt értünk a minisztériumban ép úgy, mint egykor a képviselőházban. Érdeméül rójjuk fel, hogy az ő egyéniségét is jellemző erős nemzeti vonást belevitte a népoktató ügyének vezetésébe is s e tekintetben még sokat várunk tőle. Adja Isten, hogy még sokáig friss erőben és egészségben viselhesse magas hivatalát eddigi nemes ambícióval, páratlan szorgalommal s azon feltétlen őszinte bizalomtól kísérve, a melyben ő mind fent, mind lent általában részesül. Isten vezérelje!

A vallás- és közoktatási miniszter *Horvay Ede* budapesti állami elemi tanítóképző-intézeti segédtanárt ugyanezen intézethez a IX. fiz. osztály 2. fokozatában ideiglenes rendes tanárrá, *Sztankó Béla* budapesti áll. elemi és polgári tanítóképző-intézeti segédtanárt ugyanez intézethez a IX. fiz. osztály 2. fokozatában ideiglenes rendes tanárrá, *Stépankó Albert*, iglói áll. tanítóképző-intézeti zenetanárt a Magyarországi Középponti Fröbel-Nőegyesület áll. segélyezett budapesti kiseddóvóképző-intézetéhez a IX. fiz. osztályba ideiglenes rendes tanárrá, *Kardhordó László* polgári iskolai tanítói oklevéllel kis-kún-félegyházi áll. tanítóképző-intézeti gyakorlóisk. rendes tanítót a X. fiz. osztály utolsó fokozatában a csurgói áll. tanítóképző-intézethez végleges segédtanárrá nevezte ki. Üdvözljük t. kartársainkat jól megérdemelt előléptetésök alkalmával! Kinevezte továbbá a vallás- és közoktatásügyi miniszter *Nagy Károly* keszthelyi polgáriskolai rendes tanítót a csáktornyai áll. tanítóképzőhöz a X. fiz. osztály utolsó fokozatában ideigl. segédtanárrá, és *Pressmeyer Emilia* okl. kiseddóvónót a Fröbel-Nőegyesület kiseddóvóképző-intézetéhez minta-kiseddóvónóvé.

¶ **A sárospataki tanítóképző-intézet jubileuma.** A sárospataki állami tanítóképző 1870. évi január 20-án nyitattott meg, mint az országnak első teljes (három évfolyamú) tanítóképző intézete. A képző előljárósága az intézet 25 éves fennállásának emlékére 1895. január 22-én d. e. 9 órakor az intézet nagytermében emlék-ünnepélyt rendez, melyre a tanügy iránt érdeklődő közönséget s az intézet volt növendékeit ezennel tisztelettel meghívjuk.

Az ünnepély után az intézet nagytermében társas ebéd lesz, melyre január 10-ig jelentkezni lehet **K ö t s e** István tanítóképző segédtanár úrnál. Egy teríték ára 1 frt 50 krajczár.

Vidéki vendégek elszállásolásáról, ha január 10-ig jelentkeznek, Veres Ferenc tanítóképző tanár úr gondoskodik. Sárospatak 1894 december 27-én. Az igazgató-tanács és tanári kar megbízásából: **Z o m b o r i E m ő d**, a tanári kar jegyzője. **D e z s ő L a j o s** tkp. igazgató.

Az országos közoktatási tanács reformja. Közoktatásunk legnevezetesebb napi eseménye, hogy báró Eötvös Loránd vallás- és közoktatási miniszter az országos közoktatási tanács működését beszűntette, hogy azt reformálja. A megszüntető rendelet, a melyet **F e h é r I p o l y h o z**, a tanács elnökéhez, intézett a miniszter, a többi között ezt mondja:

«A közoktatási tanács jelen szervezésével, mely még adminisztratív teendőket is utal annak munkakörébe, egyet nem érthetek; sőt annak egyes rendelkezéseit a miniszteri felelősséggel sem tartom teljesen összeegyeztethetőnek; elhatároztam ennél fogva, hogy az országos közoktatási tanácsot megszabadítom a hozzá nem illő közigazgatási teendőktől s tisztán tanácsadó testületté alakítom át, a melynek tagjai véleményüket egyénenkint vagy testületileg akkor fogják nyilvánítani, a midőn

azt egyes felmerülő kérdésekben kikérni szükségesnek találandom. Ezen elhatározásom természetesen a kezdetben jelzett szervezet teljes megváltoztatását vonja maga után. Méltóságod és a bölcs vezetésére bizott tanács nagyon lekötöznék engemet, ha az új szervezetre nézve véleményezőleg nyilatkozni s a sikeres megoldást a tanács kebelében készítenő javaslattal megkönnyíteni s gyorsítani méltóztatának, fölkérvén méltóságodat, hogy erre nézve engem minél előbb értesíteni méltóztassék, szíves tudomására hozom méltóságodnak, hogy a tanácsnak jelen szervezetében való munkálkodását a folyó év végével megszüntetem s elvárom, hogy a nála elintézését váró folyó ügyek addig ügyrendszerű elintézését nyerjenek.

Ezen rendelet vétele után a tanács december hó 23-án ülést tartott, a melyen elfogadták dr. Heinrich Gusztáv indítványát, a mely szerint kijelentették, hogy a miniszter urnak azon megtisztelő felhívásra, hogy a tanács az új szervezetre nézve véleményezőleg nyilatkozzék, a tanács kötelességének tartja kijelenteni, hogy e felhívásnak nem tehet eleget. E fontos kérdés tárgyalásához egyrészt e hónap végéig rövid az idő, másrészt pedig a miniszteri leiratban a tanácsnak adandó új szervezet irányelvei oly homályosan vannak jelezve, hogy abból nem lehet kiolvasni, hogy a képzelhető többféle szervezet közül melyik felel meg a miniszter ur intenciójának.

A miniszteri rendeletből — nézetünk szerint — csak az világos, hogy a Tanácsot meg akarja szabadítani az adminisztratív teendőktől s kevesebb felelőséggel ellátni. De nem világlik ki, hogy függetlenebbé akarja-e tenni a minisztériumtól, vagy ellenkezőleg vele szorosabb kapcsolatba hozni; pedig éppen ez az ügy lényege, a melyen a reform kérdése megfordul.

Nézetem az, hogy a Közoktatási Tanács független testület nem lehet oly értelemben, hogy kezdeményezhessen és önálló tanügyi politikát üzzön; mert mind az iniciatíva, mind a tanügyi politika vezetésének joga az egyedül felelős minisztert s nem annak tanácsát illeti meg. A tanácsnak oly irányú reformját hogy az a minisztériumtól még inkább függetleníttessék, a miniszteri felelősséggel össze nem egyeztethető képtelen dolognak tartom. Ellenben helyesebb volna a Tanácsnak a minisztériumba való beolvasztása, vagyis a minisztérium kebelében pedagógiai osztály létesítése, a melynek feladata lenne az iskolák szorosan vett pedagógiai ügyeit feldolgozni és ilyenekben véleményt mondani. (Ilyen szervezete van például a földművelési minisztériumban a műszaki vizügyi-tanácsnak.)

Független vélemény adására a minisztériumtól teljesen független testületek, vagyis a tanügyi egyesületek vannak hivatva. Esetenként, nagyobb reformok keresztülvitele előtt, iskolai törvény alkotásakor, ezek volnának megkérdezendők. Azonkívül, hogy a miniszter ilyen módon valóban független vélemény birtokába juthatna, ez az eljárás tanügyi egyesületeink működésére is fejlesztőleg és megszilárdítólag hatna. A középiskolai körökben felmerült, s Németországból importált eszmét, az igazgatói értekezletek tartását czélra nem vezetők, sőt, mivel az igazgatók és tanárok közötti szeparációt növelné, károsnak véljük.

A közoktatási tanács reformja és tantervünk. A közoktatási tanács reformja minket tanítóképző tanárokat egy különös okból is érdekel. Az által, hogy a tanács megszűnt működni, a mi tantervünk ügye megfeneklett! Ugyanis a tanterv életbeléptetése előtt kívánatos volna bizonyos munkálatok végrehajtása, mint a zene, kézimunka, torna tervének a tanítónőképzők számára való megállapítása, részletes utasítás készítése, tankönyvpályázatok kiírása. E munkálatok közül a két elsőt a Tanács volna kivatva elkészíteni; de mivel ez most nem működik, attól lehet tartani, hogy a tanterv életbeléptetése elhalasztódik ad graecas calendas, a mi egyértelmű volna az eltemetéssel. Ennek a csapásnak bekövetkeznie nem szabad s hiszszük is, hogy a tanügyi kormány sürgősen

intézkedni fog e dologban s ezt a tanügyi szakkörök és a hivatalos testületek által évek hosszú során át alaposan előkészített munkálatot végrehajtja. A tanítóképző intézetek tantervében rejlt becses anyagot, ezt a huszonöt év tapasztalataiból gyűjtött kincshalmazt, felhasználatlanul hagyni, megbocsáthatatlan hiba volna a tanügyi kormány részéről.

T. Janovits Károly úrnak! «Hitoktatók az állami tanítóképző-intézetekben» című cikkemre Ön, a szeretet egyik hivatalos apostola igen harcias hangulatban reflektált. Azt a vádat, hogy én a hitoktatókat gyanúsítani akartam volna, egyszerűen visszautasítom. A ki tudja, hogy vannak nem r. kath. hitoktatók is; a ki tudja, hogy a hitoktatók nem tartoznak kizárólagosan az áll. tanítóképző-int. tanárok fegyelmi hatósága alá; a ki végül tudja, hogy az ujbpesti állami iskolához nemrég nevezett ki rendes tanítót miniszteriumunk a r. kath. hitoktatásra: az kevesebb gúnyval és több körületekintéssel lát a fölvettem kérdés tisztázásához. Nem az elmergesítés, hanem a javítás volt célom, és szándékom ma is. Csupán ez bír rá arra, hogy t. Janovits úr pattogásait hagyom kimulni csendesen.

Uffalussy Sándor.

Változás a közoktatási kormányban. Lapunk zártakor értesültünk a napilapokból, hogy a súlyos természetű politikai tünetekben gazdag kormányválság a közoktatás számára is megtermette a maga keserű gyümölcsét: báró Eötvös Loránd, a kit a magyar közoktatás minden munkása riadó örömmel üdvözölt a köznevelésügy élén, megvált tárcajától. A nagy Eötvös kiváló szellemű fiának, a «mi vérünkben való vérnek», miniszterségéhez jogosan fűzött remények, ime, mint a füst és buborék, elfoszlottak. Eötvös lemondásában a magyar közoktatás újabb hatalmas vereséget szenvedett. Az kelt éppen közöttünk mély rezignációt, a mit politikai közéletünk egész vonalán minduntalan tapasztalunk, hogy hazánkban a közoktatás ügyének más országos ügyekkel szemben semmi sulya sincs. Eötvös távozását nemcsak ezen általános szempontból, hanem a népoktatás s főleg a tanítóképzés érdekében is felette sajnáljuk, mert ő melegen érdeklődött épen ezen ügy iránt; a tanítóképzés országos rendezését célzó munkálatokat megindította s lelkesedéssel és erélylyel vezette. Hogy az új miniszter miként gondolkodik a tanítóképzésről, azt aligha tudja valaki. Hígyjük a jobbat. A tanítóképző tanárok egyesületére pedig az a feladat hárul, hogy a maga által megjelölt uton pihenés nélkül haladjon s a tanítóképzés reformja érdekében megindult mozgalmat folyton életben tartva, az ügyet előbb vagy utóbb győzelemre jutni segítse.

XXXVI. Kimutatás

az 1894. decz. 4-től 1895. jan. 9-ig befolyt tagsági díjakról.

1893. évre: Szabó Lajos (4 frt).
 1894. I. félévre: Beér Ferencz (2 frt)
 1894. évre: Dr. Baló József, Budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet, Decsy Géza, Egner Adolf, Kozma Ferencz, Szubinszky Emilia, Piller György, Szabó Lajos (4—4 frt).
 1895. évre: Délmagyarországi Tanítóegyesület, Dúzs Mariska, Fazakas József, Gamauf György, Hódmezővásárhelyi ev. ref. Tanítótestület, Jurássy Berta, Karoliny Mihály, dr. Koch Ferencz, Országos Nőképzőegyesület, Paal Ferencz, Peres Sándor, Véghe Kálmán (4—4 frt).

Budapesten, 1895. jan. 9.

Komáromy Lajos,
 egyesületi pénztárnok.